

Det barn ikke vet, har de ikke vondt av?

Når barnefamilier får avslag på søknad om beskyttelse

NOAS

Norsk organisasjon
for asylsøkere

**Redd
Barna**

Mens du leser, bør du lukke øynene dine og forestille deg at du er den jenta, eller at du er den gutten, som faktisk har fått avslag og skal tilbake til hjemlandet ditt.

Jente (15 år)

Det barn ikke vet, har de ikke vondt av?

Når barnefamilier får avslag på søknad om beskyttelse

© NOAS 2020

Utgiver: NOAS

Forfattere: NOAS, Redd Barna og Norsk Folkehjelp

Forsidebilde: Mama Belle and the kids/shutterstock.com

Norsk organisasjon for asylsøkere

www.noas.no

noas@noas.org

Innhold

FORORD.....	5
FORKORTELSER OG BEGREPSAVKLARINGER	6
SAMMENDRAG	8
ANBEFALINGER	10
1. INNLEDNING	13
1.1 Rapportens bakgrunn.....	13
1.2 Problemstillinger.....	14
1.3 Struktur.....	15
1.4 Data, metode og etiske refleksjoner.....	15
1.5 Barna og foreldrene om deltakelse i prosjektet.....	19
2. DAGENS ASYLSYSTEM.....	21
2.1 Ankomstfasen.....	21
2.2 Informasjonstilbudet i mottak	21
2.3 Rettshjelp ved avslag	22
2.4 Informasjonstilbudet etter avslag.....	24
3. BARNA OG FORELDRENES ERFARINGER	26
3.1 Hvordan barna fikk vite om avslaget.....	26
3.1.1 Barn skjønnte at noe ikke stemte	26
3.1.2 Barn overhørte foreldrene	27
3.1.3 Barn fikk vite om avslag fra andre barn i mottaket	28
3.2 Hvorfor foreldre ikke informerte barna om avslaget.....	28
3.2.1 Foreldrene manglet informasjon og forståelse for avslaget	28
3.2.2 Foreldrene opplevde avslaget som en krise.....	29
3.2.3 Retur var aldri et alternativ	30
3.2.4 Foreldrene var usikre på barnas reaksjon.....	30
3.2.5 Foreldrene savnet hjelp til å fortelle barna om avslaget.....	31
3.3 Barnas reaksjoner og familienes håndtering av situasjon etter avslag.....	31
3.3.1 Stor usikkerhet hos barna etter informasjon om avslag.....	31
3.3.2 Familiene forsøkte å opprettholde normal hverdag	34
3.4 Barnas behov for informasjon.....	36
3.4.1 Barnas spørsmål	36
3.4.2 Barn skjulte eget informasjonsbehov	36
3.4.3 Barn oppsøkte selv andre informasjonskilder	37
3.4.4 Forsterket opplevelse av annerledeshet og utenforskap.....	38
3.5 Kommunikasjon om avslaget – barna og foreldrenes tanker.....	39
3.5.1 Barna ønsker å få vite om avslag	39
3.5.2 Hvem skal snakke med barna om avslag?	39
3.5.3 Hvem kan hjelpe foreldrene med å snakke med barna?.....	41
3.5.4 Hvilken informasjon, når og hvordan?.....	43

3.6 Kommunikasjon om veien videre etter avslaget – barna og foreldrenes tanker	44
3.6.1 Foreldrene involverte barna i liten grad etter avslag.....	44
3.6.2 Ulike vurderinger om involvering av barn etter avslag.....	45
3.7 Tanker om hvordan barn kan følges opp etter avslag.....	46
4. RAPPORTENS HOVEDFUNN	48
4.1 Barn trenger informasjon fra tidlig i asylprosessen.....	48
4.1.1 Likhetstrekk med barn som er pårørende ved sykdom.....	48
4.1.2 Barn trenger informasjon for å skape mening og forståelse.....	49
4.2 Mangelfull bistand til foreldre med avslag.....	51
4.2.1 Foreldrene må selv forstå vedtaket	52
4.2.2 Foreldrenes behov for psykososial oppfølging.....	52
4.2.3 Foreldrene ønsker bistand til å kommunisere med barna	53
5. HELSESEKTORENS ANSVAR NÅR BARN BLIR PÅRØRENDE.....	54
6. FORSLAG TIL STYRKING AV EKSISTERENDE TILTAK OG UTREDNING AV NY ORDNING FOR BARNEFAMILIER SOM SØKER BESKYTTELSE	55
6.1 Styrket informasjon, veiledning og rettshjelp gjennom asylprosessen	56
6.1.1 Informasjon og veiledning i ankomst.....	56
6.1.2 Advokatordningen og rettshjelp	57
6.1.3 Utlendingsforvaltningens informasjonstiltak etter avslag.....	58
6.1.4 Kort utreisefrist etter endelig avslag	59
6.2 Uavhengig juridisk veiledning etter avslag.....	59
6.3 Psykososial oppfølging av barn og foreldre.....	60
6.4 Bistand til å kommunisere med barna	62
LITTERATURLISTE	64
VEDLEGG	
Vedlegg 1: Intervjuguider.....	67
Vedlegg 2: Informasjonsskriv.....	75

Forord

Denne rapporten er et samarbeidsprosjekt mellom Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS), Norsk Folkehjelp og Redd Barna. Rapporten kartlegger barn og foreldres erfaringer, tanker og meninger om hvordan det er å få avslag på søknad om beskyttelse, behovene som oppstår i den situasjonen og hvordan de bør følges opp.

Rådgivere Siril Henriksen Berglund og Eirin Hindenes i NOAS har vært ansvarlige for gjennomføring av kartleggingen og utarbeidelse av rapporten, i samarbeid med spesialrådgiver barn på flukt Camilla Scharffscher Engeset og seniorrådgiver barns rett å bli hørt Grete Vandvik i Redd Barna og politisk rådgiver Marita Holmeset-Varpe i Norsk Folkehjelp.

Vi vil takke Stiftelsen Dam som innvilget midler til rapporten. Vi har fått verdifulle innspill og informasjon fra en rekke personer og instanser i forbindelse med rapportarbeidet. Vi vil takke rapportens referansegruppe, som har bestått av Utlendingsdirektoratet ved Susanne Utsigt og Birgitte Hopstad, Politiets utlendingsenhet ved Thale Moen og dr. polit. Åse Langballe.

Vi vil særlig takke barna og foreldrene som på raust og modig vis har delt sine erfaringer. Det er takket være dere at vi har kunnet lage denne rapporten. Rapporten gir et unikt innblikk i tankene til barn vi sjelden hører fra, og vi må lytte for vi har mye å lære.

Eventuelle feil og mangler i rapporten er NOAS' fulle ansvar.

Oslo, april 2020

Ann-Magrit Austenå
generalsekretær
Norsk organisasjon for asylsøkere

Henriette Killi Westhrin
generalsekretær
Norsk Folkehjelp

Birgitte Lange
generalsekretær
Redd Barna

Forkortelser og begrepsavklaringer

Advokatordningen – Asylsøkere får fri rettshjelp (fritt rettsråd uten behovsprøving) ved avslag fra UDI på søknad om beskyttelse. Advokatordningen forvaltes av UDI.

Assistert retur – Retur med bistand fra norske myndigheter for utlendinger uten lovlig opphold i Norge.

Asyl og asylsøker – Person som søker internasjonal beskyttelse fra forfølgelse i et annet land.

Beskyttelse – Se asyl.

Endelig avslag – Vedtak fra Utlendingsnemnda som ikke kan påklages. Betyr at en asylprosess i utgangspunktet er avsluttet.

EUs returdirektiv – Felles standarder og prosedyrer for retur av tredjelandsborgere med ulovlig opphold. Implementert i norsk rett i desember 2010, med virkning fra 2011.

Dublin-forordningen – Dublin-forordningen er basert på et samarbeid mellom EU-landene, Island, Sveits, Liechtenstein og Norge. Hver asylsøker får søknaden sin behandlet i kun ett av Dublin-landene. Vi kaller landene som er med i samarbeidet for Dublin-land.

Flyktning – En person som får beskyttelse.

IOM – International Organization for Migration. Norge har en avtale med IOM som tilbyr returordninger for personer som ønsker å reise assistert.

Klage – Måten man hevder sin rett på overfor utlendingsforvaltningen. Alternativet til en anke, som kan fremmes hvis en sak behandles for en domstol.

NOAS' informasjons- og veiledningsprogram i ankomstfasen – Det faste informasjonsprogrammet møter asylsøkere i ankomst og gir informasjon om asylprosessen og tilbyr om individuell veiledning. Programmet utføres på oppdrag fra UDI, etter utlendingsforskriften §17-17.

NOAS' veiledningstjeneste etter avslag – Tilbud om uavhengig informasjon og veiledning etter endelig avslag på søknad om beskyttelse, finansiert av UDI.

Opphold på humanitært grunnlag – Oppholdstillatelse etter utlendingsloven § 38 som gis når det foreligger sterke menneskelige hensyn eller en særlig tilknytning til Norge. Vurderes alltid av utlendingsforvaltningen dersom søkeren ikke oppfyller vilkårene for beskyttelse.

PU – Politiets utlendingsenhet. Særorgan i den norske Politi- og lensmannsetaten med ansvar for asyl- og utlendingssaker. PU drifter Trandum utlendingsinternat. PU har blant annet ansvaret for å registrere søknader om beskyttelse og uttransportere utreisepliktige utlendinger.

Stykkprisforskriften – Forskriften som regulerer salær fra det offentlige til advokater m.fl. etter faste satser ved fri rettshjelp og i straffesaker.

Tvangsretur – Begrep som beskriver prosessen når en utlending fjernes fra landet med tvang, enten til sitt hjemland eller returneres til et annet europeisk land i tråd med Dublin-forordningen.

UDI – Utlendingsdirektoratet. UDI vurderer og avgjør søknader om innreise og opphold i Norge, blant annet søknader om beskyttelse i førsteinstans.

UNE – Utlendingsnemnda (UNE) er klageinstansen for utlendingssaker og statsborgersaker, og er politisk uavhengig. Alle saker som behandles i UNE, har først blitt behandlet av Utlendingsdirektoratet (UDI). UNE behandler også omgjøringsanmodninger når det foreligger ny informasjon eller nye anførsler.

Utreiseplikt – Plikt til å forlate Norge dersom man ikke oppholder seg lovlig i landet. I konteksten av rapporten gjelder dette en utreiseplikt som følge av endelig avslag på søknad om beskyttelse.

Uttransportering – se tvangsretur.

Sammendrag

Denne rapporten viser at avslaget på asylsøknaden ofte kommer overraskende på barna, at de har liten forståelse for hvorfor de har fått avslag, og at de sitter igjen alene med stor bekymring og mange spørsmål om hva det betyr. Samtidig viser rapporten at foreldrene mangler den informasjonen, veiledningen og støtten de trenger for å kunne kommunisere med og ivareta barna som får avslag.

For å sikre god kommunikasjon med barn om avslag og barns medvirkning i asylprosessen, mener NOAS, Norsk Folkehjelp og Redd Barna det er nødvendig med en mer helhetlig prosess som sikrer barn og foreldre bedre informasjon, veiledning og psykososial oppfølging fra tidlig i asylprosessen.

Barna ønsket å få vite om avslag

Tidligere forskning¹ og vår kartlegging viser at voksne kvier seg for å fortelle barn om avslag, ofte av frykt for at barna vil ta skade.

Informasjon om avslaget utløste en rekke negative reaksjoner hos barna. På tross av disse reaksjonene, mente barna at de må få vite om avslag på asylsøknaden. Barna fortalte at det er viktig å være forberedt på hva som kan skje etter avslag og å unngå at en mulig pågripelse og tvangsretur kommer som et fullstendig sjokk. Det å skjønne at noe er galt, men ikke forstå hva som er galt, kan skape usikkerhet og forvirring.

Barna ønsket informasjon om avslag, og å bli involvert på en god måte. De vil bli spurt om de ønsker informasjon og å medvirke, og i hvilken grad. Barn har ikke samme forutsetninger som voksne for å forstå komplekse og sammensatte forhold rundt seg. Derfor trenger de forståelige forklaringer fra voksne.

Informasjon er også en forutsetning for at barn skal kunne utøve sin rett til å medvirke etter barnekonvensjonens artikkel 12. Skal barn kunne medvirke i familiens beslutningsprosess etter avslag, fordrer det at barn får informasjon.

Barna og foreldrene hadde behov for informasjon og veiledning

Foreldrene hadde selv et udekket informasjonsbehov. De forstod at de hadde fått avslag, men mange visste ikke hvorfor.

Etter at barna fikk vite om avslaget, valgte flere barn å «skjerme» foreldrene sine. De stilte ikke spørsmålene de lurte på og fortalte ikke hvordan de egentlig hadde det. De ønsket ikke å forverre situasjonen for foreldrene.

---

¹ Winsvold og Engebriksen (2010).

Informasjons- og veiledningstiltakene som finnes i dag ivaretar ikke tilstrekkelig barns og foreldres informasjonsbehov og mangler et tydelig barneperspektiv.

Dersom foreldre skal kunne være informasjonskilder for barna, er det viktig at de har forstått avslaget og dets konsekvenser og har grunnleggende kunnskap om asylprosessen. Kartleggingen viser at foreldre har behov for bistand til juridisk saks- og situasjonsavklaring.

Barna og foreldrene slet med å takle avslaget og hadde behov for psykososial oppfølging

Foreldrene hadde store utfordringer med å håndtere avslaget, og situasjonen etter avslag fremsto som en krisesituasjon. De slet med å ivareta barnas omsorgs- og informasjonsbehov. Dersom foreldre skal evne å ta informerte valg og ivareta barnas behov, må de få nødvendig psykososial oppfølging til å håndtere situasjonen.

Også barna hadde behov for psykososial oppfølging. Usikkerheten om fremtiden gjorde barna bekymret og stresset. De ble triste og lei seg. Barna fortalte at de fryktet å bli tvangsreturnert av politiet, og var redde for hva som ventet dem i hjemlandet. De fortalte om reaksjoner som atferdsendringer, negativt selvbilde, søvnmangel, manglende livsmotivasjon og konsentrasjonsproblemer på skolen.

Foreldrene ønsker og trenger hjelp til å kommunisere med barna

Ti av 13 barn fortalte at de fikk vite om avslaget først etter ha spurt foreldrene om hva som skjer. Barna hadde observert foreldrenes oppførsel, overhørte samtaler mellom voksne eller hadde fått informasjon av andre barn i mottaket. Barna visste ikke at det var mulig å få avslag på asylsøknaden. De tre barna som fikk vite om avslaget direkte fra foreldrene sine, var i slutten av tenårene da familien fikk avslag på asylsøknaden.

Foreldrene visste ikke hvordan de skulle formidle avslaget på en god måte til barna. De fryktet at barna ville ta skade, særlig dersom informasjonen ikke ble gitt på en tilstrekkelig barnesensitiv måte. Barna vil at det er foreldrene som forteller dem om avslag.

Både barn og foreldre etterlyste hjelp fra fagpersoner for bedre kommunikasjon om avslaget og veien videre.

Anbefalinger

1. Styrke informasjon og veiledning til barn og foreldre gjennom hele asylprosessen
2. Sikre tilbud om psykososial oppfølging til barn og foreldre fra tidlig i asylprosessen
3. Sikre at foreldre får hjelp til å kommunisere med barna
4. Kartlegge sårbarhet i ankomstfasen
5. Styrke rettshjelpen til asylsøkere med avslag
6. Innføre lengre utreisefrist etter endelig avslag på søknad om beskyttelse

Regjeringen bør:

- utrede et tilbud om systematisk psykososial oppfølging av barn og foreldre som bor i ordinære mottak. Psykososial oppfølging betyr oppfølging av barna og foreldrenes mentale helse, som bistand til å håndtere asylprosessen og et eventuelt avslag.

Det bør utredes om tilbudet bør gis av statlige aktører som familievernkontoret eller kommunale aktører som barneverntjenesten eller helsetjenesten. Ved vurdering av om ansatte i asylmottak under UDIs ansvar skal tilby slik oppfølging, må det utredes hvilken psykolog- og/eller barnefaglig kompetanse som må kreves av den ansatte.

- utrede om tilbudet om psykososial oppfølging også kan omfatte veiledning til foreldre om hvordan de bør kommunisere med barna om familiens situasjon. Tilbudet skal også kartlegge barnas forståelse av familiens situasjon.

Stortinget og regjeringen bør:

- tilføre nødvendige ressurser slik at barnefamilierne får et tilstrekkelig informasjon- og veilednings-tilbud gjennom asylprosessen.
- etablere en fast ordning med juridisk saks- og situasjonsavklaring fra en uavhengig aktør for barnefamilier og andre personer med avslag på asylsøknaden, som lever i og utenfor mottak. En slik ordning bør forskriftsfestes, slik det er gjort med informasjonsprogrammet for asylsøkere i ankomstfasen². Dersom et slikt tilbud ikke innføres for alle asylsøkere, må det som et minimum innføres for barnefamilier

Vi foreslår følgende nytt tredje ledd i utlendingsforskriften § 17-17:

Utlending som søker beskyttelse og får avslag, skal gis tilbud om individuell veiledning fra en uavhengig organisasjon om avslaget på søknad om beskyttelse og fremtidige alternativer, herunder returnmuligheter.

² Utlendingsforskriften § 17-17 annet ledd.

- innføre mekanisme for tilbud om identifisering av sårbare asylsøkere med særlige behov i ankomstfasen på Ankomstsenter Råde. Torturskader bør også utredes.³ Dette vil bidra til saksopplysning av asylsaken og kjennskap til forhold som tilsier behov for helseoppfølging, tilrettelegging av mottaksplass, asylprosess, bosetting eller i forbindelse med retur.
- endre stykkprisforskriften og innføre salær etter medgått tid, slik at advokatene får betalt for den tiden som er nødvendig å bruke i hver enkelt sak. Dersom det ikke innføres salær etter medgått tid, bør forskriften økes til 8 timer i vanlig asylsak, med tillegg på 10 timer ved nemndmøter (som vil inkludere forberedende arbeid) og tillegg på 3 timer for ektefelle og 2 timer per barn.
- innføre en utreisefrist på minst 30 dager fra selve underrettingen om vedtaket i alle asylsaker. Det bør innføres som et minimum i alle tilfeller hvor barn omfattes av eller berøres av vedtaket. Barnets beste må være et grunnleggende hensyn i fastsettelsen av utreisefristen, jf. barnekonvensjonen artikkel 3, Grunnloven § 104 og EUs returdirektiv.

Utlendingsdirektoratet bør:

- utvide informasjonstilbudet i det faste informasjonsprogrammet i ankomst for barnefamilier i forbindelse med at oppholdstiden i Ankomstsenteret Råde forlenges.
- utvide det faste informasjonsprogrammet i ankomst med et oppfølgingstilbud om veiledning på telefon eller Skype til asylsøkere i ordinære mottak. Gjennom dette tilbudet kan søkerne få svar på spørsmål som oppstår i løpet av asylprosessen. Et slikt tilbud vil kunne bidra til at foreldre bedre kan svare på barns spørsmål om familiens situasjon.
- styrke den barnefaglige kompetansen til aktører som møter barn på ankomstsenteret på Råde gjennom å tilby målrettede kurs i barnesamtaler tilsvarende de som UDIs ansatte får. Slikt tilbud bør gis til medarbeidere i det faste informasjonsprogrammet, den kommunale helsetjenesten og informasjonsansvarlig hos driftsoperatøren.
- innføre krav om deltakelse på kurs i høring av barn for advokater i UDIs advokatordning.
- utvide målgruppen til informasjonsplanen for barn og unge i mottak fra mellom 12–18 år til mellom 7–18 år. UDI må gjennomgå informasjonsplanen for barn og unge, og sikre alderstilpasset informasjon. UDI bør tilrettelegge for medvirkning fra barn i målgruppen i dette arbeidet.
- stille krav til mottakene om gjennomføring av modulen om asylprosessen og mulige konsekvenser av avslag for barn i rimelig tid etter at familien har ankommet mottaket.
- oftere gjennomføre tilsyn med hvordan mottakene gjennomfører informasjonsplanen for barn og unge.
- gjennomgå informasjonsplanen for voksne i ordinære mottak for å styrke foreldrene i deres kommunikasjon med barna om asylprosessen, mulighet for avslag og veien videre etter et avslag. Informasjonen bør gis tidlig i asylprosessen. Dette supplerer anbefalingen om tilbud om psykososial oppfølging og kommunikasjonsbistand.

³ Helsedirektoratet og Utlendingsdirektoratet (2014).

- sikre at alle mottak har en ansatt med kompetanse til å veilede foreldre i kommunikasjon med barna om asylprosessen, avslag og veien videre etter avslaget. Informasjonen bør gis tidlig i asylprosessen. Dette supplerer anbefalingen om tilbud om psykososial oppfølging og kommunikasjonsbistand.

Utlendingsdirektoratet og Utlendingsnemnda bør:

Både Utlendingsdirektoratet og Utlendingsnemnda bør tilby vedtakssamtaler til barnefamilier og andre som får avslag på søknad om beskyttelse. Vedtakssamtaler bør også tilbys barn, eventuelt sammen med foreldrene, etter at foreldrene selv har hatt vedtakssamtale.

Utlendingsdirektoratet bør:

- tilby vedtakssamtale etter sitt avslag, før advokatens samtale med søkeren.

Utlendingsnemnda bør:

- tilby vedtakssamtale etter sitt endelige avslag.

Begge instanser i utlendingsforvaltningen bør:

- i asylvedtak hvor barn er part, innføre en egen del som oppsummerer sakens faktum, vurderingen, utfallet og dets konsekvenser på et språk tilpasset barnets alder og modenhet.

Anbefalinger fra ungdommer som deltok på workshopen:

- Barnefamilier bør bo i mottak hvor det kun bor andre barnefamilier og eventuelt enslige kvinner.
- Ungdommene anbefalte dette fordi det vil kunne øke sikkerheten deres og kunne forebygge mulige seksuelle overgrep i mottak. De mente barn i mottak ikke varsler om dette fordi de frykter å ikke få oppholdstillatelse av den grunn. Organisasjonene mener forslaget bør utredes.
- Økt økonomisk støtte fra UDI til barnefamilier slik at de har råd til mat og fritidsaktiviteter for barn og ungdom. Også ungdom som har fylt 18 år har behov for støtte til fritidsaktiviteter. Ungdommene anbefalte dette fordi dårlig økonomi fører til utenforskap og kan føre til at barn og ungdommer begår kriminalitet.
- Rask saksbehandling slik at barn ikke har bodd lenge i Norge når familien får avslag på søknad om beskyttelse. Det er vanskeligere å reise fra Norge hvis man har bodd her lenge.
- Alle barn bør få møte utlendingsforvaltningen og si sin mening om hvorfor de bør få bli.
- Barn bør få tidlig informasjon i asylprosessen om at avslag er et mulig utfall. Dersom familien får avslag og skal returnere til hjemlandet, bør de få informasjon om hva som venter familien i hjemlandet, herunder særlig om arbeidsmuligheter og tilgang til skole.
- Barn og ungdom i mottak bør få være med og bestemme hvilke aktiviteter som tilbys i mottak.

1 Innledning

1.1 Rapportens bakgrunn

Når barnefamilier får avslag på søknaden om beskyttelse, er det som hovedregel foreldrenes ansvar å ivareta barnas informasjonsbehov og interesser.⁴ I Norge har vi visst lite om hva barn selv mener om situasjonen som oppstår når barnefamilier får endelig avslag på asylsøknaden.

Denne rapporten kartlegger hva barn selv mener om å få vite om avslag og om de ønsker å bli involvert i beslutningen om hva familien skal gjøre etter avslaget, med særlig vekt på hvordan dette bør skje. Videre presenterer rapporten utfordringer og behov hos foreldre og barn og kartlegger mulig relevant bistand til familier i en vanskelig situasjon.

Tidligere forskningsrapporter om barnefamilier med avslag har som regel sett situasjonen fra de voksnes perspektiv, herunder foreldrene og forvaltningens perspektiv. En NOVA-rapport fra 2010 fant at voksne ofte kvier seg for å informere barn om avslag og involvere dem i beslutningsprosesser etter avslag, basert på egne antakelser om hva som vil være til barnets beste.⁵ En svakhet ved NOVA-rapporten er at barnas egne synspunkter om informasjonsbehov ikke framkommer klart, på tross av intervjuer med flere barn. Vi mangler undersøkelser som kartlegger hvorvidt barn ønsker å informeres om avslag og hvordan de opplever å bli informert om avslag og medvirke i veien videre etter avslag.

NOAS har gjennom rettshjelpsarbeidet erfart hvordan foreldre ofte ikke evner å informere barna sine om avslag. I de tilfellene hvor foreldrene informerer barna sine, skjer dette ofte på en måte som ikke er tilstrekkelig tilpasset barna. Ofte klarer ikke foreldrene å skjerme barna fra hvor vanskelig de selv har det. Dette får igjen konsekvenser for barna, som påvirkes av hvordan foreldrene har det.

NOAS og Redd Barna har tidligere intervjuet barn og voksne i barnefamilier med endelig avslag om hvordan de hadde opplevd pågripelse, internering og tvangsretur.⁶ I prosjektrapporten går det klart frem hvor traumatisk denne prosessen er for barna. Dette gjelder særlig hvis barn ikke er godt nok informert om familiens situasjon. Denne undersøkelsen gir viktig innsikt i barnas perspektiv i tvangsreturprosessen. Rapporten fant at andre land, som hadde innført tvangsretursystemer med større vekt på hensynet til barnets beste, hadde endret informasjonsarbeidet overfor barnefamilier – for å tilrettelegge for mer informerte valg etter avslag.

En gjennomgang av ulik forskning på helse og medvirkning, viser at medvirkning har potensiale til å fremme barns helse på flere måter, når medvirkningen oppleves som reell og meningsfull, og skjer på barnets premisser.⁷ Der barn beskrev deltakelse i en beslutningsprosess som vanskelig eller skuffende, var det hovedsakelig fordi prosessen ikke hadde vært tilstrekkelig tilpasset barn.

---

4 UDI 2018-002.

5 NOVA (2010).

6 NOAS og Redd Barna (2017).

7 Vis et al. (2011).

På bakgrunn av dette, har NOAS, Norsk Folkehjelp og Redd Barna ønsket å kartlegge hva barn selv mener om å bli informert om avslag og involvert i beslutningsprosesser etter avslag, med særlig vekt på hvordan dette bør skje. Barns perspektiver må inngå som kunnskapsgrunnlag når voksne vurderer om og eventuelt hvordan barn skal informeres om avslag på asylsøknad og inkluderes i påfølgende beslutningsprosesser. Barn vil sannsynligvis ha ulike meninger om hvorvidt de ville blitt involvert eller ikke. Vi undersøker om det vil være mulig å komme frem til noen fellesnevnerne som mange barn er opptatt av, noe som går igjen og er viktig for barn dersom de skal informeres og involveres i videre beslutninger etter avslag.

1.2 Problemstillinger

Formålet med rapporten er å identifisere hva barn selv mener om å få vite om avslag og om de ønsker å bli involvert i beslutningen om hva familien skal gjøre etter avslaget, med særlig vekt på hvordan dette bør skje. Problemstillingen er om barn ønsker å få slik informasjon, og hvordan de eventuelt ønsker at det skal skje i praksis.

Vi har sett nærmere på følgende spørsmål:

- Hvordan får foreldre vite om avslag, og hvordan reagerer de? Har foreldrene forstått hvorfor de har fått avslag og konsekvensene av dette?
- Hvordan er det for foreldre å informere barna sine, og hvilken bistand får de til dette?
- Hvordan får barn vite om at det foreligger et avslag, og hvordan reagerer de? Ønsker barn å få vite om avslag og å bli involvert i familiens beslutningsprosess etter avslaget?
- Hva trenger foreldre av informasjon og bistand for å kunne kommunisere med barna om avslag og retur?
- Barn og foreldres psykososiale helse etter avslag – hvilke behov har de? Hvordan følges barn og foreldre opp etter avslaget?

Denne kartleggingen har ikke hatt som formål å undersøke hva som kunne ført til at familiene hadde akseptert vedtaket og ville valgt assistert retur, fremfor å bli i Norge. Vi har derfor heller ikke undersøkt om foreldrene mener de ville ha akseptert vedtaket og valgt assistert retur dersom de hadde fått bedre informasjon om avslaget.

Det var en bekymring i prosjektets referansegruppe for om nærmere spørsmål om familiens asylsak kunne vanskeliggjøre gjennomføringen av intervjuet. Antakelsen var at foreldrene ville ønske å snakke mye om selve asylsaken deres og avslaget, og dermed etterlate lite rom for de andre problemstillingene vi ønsket å se nærmere på. Vi stilte derfor ikke spørsmål om hvorfor de hadde søkt beskyttelse, hvorfor de hadde fått avslag og hva som skulle til for at de hadde forstått avslaget. Men på spørsmål om de hadde forstått hvorfor de hadde fått avslag, hendte det at noen foreldre valgte å fortelle om avslagsgrunnen slik de hadde oppfattet den.

Se vedlagte intervjuguiden i vedlegg 1.

1.3 Struktur

Innledningsvis finner man rapportens forord, forkortelser og begrepsavklaringer, samt sammendrag med anbefalinger fra organisasjonene bak rapporten: NOAS, Redd Barna og Norsk Folkehjelp.

I kapittel 1 beskriver vi bakgrunnen for rapporten og de problemstillingene som undersøkes. Vi redegjør for metoden som rapporten bygger på og de etiske hensynene vi har tatt i forkant og underveis i gjennomføringen av rapporten. Videre fremlegges hva barn og foreldrene selv har ment om prosjektet og sin deltakelse.

I kapittel 2 gir vi en oversikt over dagens asylsystem, herunder de ulike informasjons- og veilednings-tilbudene og rettshjelp.

I kapittel 3 beskriver vi hva som skjedde da barnefamiliene fikk avslag på asylsøknaden og hva barna selv mente om å få informasjon om avslaget. Vi beskriver også foreldrenes kommunikasjon med barna om veien videre etter avslaget, og hva barna selv mente om å bli involvert i prosessen etter avslaget.

I kapittel 4 oppsummerer og analyserer vi rapportens hovedfunn i lys av hva barna og foreldrene har fortalt om sin situasjon etter avslag, hva de ønsker og har behov for.

I kapittel 5 beskriver vi helsesektorens lovfestede ansvar for kartlegging, informasjon og veiledning overfor foreldre og barn når barn blir pårørende.

I kapittel 6 kommer vi med et forslag til en ny ordning for barnefamilier som søker beskyttelse i Norge.

I vedlegg 1 er intervjuguidene i prosjektet.

I vedlegg 2 er informasjonsskrivet som ble sendt til potensielle informanter.

1.4 Data, metode og etiske refleksjoner

Denne rapporten er basert på et kartleggingsprosjekt, hvor vi har gjennomført kvalitative intervjuer separat med henholdsvis barn/ungdom og foreldre som har opplevd å få avslag på søknad om beskyttelse, og en workshop med et utvalg av ungdommene som har blitt intervjuet.

Informantene

Vi har intervjuet 13 barn/ungdom og 10 foreldre (8 barnefamilier)⁸ fra seks forskjellige land som har søkt beskyttelse i Norge. Alle ungdommene som var over 18 år på intervjutidspunktet, var mindreårige på avslagstidspunktet.

- Seks barn og to foreldre hadde endelig avslag. De hadde oppholdt seg i Norge i minst tre år på intervjutidspunktet.

---

⁸ I én familie intervjuet vi kun mor, og ikke hennes barn.

- Syv barn og åtte foreldre hadde fått oppholdstillatelse på humanitært grunnlag etter endelig avslag i asylsaken. Familiene søkte asyl i Norge etter 2008 og hadde oppholdt seg minst 4.5 år i Norge da de fikk oppholdstillatelse.
- Ni jenter og fire gutter
- Barnas alder på intervju tidspunkt: 8–21 år

Vi henviser til barnas nåværende alder i rapporten. Imidlertid har flere av barna samme alder, og derfor kan det synes som om disse er én og samme person.

Rapportens kildegrunnlag er begrenset i den grad at vi kun har snakket med familier som har valgt ikke å returnere til hjemlandet. Ideelt sett, burde vi også ha møtt familier som har valgt å søke om assistert retur og venter på å returnere til hjemlandet sitt. Imidlertid var det ingen slike familier i mottak som ønsket å delta i vårt prosjekt. Det var ikke mulig innenfor prosjektets rammer å intervju familier som befinner seg i hjemlandet, etter å ha returnert assistert. Dersom disse gruppene også hadde vært representert i kartleggingen, ville vi også kunne undersøkt forholdene i familier som hadde valgt å returnere og hvordan deres kommunikasjon med barna var i forhold til familiene som ikke har valgt å returnere.

Rekruttering av informanter

NOAS rekrutterte både barnefamilier som i dag har endelig avslag og som i dag har oppholdstillatelse etter at de først fikk endelig avslag på søknad om beskyttelse. Vi rekrutterte informanter blant tidligere NOAS-klienter og blant mottaksbeboere.

Barnefamilier som i dag har avslag ble rekruttert gjennom asylmottakene. Vi hadde dialog med UDI om dette i forkant. UDI varslet mottakene om at de ville motta en henvendelse om prosjektet fra NOAS. NOAS sendte ut informasjon og informasjonsskriv på flere språk til et utvalg mottak. Mottakene var valgt ut med hensyn til antall barnefamilier med endelig avslag som bodde der, men også av logistiske hensyn med tanke på å reise dit. Mottakene valgte å informere beboere på ulike måter. Noen la informasjonsskriv i postkassen til mulige familier, mens andre innkalte til samtale om henvendelsen. UDI ble ikke informert av NOAS om hvilke mottak vi kontaktet.

Familien mottok et informasjonsskriv på sitt språk eller et språk de kunne forstå. For noen familier valgte vi å gjennomgå informasjonsskrivet muntlig med tolk med foreldrene. I noen familier valgte familiene at overårige barn med god norskkunnskap gjennomgikk informasjonsskrivet med foreldrene.

Informasjonsskrivet inneholdt informasjon om:

- Prosjektets mål og hensikt
- Deltakelsen er frivillig og at man til enhver tid har rett til å trekke seg
- Informasjonen behandles fortrolig og intervjuer har taushetsplikt
- Anonymitet

Dersom foreldrene samtykket, avtalte vi å møte familien. Foreldrene hadde da avklart med sine barn om de også ønsket å delta. I møtet med familien fikk også barna informasjon fra oss om prosjektet, og fikk igjen anledning til å ta stilling til deltakelse. Informasjonen ovenfor ble gjengitt på nytt til foreldre.

Vi avklarte også familienes forventninger til prosjektet, og at prosjektet ikke hadde noen sammenheng med asylsaken deres. Det var viktig å tydeliggjøre overfor familier som hadde oppholdstillatelse etter rettshjelp fra NOAS at de ikke skylder NOAS noe. Videre var det viktig å avklare overfor familier med endelig avslag at deltakelse ikke ville påvirke hvorvidt NOAS ville kunne engasjere seg i deres sak.

Se vedlegg 2 for informasjonsskrivet som ble sendt til potensielle informanter.

Intervjumetode og analyse

Vi brukte semistrukturerte intervjuer med utgangspunkt i den dialogiske samtalemotoden (DCM), utviklet av dr. polit. Åse Langballe og dr. polit. Kari Gamst (2004).⁹ Intervjuene var delt opp i flere faser:

1. Fri fortelling om hvordan barnet fikk vite om avslag
2. Tematisk sondering med åpne, men konkrete spørsmål nærmere om hvordan de fikk vite om avslag
3. Fri fortelling om samtaler om retur til hjemlandet
4. Tematisk sondering med åpne, men konkrete spørsmål nærmere om samtaler om retur til hjemlandet
5. Tematisk sondering med åpne, men konkrete spørsmål om anbefalinger til kommunikasjon om avslag og retur til hjemlandet

Vi brukte telefontolk under intervjuene med foreldrene. Barna/ungdommene ble intervjuet på norsk, med unntak av én ungdom som brukte telefontolk. Dersom det var mer enn én forelder, ble disse intervjuet sammen. Vi intervjuet barna alene uten foreldre eller søsken tilstede. Intervjuene foregikk i familiens hjem. Det ble tatt lydopptak av intervjuene. Intervjuene med barna varte fra 25 minutter til 2,5 timer. Intervjuene med foreldrene varte fra 1,5 time til over 2,5 timer.

Intervjumaterialet ble transkribert og deretter kodet med både forhåndsidentifiserte koder og åpne temaer som ble identifisert under gjennomgangen av intervjuene.

Vi utarbeidet også «familiekart» for å få en oversikt over forhold innad i familiene, og for å kunne sammenligne på tvers av familiene.

Vi har analysert materialet etter en fenomenologisk tilnærming, som tar utgangspunkt i det subjektive. Vi søker å forstå og forklare fenomener ut fra informantenes perspektiv og opplevelser og deres beskrivelse av omverdenen.

---

⁹ Gamst og Langballe (2004).

Vi har ikke intervjuet et representativt omfang av informanter, som igjen setter grenser for hvor mye vi kan generalisere ut fra våre funn. I presentasjonen av våre funn, har vi tydeliggjort hvor det foreligger konsensus blant informantene og hvor informantene har ulike meninger.

Workshop

Etter at vi hadde kodet materialet og grovanalysert dette, gjennomførte vi en workshop med fem ungdommer i alderen 15-21 år, hvorav tre personer har endelig avslag i dag og to har oppholdstillatelse. To jenter og tre gutter deltok på workshopen. Deltakerne ble rekruttert blant barna/ungdommene som vi hadde intervjuet individuelt tidligere i prosjektet.

Workshopen ble delt inn i to faser, og ble planlagt i samarbeid mellom prosjektmedarbeiderne fra NOAS og seniorrådgiver i barns rett å bli hørt; Grete Vandvik i Redd Barna.

I den første fasen laget deltakerne sitt eget kroppskart, hvor de skulle identifisere hva barn med avslag 1) føler, 2) tenker og 3) trenger. Deretter ble de delt inn i to grupper, der de satte sammen funnene fra første delen av oppgaven på et større kroppskart og kom med forslag til hvordan disse barnas behov kan imøtekommes. Barna tegnet en kropp i faktisk størrelse og tegnet eller skrev inn tankene sine på kroppen (kroppskartet). Deretter presenterte gruppene sine kroppskart for hverandre, og diskuterte i plenum. Gruppe 1 besto av personene som har oppholdstillatelse, mens gruppe 2 besto av personene som har endelig avslag.

I den andre fasen jobbet deltakerne med utgangspunkt i en tidslinje med viktige hendelser i asylprosessen, og identifiserte hvor i prosessen barn har hvilke behov og forslag til hvordan disse behovene kan imøtekommes. Deretter presenterte gruppene sine tidslinjer for hverandre, og diskuterte i plenum.

Etiske hensyn

Anonymitet

Alle deltakerne er anonymisert i rapporten.

Barn som informanter

Kvale (2001) og Haugen et al. (2012) har påpekt at «en tommelfingerregel i all forskning på sårbare grupper er at man bare skal bruke disse som informanter når den kunnskapen man søker ikke kan finnes andre steder».¹⁰

Vi har valgt å intervju barn og ungdom for å få best mulig innsyn i deres liv og opplevelser. Barn er eksperter på egne liv. De tilfører voksne viktig kunnskap og har ofte bedre løsninger på egne utfordringer enn voksne. Forskning om barn viser at «barns perspektiver ofte gir viktige bidrag til å forstå både helheten og nyansene i bestemte problemområder, samtidig som barn også fremstår som kompetente bidragsytere til forståelsen av komplekse fenomener».¹¹ Det har vært en svakhet ved tidligere forskning om barnefamilier som får avslag, at barnas meninger ikke har blitt godt nok representert.

¹⁰ Kvale (2011) og Haugen et al. (2012).

¹¹ Berg og Tronstad (2015) s. 26.

Vi har valgt å intervju foreldrene om deres opplevelse av avslag og den påfølgende situasjonen, siden barnas situasjon er uløselig knyttet til foreldrenes situasjon. Avslag på asylsøknaden kan utløse reaksjoner hos foreldre som utfordrer foreldrerollen.

Intervjuer

Vi forberedte oss til intervjuene ved å foreta en sårbarhetsvurdering av barna i familiene. Sårbarhetsvurderingen ble gjort med utgangspunkt i dokumentgjennomgang av familiens asyldokumenter og gjennom et forberedelsesintervju med foreldrene. I forberedelsesintervjuet identifiserte vi nøkkelinformasjon om familiens sak og situasjon og eventuelle forhold ved barna som var viktig for oss å vite.

Det var kun familiene som ble rekruttert blant NOAS' tidligere klienter, hvor vi hadde tilgang til familiens asyldokumenter. For informantene rekruttert gjennom mottakene, dannet kun forberedelsesintervjuet med foreldrene grunnlaget for sårbarhetsanalysen. I ett tilfelle hadde vi forberedelsesintervju med ungdommen i familien, i tillegg til ungdommens foreldre.

Ved bruk av samtalemotoden DCM i utarbeidelsen av intervjuguider og innspill fra seniorrådgiver Grete Vandvik i Redd Barna og dr. polit. Åse Langballe, sikret vi at intervjuene ble gjennomført på en barnesensitiv måte. Barnefaglig ansvarlig i NOAS, Siril Berglund, gjennomførte intervjuene med de mindreårige deltakerne.

Workshop

Vi ønsket at ungdommer både med oppholdstillatelse og med endelig avslag skulle kunne delta på workshopen. Imidlertid var vi bekymret for om ungdommene med endelig avslag ville synes det var belastende å delta sammen med ungdommer som hadde fått oppholdstillatelse. Vi valgte å avklare med ungdommene som har avslag, hva de tenkte om dette. De mente at det ikke ville være et problem, og ønsket gjerne å delta.

1.5 Barna og foreldrene om deltakelse i prosjektet

Deltakerne var positivt innstilte til både prosjektet og deres egen deltakelse. De var opptatt av å kunne bidra med egne opplevelser og erfaringer, slik at andre familier i framtiden kan dra nytte av dette:

Jente (15 år):

Jeg synes det er veldig bra, egentlig. For da vet folk hvordan det er, egentlig. Hvordan det føles og hvordan folk faktisk opplever det og hvordan barn har det. Folk burde tenke mer på det. Folk burde tenke mer på å hjelpe andre, enn å hjelpe seg selv.

Jente (19 år):

Det var bra at jeg delte masse av mine ... For jeg vil ikke at folk skal oppleve det jeg opplevde og gå med stor klump. Så jeg vil at de skal ha det i alle fall bra som andre barn. At de på asylmottak skal ha det bra.

Mor:

Jo mer informasjon, jo bedre er man i stand til å imøtekomme problemstillinger og problemer man står ovenfor.

Mor:

Å huske alt jeg var igjennom [var vanskelig å snakke om]. Det er ikke gode minner egentlig. Det er bra hvis jeg kan hjelpe de. Fordi det er veldig vanskelig. Jeg vil gjerne hjelpe til. Kanskje dere får litt råd av meg. Jeg ønsker veldig å bidra til familier som trenger hjelp.

Flere av deltakerne påpekte også at det var godt å få snakket ut om en vanskelig periode i livet deres:

Jente (16 år):

Fordi, man snakker om det, får det ut, så føles det litt ut som det forlater deg, det negative forlater deg litt. Men om man er lukka og har det hele tiden inni seg selv, så er det fortsatt en del av deg hele tiden. [...] Men det var godt å snakke om det siden prosjektet deres er jo for de folka som har det sånn, og da vil jeg jo selvfølgelig si noe, hjelpe på en måte til da, det beste jeg kan.

Gutt (19 år):

Det har vært bra [fordi] jeg har fått ut litt av det som er inni meg. [Det kjennes] litt bedre da. [...] Fordi jeg har kastet masse ting som jeg ikke trenger.

Mor:

Jeg føler at jeg har pustet litt. Jeg har snakket ut om det som var inni meg. Jeg har grått litt, så jeg føler meg mye bedre med deg.

Deltakerne var også opptatt av at myndighetene faktisk tar til seg hva deltakerne sier:

Gutt (21 år):

[håper] de tar det seriøst. Fordi det hjelper ikke, jeg kan skrive hundre sider også kan de bare kaste det i et hjørne. Det er ikke bra. Men jeg håper at de leser alle de hundre sidene, og får fram et poeng til slutt. Og det er jo å hjelpe barn, ikke sant. Vær annerledes med barn. Si ifra, altså si, pass på barnet.

2 Dagens asylsystem

2.1 Ankomstfasen

Når asylsøkere kommer til Norge, er det Politiets utlendingsenhet som registrerer søknaden om beskyttelse. Ved registrering av asylsøknader gis informasjon til foreldrene. Barna mottar ikke direkte informasjon fra PU under registrerings samtalen, med mindre de selv ber om dette.¹²

Etter registrering av søknaden om beskyttelse, får søkere tilbud om informasjon og veiledning fra det faste informasjonsprogrammet i ankomst¹³, som i dag driftes av NOAS. NOAS' informasjonsprogram har hovedkontor på Ankomstsenteret i Råde. NOAS informerer om asylprosessen, kriterier for beskyttelse og asylsøkeres rettigheter og plikter i Norge, og gir veiledning som forberedelse til asylintervju. Det er frivillig for familiene å motta informasjon fra NOAS. Barn og foreldre inviteres til å motta informasjon om asylprosessen og asylintervju samlet, med mindre det er grunn til å skille barn og voksne. Dette skjer i liten grad i praksis. Som hovedregel tilbyr UDI i dag asylintervju til barn fra fem år, et tilbud som formidles av informasjonsprogrammet i ankomst.¹⁴ Barn kan reservere seg mot å ha samtale med UDI under samtalen med NOAS, eller direkte til saksbehandler i UDI.

På www.asylbarn.no har UDI lagt ut informasjon om samtale med barn, og korte informasjonsfilmer rettet mot barn på enkelte språk. Dersom medfølgende barn ønsker asylintervju hos UDI, vil også UDIs intervjuer gi barnet informasjon formålet med asylintervjuet.¹⁵

2.2 Informasjonstilbudet i mottak

UDI stiller krav til at mottakene gjennomfører informasjonsprogram for sine beboere, herunder både voksne og barn.¹⁶ UDI stiller krav til hvordan informasjonsarbeidet skal gjennomføres i mottak, og innholdet er nærmere beskrevet i informasjonsplaner for voksne og barn.

Tidligere stilte UDI krav til informasjonsarbeidet¹⁷ med fastsatte tidspunkt for gjennomføring av informasjonsmodulene, samt at all informasjon var obligatorisk så lenge beboeren bor i mottaket. UDI gjorde en større revidering av informasjonsplanen og rundskrivet for voksne i 2017. Informasjonsplanen for voksne er nå inndelt i moduler, der modul 1–9 gjelder for alle, mens modulene 10–12 gis etter vedtak, og er således avhengig av status. Det er egne moduler om asylprosess og retur for barn og voksne.

---

¹² Utlendingsforskriften § 17-3 om høring av barn regulerer at barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å bli hørt før det treffes avgjørelse i saker som vedrører dem etter utlendingsloven.

¹³ Utlendingsforskriften § 17-17.

¹⁴ UDI 2010-075 pkt. 1.1.

¹⁵ UDI 2010-075 pkt. 4.1.

¹⁶ Dette er nærmere beskrevet i UDIs rundskriv 2017-002 om krav til informasjonsarbeid i ordinære mottak, rundskriv 2017-002 om krav til informasjonsarbeid i ordinære mottak og rundskriv RS 2017-002V1 Informasjonsplan for barn og unge i mottak.

¹⁷ Se UDI rundskriv 2009-041.

Informasjonsprogrammet for barn og unge i mottak tar utgangspunkt i veilederen «Ung i Norge»¹⁸ og gjelder for barn fra 12 år. Mottaket skal drive strukturert informasjonsarbeid for barn fra 12, ved å:

- tilpasse arbeidet til målgruppas behov og forutsetninger, inkludert å bruke praktiske aktiviteter som pedagogiske virkemidler
- motivere til deltakelse, blant annet ved å gi foresatte god informasjon om mål, innhold og metodikk
- tilstrebe et nært samarbeid med skolen, med det siktemål at informasjonen som blir gitt i mottaket og skoleundervisningene utfyller hverandre»

Informasjonsprogrammet i ordinære mottak ble evaluert av Oxford Research i 2019.¹⁹

Alle mottak skal gjennomføre informasjonsplanen for voksne, for ungdom og barn. Ifølge UDIs eget tilsyn med mottak gjennomføres informasjonsplanen etter hensikt. Ifølge UDI kan gjennomføring av informasjonsplanen for barn og unge variere fra mottak til mottak.²⁰ Noen mottak velger å gjennomføre flere moduler samtidig i sommerferien eller påskeferie, fordi de opplever at ungdommene i regulære uker er slitne etter skolen. Noen mottak samarbeider også med skolen i gjennomføringen av informasjonsprogrammet for barn og unge.

Mottakene skal involvere eksterne organisasjoner og kommunale tjenesteytere i arbeidet med informasjonsprogrammet. Dette varierer fra mottak til mottak, men eksempelvis deltar lokale organisasjoner og helsesykepleier, lokalt politi og barnevern i ulike informasjonsmoduler. Ifølge UDI skal beboerne selv ha mulighet til å påvirke informasjonsprogrammet, noe som kan løses gjennom samarbeid med beboerråd eller diskusjoner underveis.

Mottakene tilbyr et dialogbasert foreldrekurs, «Foreldre i Norge», for foreldre i mottak. Kurset ble lansert i 2009 og har som målsetting å snakke med foreldre om hvordan de kan bidra til at barna får det best mulig i mottakstiden og ved eventuell bosetting. Kurset skal bidra til at foreldre blir bedre kjent med det norske samfunnets verdier, holdninger og funksjoner.

2.3 Rettshjelp ved avslag

UDIs advokatordning

Når asylsøkere får avslag fra UDI på søknad om beskyttelse, har de rett til gratis advokatbistand gjennom UDIs advokatordning.

UDIs advokatordning er en sentral del av asylprosessen, som skal ivareta asylsøkeres rettsikkerhet. Et av hovedprinsippene bak ordningen er å sikre størst mulig geografisk nærhet mellom søker og advokat.

¹⁸ Se: <https://www.udi.no/asylmottak/jobber-i-mottak/informasjonsarbeid-i-mottaket/informasjonsarbeid-for-barn-og-unge/#link-9387>

¹⁹ Oxford Research (2019).

²⁰ E-post fra UDI den 20.11.19 om UDIs informasjonsarbeid i mottak.

UDI krever advokatbevilling for opptak i advokatorordningen.²¹ Alle advokater i ordningen skal ha bred juridisk kompetanse og kjennskap til asyl- og flyktningsrett. Advokater som ikke har opparbeidet seg kompetanse på asyl- og flyktningsrett på søknadstidspunktet kan likevel tas opp i ordningen såfremt de forplikter seg til å opparbeide seg dette innen ett år etter tildelingen av tjenestekonsesjonen er undertegnet. Ved opptak til ordningen foretar UDI en helhetsvurdering av de aktuelle advokatenes kompetanse. UDI kan legge vekt på om det er behov for advokater med spesialkompetanse. Spesialkompetanse UDI anser som særlig relevant i asylsaker er barnefaglig kompetanse, kompetanse på kvinnerelaterte problemstillinger og kompetanse på menneskerettigheter.

I ordinære asylsaker har asylsøkere som ønsker å klage på et negativt vedtak på søknad om beskyttelse, rett til fem timer advokatbistand. For familier gis det et tillegg med én time for ektefelle/registrert partner/samboer og for hvert barn mellom 14 og 18 år. For familiemedlemmer over 18 år gis en selvstendig stykkpris. Ved personlig fremmøte i Utlendingsnemnda har en familie rett til fem timer advokatbistand, uavhengig av hvor mange familiemedlemmer saken omfatter. Dette skal dekke forberedelser, samt tiden som brukes i selve nemndmøtet som i det fleste tilfeller varer en full dag.

I praksis medfører stykkprisforskriften for far, mor og to barn på 16 år og 12 år, at de har rett til syv timer med advokatbistand. Dersom de også hadde hatt en 19 år gammel sønn eller datter, ville de fått ytterligere fem timer. Ved behandling av klage i Utlendingsnemnda med personlig fremmøte, har asylsøkere rett til fem timer advokatbistand, uavhengig av antall familiemedlemmer.

Advokater i advokatorordningen skal følge retningslinjer nedfelt i UDIs rundskriv 2018-002, og har en rekke oppgaver. Advokaten skal underrette om vedtak fattet av UDI og UNE. Ifølge retningslinjene skal advokaten underrette, med bistand fra tolk om nødvendig, om:

- Avslaget
- Utreisefrist
- Konsekvenser ved overskridelse av utreisefrist
- Muligheten for å søke om assistert retur med IOM

Advokaten skal svare på spørsmål asylsøkeren måtte ha. Underretningen skal skje så snart advokaten har mottatt vedtaket og i god tid før klagefristen utløper. Underretningen skjer vanligvis telefonisk med tolk. Det fremkommer av retningslinjene at det ikke er tilstrekkelig å kun sende vedtaket per post til søkeren. Advokaten skal sende vedtaket per post til søkeren i etterkant av underretningen.

Dersom asylsøkeren bor på mottak skal advokaten i forkant av underretting om vedtaket kontakte mottaket, slik at det kan tilrettelegges for underretting og oppfølging av asylsøkeren etter underrettingen. Det fremkommer av retningslinjene at underretning om innholdet i vedtaket skal gjøres av advokaten og skal ikke overlates til mottaksansatte, representanter, eller tolk. Advokaten skal bistå asylsøkeren med å utarbeide klage, dersom søkeren ønsker å påklage vedtaket. Advokaten skal underrette om UNEs vedtak, selv om søkeren tidligere er underrettet om innholdet i UDIs vedtak. Underretningen av UNEs vedtak skal på samme måte som ved UDIs vedtak, skje snarest mulig og i god tid før utreisefristen utløper. Etter underrettingen skal advokaten sende vedtaket per post til søkeren.

---

²¹ UDI 2018-02 pkt. 7.3.2 «Opptakskriterier».

Ved underretning av et negativt vedtak for barnefamilier skal advokaten omtale anførte forhold knyttet til barn i vedtaket. UDI skriver i sine retningslinjer at hovedregelen er at «foreldrene er barnets verger og vil ivareta barnets interesser og behov i asylsaken».

Dersom barnet har benyttet seg av sin rett til å bli hørt i forbindelse med søknaden om beskyttelse, har barnet også rett til å bli informert om hvordan informasjonen barnet har gitt er vurdert. Barnet må innkalles når underretningen skal skje og det skal ifølge retningslinjene settes av tilstrekkelig med tid.

I saker der det foreligger en interessekonflikt mellom barnet og foreldrene, skal Fylkesmannen vurdere om det skal oppnevnes en midlertidig representant for barnet. I slike tilfeller skal advokaten sørge for at representanten blir orientert om tid og sted for underretting og gis mulighet til å være tilstede.

Retts hjelp fra NOAS

NOAS gir gratis retts hjelp i asylsaker, familieinnvandringsaker, permanent oppholdstillatelse og statsborgerskap. Utlendinger som har fått avslag fra UDI eller UNE på sin søknad knyttet til disse sakene, kan be om en vurdering av saken sin av NOAS. NOAS kan engasjere seg overfor Utlendingsdirektoratet og Utlendingsnemnda på vegne av asylsøkeren.

2.4 Informasjonstilbudet etter avslag

Returrådgivere

Siden 2011 har UDI hatt returrådgivere på utvalgte mottak. I dag har alle mottak returrådgivere, med unntak av Ankomstsenteret Råde, Mysebu transittmottak for enslige mindreårige asylsøkere, Kasper transittmottak og Kristiansand asylmottak.

Returrådgivere skal ha strukturerte og gjentatte samtaler med beboere på mottak med avslag. Formålet er å snakke om hva et avslag innebærer og hvilke valgmuligheter man har etter avslag, herunder assistert retur.

Returrådgiverne har fått opplæring i samtalemetodikk og det er utviklet samtaleveiledere for samtaler med beboere om assistert retur. I 2013 ble det utviklet en samtaleveileder for samtaler med barnefamilier, som er tilgjengelig for returrådgiverne. Rådgiverne skal ikke gå inn på vurderinger som er gjort i asylsaken eller forklare innholdet i vedtakene.

Den internasjonale organisasjon for migrasjon (IOM)

IOM formidler informasjon om retur til beboere i ordinære mottak.²² IOM informerer om hvordan de kan bistå før reise, under selve reisen og etter ankomst i hjemlandet. Retur med IOM er frivillig og asylsøkeren må selv vurdere om retur til hjemlandet er trygt.

²² Se www.iom.no og e-post korrespondanse mellom IOM Norge og NOAS.

Informasjon formidles i gruppemøter og i individuelle samtaler. Det er frivillig å delta på IOMs møter og det er opp til den enkelte å be om individuell samtale. Det er de voksne i familien som tar initiativ til møte med IOM, og det er opp til de voksne om de ønsker å inkludere barna i samtalen. Barn og ungdom mottar informasjon fra IOM via foreldrene. IOM informerer NOAS at det er veldig sjelden at barn deltar i IOMs møter. Barna er vanligvis i barnehage eller på skolen mens foreldrene snakker med IOM. Barna som eventuelt er tilstede er spebarn.

UDI vedtakssamtaler

UDI tilbyr vedtakssamtaler til asylsøkere som har fått avslag. Tilbudet gis primært til asylsøkere som nylig har fått avslag. Tilbudet organiseres gjennom regionkontorene. Utlendingsnemnda tilbyr ikke vedtakssamtaler.

NOAS' veiledningstjeneste

NOAS' veiledningstjeneste tilbyr juridisk saks- og situasjonsavklaring til asylsøkere som har fått avslag på sin asylsøknad. NOAS gjennomgår og forklarer vedtak fra UDI og UNE, gir informasjon om den enkeltes situasjon etter et avslag og veileder om fremtidige alternativ. Veiledningstjenesten skjer på oppdrag fra UDI etter anbud og kun i avbrutte perioder på seks-ni måneder. Dagens rammer for anbudet medfører at kun asylsøkere som bor utenfor mottak kan benytte seg av tilbudet. Også andre uavhengige aktører tilbyr veiledning etter avslag på oppdrag for UDI, som for eksempel Caritas.

3 Barna og foreldrenes erfaringer

3.1 Hvordan barna fikk vite om avslaget

Flesteparten av barna (10 av 13) fikk vite om avslaget først etter å ha spurt foreldrene sine om hva som skjer. Barnas spørsmål kom på bakgrunn av observasjon av foreldrenes oppførsel, overhørte samtaler mellom voksne eller fordi de hadde fått informasjon av andre barn i mottaket. Disse barna visste ikke at det var mulig å få avslag på asylsøknaden. Barna i denne gruppen var under 12 år da familien fikk endelig avslag.

De tre barna som fikk vite om avslaget direkte fra foreldrene sine, skilte seg ut ved at de var i slutten av tenårene da familien fikk avslag på asylsøknaden. En mor forklarte:

Det er sånn du må fortelle situasjonen. Det er ikke noe du kan velge. Selv om det er veldig vanskelig, veldig tungt og veldig trist, så må du fortelle, fordi han kan ikke gå videre. [Avslaget] lager mange spørsmål, så du må fortelle hvorfor ikke og fortelle han hvilken situasjon vi har. Vi har ikke noen andre valg. For eksempel når han er på skolen og han blir sulten, så har han ikke bankkort. Så han har bare lommepenger. Og da har han mange spørsmål som hvorfor han ikke har kort. Det er ett eksempel.

3.1.1 Barn skjønte at noe ikke stemte

I to av familiene skjønte barna at noe var galt fordi foreldrene hadde begynt å oppføre seg annerledes. Observasjonene førte til at barna stilte spørsmål til foreldrene sine om hva som var galt. Foreldrene forklarte da at de hadde fått avslag.

Gutt (21 år) visste at familien var asylsøkere som ventet på svar om oppholdstillatelse, men han visste ikke at det var mulig å få avslag. Hvis han spurte, svarte foreldrene at de fremdeles ventet på svar. Etter en skoletur på barneskolen, kom han hjem til moren som var tydelig lei seg. Hun avviste først at det var noe galt, men han skjønte at det ikke var sant og konfronterte henne. Moren fortalte da om det endelige avslaget fra Utlendingsnemnda.

Jente (16 år) begynte å merke at stemningen i hjemmet var annerledes. De andre familiemedlemmene fremsto som stresset, broren og faren hadde «møter» og det ble sendt mange brev. Hun visste ikke at familien kanskje kunne få avslag på asylsøknaden. Først da det hadde gått ganske lang tid, bestemte hun seg for å spørre moren om hva som foregikk.

[...] jeg vet ikke bare om det er meg eller om mange unger skjønner hvordan energien er hjemme og hva som har skjedd, når man da ikke blir fortalt hva som har skjedd da. Så jeg skjønte at før avslaget, så var det ganske glad hjemme, glad energi, men da vi fikk det så merket jeg at mamma og pappa hvert fall ble ganske redde for hva som kom til å skje etterpå, sånn hvert minutt liksom. Også merket jeg det var litt vanskeligere for broren min, det ble liksom fra glad til redd og usikker.

En mor hadde informert sitt eldste barn fra første avslag, men ikke de yngste barna. Morens oppførsel førte imidlertid til at de yngste barna skjønte at noe ikke stemte. De begynte å stille mange spørsmål til henne om oppførselen hennes. Først da fortalte hun dem om avslaget fra UDI.

To av familiene hadde fått barn i Norge først etter de hadde søkt beskyttelse. Etter hvert som disse barna ble eldre (5 år +), begynte de å stille spørsmål ved familiens livssituasjon og hvorfor deres situasjon ikke var som hos andre barn de gikk i barnehage og skole med. Barna stilte spørsmål ved familiens økonomi, bosituasjon og hvorfor de ikke hadde bil og reiste på ferie.

Den ene familien fikk stadig spørsmål fra sønnen om hvorfor de ikke kunne reise på ferie og hvorfor de ikke hadde bil. Han stilte disse spørsmålene fra seksårsalderen. De fortalte ham at de ikke hadde oppholdstillatelse og pass, noe man må ha for å kunne reise på ferie og kjøre bil. Gutten overhørte også foreldrene diskutere om de skulle reise tilbake til hjemlandet, og han spurte da moren om de skulle flytte.

3.1.2 Barn overhørte foreldrene

I to av familiene fikk barna vite om avslaget ved at de overhørte mødrene sine snakke om avslaget med venner enten på telefon eller ved besøk i hjemmet.

Jente (15 år) trodde at når de kom til Norge, så skulle de aldri tilbake til hjemlandet. Hun trodde de var norske statsborgere. Men da hun gikk på barneskolen overhørte hun moren fortelle en venninne på telefon om at de hadde fått avslag, etter å ha åpnet et brev. Etter samtalen var over, gikk hun bort til moren sin og spurte hva «avslag» betyr. Moren svarte «[Det betyr rett og slett at du ikke kan bo her i Norge.](#)» Da familien fikk et nytt avslag, overhørte datteren nok en gang moren på telefon og konfronterte henne igjen.

Jente (19 år) visste ingenting om hva det betyr å søke asyl da hun kom til Norge. Hun trodde at de bare skulle bo i Norge: «[Egentlig så fulgte jeg bare etter moren min. Det var det eneste jeg gjorde.](#)» Foreldrene trodde hun først fikk vite om avslaget da hun i 8. klasse fikk beskjed om at hun ikke kunne være med på en klassetur til utlandet, siden hun ikke hadde oppholdstillatelse. I intervjuet med oss fortalte datteren at hun hadde visst om avslaget siden barneskolen. Hun hadde overhørt moren og venninnen hennes snakke om avslaget, mens hun lekte på gulvet ved siden av dem. Hun skjønte da at de egentlig ikke hadde lov til å bo i Norge, men hun skjønte ikke at det betydde at de måtte reise tilbake til hjemlandet. I flere år lot hun som at hun ikke visste noe. Hun ønsket ikke å såre foreldrene og ville skåne dem fra bekymringer for hvordan hun hadde det. Da det endelige avslaget kom, holdt foreldrene også det skjult for henne. Hun fikk først direkte informasjon fra foreldrene om avslaget på ungdomsskolen. Da hadde skolen forklart at hun ikke kunne være med på tur til utlandet i 10. klasse fordi hun ikke hadde oppholdstillatelse og pass. Først da fikk hun vite at familien hennes hadde plikt til å reise tilbake til hjemlandet.

Foreldrene mine tror jeg fikk vite det veldig sent, men jeg visste det egentlig mye før. [...] Så det er veldig vanskelig å skjule ting for barn. Så egentlig latet jeg som at jeg ikke visste noe fordi jeg ville ikke såre foreldrene mine.

3.1.3 Barn fikk vite om avslag fra andre barn i mottaket

Barna i én familie forklarte at de hadde bodd i et mottak med mange andre fra samme land. Det dannet seg en gruppe barn i ulike aldre, hvor barn som visste om avslag og asylprosessen ga informasjon til andre barn som ikke hadde slik kunnskap. Barna i denne familien fikk slik informasjon og begynte så å stille spørsmål til foreldrene sine. Men foreldrene forklarte ikke for barna at avslag betyr at man må reise hjem.

Jente (16 år) fortalte at foreldrene fortsatte å skjerme dem ved ikke å fortelle hva det faktisk innebærer å ha endelig avslag:

De sa ikke at det betydde at man måtte dra tilbake til landet sitt. De sa at det betyr at vi må vente mer [...]. De ville ikke at vi barna skulle bli lei oss.

3.2 Hvorfor foreldre ikke informerte barna om avslaget

3.2.1 Foreldrene manglet informasjon og forståelse for avslaget

Foreldrene fortalte at de reagerte med sjokk da de fikk avslag på asylsøknaden fra UDI og UNE. De kom til Norge med forventninger om å få flyktningstatus, og avslag fremsto som utenkelig for dem.

Foreldrene opplevde at de fikk mangelfull informasjon om avslaget, særlig i forbindelse med UNEs endelige avslag. Foreldrene forstod at de hadde fått avslag, men mange visste ikke hvorfor.

Foreldrene som hadde hatt en samtale med advokat etter UDIs avslag beskrev at de ikke fikk tilstrekkelig forklaring for avslagsgrunnen. En typisk forklaring var at «UDI ikke tror på deg», men de fikk ikke forklart hva UDI ikke trodde på. Møtet med advokaten ble beskrevet som kort og foregikk ofte på telefon.

Etter endelig avslag var som oftest timene med advokatbistand brukt opp. Flesteparten av familiene hadde fått beskjed om det endelige avslaget gjennom et brev fra advokaten i posten. Brevet og UNEs vedtak var alltid skrevet på norsk.

Flere av foreldrene måtte få hjelp av andre asylsøkere, barna sine, annen familie eller personer de kjenner som behersker norsk, til å lese vedtaket.

Én familie fortalte om samtaler med en mottaksansatt om det endelige avslaget, men den handlet kun om avslagets konsekvenser. Det var derfor vanskelig for foreldrene å forstå *hvorfor* de hadde fått avslag. Mens advokaten hadde hatt samtale med foreldrene i klageomgangen og forklart UDIs vedtak, sendte advokaten UNEs endelige vedtak i posten. Det ble opp til sønnen i slutten av tenårene, som kunne noe norsk, å forsøke å oversette vedtaket. Han syntes det var vanskelig å forstå innholdet

i UNEs vedtak. Familien ringte advokaten, som bare kort forklarte at de hadde fått avslag på grunn av manglende troverdighet. Sønnen syntes det var veldig vanskelig å få rollen som den som skulle forklare foreldrene hvorfor de hadde fått avslag. Han ønsket heller at det var han som fikk den beskjeden fra foreldrene:

Fordi det gjør vondt når du sier det, og jeg ville ikke gjøre vondt til moren min og fortelle henne det.

Etter det endelige avslaget, var det flere familier som ba UNE om omgjøring av det endelige vedtaket. På dette tidspunktet var disse barna kjent med familiens status. Barn i disse familiene endte ofte opp med å oversette disse nye beslutningene/vedtakene for foreldrene sine.

Manglende forståelse for avslaget kompliserte foreldrenes kommunikasjon med barna. Ett foreldrepar mente det kunne vært enklere for dem å forklare avslaget for barna dersom de hadde en bedre forståelse for lovene og reglene bak vedtaket. En mor uttalte at hun skulle ønske at hun først hadde nok informasjon selv, før hun snakket med barna.

3.2.2 Foreldrene opplevde avslaget som en krise

Foreldrenes reaksjoner på avslaget fremsto som en krisereaksjon. De manglet kontroll over egen situasjon, og de visste ikke hva de skulle gjøre. Foreldrene beskrev dette som en vond og vanskelig periode. De fikk psykiske reaksjoner på avslag som redsel, stress, usikkerhet, tristhet og håpløshet. Fysiske reaksjoner beskrev foreldrene som at de besvimte og måtte hentes i ambulanse, plutselige smerter i hodet og brystet, oppkast under amming og behov for å isolere seg fra resten av familien. Foreldre følte seg slitne, var usikre på hva de skulle gjøre videre og befant seg i et tankekaos. Dette var noe av det vanskeligste de hadde opplevd i livet, og situasjonen var svært belastende.

Å samtidig skulle gi omsorg til barna og finne ut av situasjonen som oppsto etter avslag, var utfordrende. Det var svært vanskelig for foreldrene å skjerme barna fra sine egne reaksjoner. Jente (16 år) forklarte det følgende om moren:

Hun begynner å gråte hver gang hun begynner å snakke om det fordi hun vil ikke at vi skal tilbake til landet fordi hun synes at det er ikke så bra for unger der. [...] Jeg klarer ikke å holde meg når hun gråter.

Noen foreldre trodde de hadde klart å skjerme barna sine, men våre intervjuer med barna viste at det hadde de ikke klart. Mens mor forklarte at hun ikke gråt foran barna sine, forklarte datteren hennes hvordan hun hadde hørt moren gråte alene på soverommet:

Fordi at noen ganger så jeg på YouTube også hørte jeg mange ganger mammaen min. At hun gråt på rommet. [...] Ikke bra [...] Fordi jeg liker ikke at mammaen min blir lei seg.

En mor fortalte at foreldre må være i en mental tilstand hvor de er i stand til å snakke med barna, før de klarer å gjennomføre slike samtaler.

3.2.3 Retur var aldri et alternativ

Ingen av familiene vi møtte hadde vurdert retur til hjemlandet etter endelig avslag. Foreldrene aksepterte ikke det endelige avslaget fra norske myndigheter. Den subjektive frykten for hva som ville vente dem i hjemlandet var sterk og altoverskyggende.

I stedet for assistert retur, valgte familiene med endelig avslag å forbli i Norge. Foreldrenes håp om oppholdstillatelse forsvant aldri. De valgte å ikke samarbeide om retur, men fortsatte å kjempe for oppholdstillatelse i Norge.

Noen av familiene tok det et steg lengre. To av familiene gikk en periode i skjul for aktivt å unngå tvangsretur; enten ved at alle gikk i skjul eller bare ett av barna. Begge disse familiene valgte senere å reise til andre land for å søke asyl der, men ble returnert tilbake til Norge i tråd med Dublinforordningen. En tredje familie hadde flyttet ut av mottaket, og hadde bodd flere år på en adresse ukjent for norske myndigheter. Til tross for foreldrenes valg av utreise eller skjult adresse, ble barnas tilknytning til Norge vektlagt og familiene fikk senere innvilget opphold på humanitært grunnlag.

3.2.4 Foreldrene var usikre på barnas reaksjon

Usikkerhet om det kan være skadelig for barnet å få vite om avslag og hvordan de burde fortelle barna om avslaget var viktige grunner til at flesteparten av foreldrene ikke fortalte barna om avslaget.

De tenkte at det ville være en for stor belastning for barna; at de ville bli sterkt preget og ville lide av å få slik informasjon. De fryktet at informasjon om avslag ville påvirke barna psykisk, skremme dem, og føre til stress. En far forklarte:

[...] et negativt svar, og den negative situasjonen og den belastningen den har for et barn, da vil på en måte hele livet bli ødelagt i form av at det er en veldig stor belastning å få en sånn informasjon. Du kan jo se for deg da for eksempel et tre som blir sådd feil. Hvis røttene da er sådd feil, så blir også treet skeivt, og da blir barnet også sånn. Hvis man har en sånn ripe i lakken på en måte. Så vil også resten av livet bli preget av det, og det psykiske vil også få seg en trykk.

Foreldrene visste ikke hvordan de skulle fortelle barna om avslaget på en måte som i minst mulig grad ville påvirke barna negativt. Videre fryktet de spørsmålene som barna ville ha, og hvordan disse skulle besvares. De var bekymret for om barna var gamle og modne nok til å kunne ta imot og forstå informasjon om avslag. En mor syntes det var belastende å svare på spørsmålene fra sønnen sin:

[N]år jeg ble spurt av barna om avslag og opphold og sånn, så var det veldig belastende for meg. Jeg tenkte hvordan skal jeg si det. Hvordan skal jeg svare på spørsmålet? Men prøvde så godt jeg kunne å svare normalt og avslappet. Å ta det normalt, selv om inni meg var det på en måte brennende. Jeg sa det på en enkel måte.

Foreldrene bekymret seg også for at barna ville stille spørsmål de ikke kunne svare på, dersom barna fikk vite om avslaget. Foreldrene visste ikke selv hva de skulle gjøre. Gitt foreldrenes manglende forståelse for avslaget, hadde de ikke selv nødvendig informasjon til å kunne gi barna en god forklaring.

I praksis ble det et avveiningsspørsmål om foreldrene skulle svare på spørsmål fra barna eller ikke. Å ikke svare på spørsmål kan gå utover tilliten mellom foreldre og barna. En mor forklarte:

Det er ikke lett å snakke med barna om slike ting. Men man må liksom avveie disse her og så se på begge sider. Skal man besvare spørsmålene eller ikke? Hvis man besvarer, så blir det slik. Hvis man ikke besvarer, så blir det andre spørsmål. For eksempel hvis man ikke besvarer sånne spørsmål, så kan det være at barna får ett tillitsproblem og spør hvorfor du ikke besvarer spørsmålene. Så derfor tenkte jeg at det er bedre å si sannheten på en enkel måte.

3.2.5 Foreldrene savnet hjelp til å fortelle barna om avslaget

Foreldrene fortalte at ingen hadde tilbudt dem bistand til å snakke med barna om avslaget. De opplevde å stå alene i en vanskelig situasjon etter avslag. De etterspurte bistand for foreldre til å fortelle barna om avslag og årsaker til avslag.²³

Foreldrene fortalte at det ikke var et sted hvor de kunne få bistand til å snakke med barna. Ingen hadde fått informasjon fra mottaket om hvordan de burde fortelle barna om avslaget. Flere foreldre forklarte at de heller aldri selv hadde tenkt på å spørre mottaket om bistand til dette. En far forklarte om mottaket:

De [ansatte] brydde seg ikke om dem, barna. De ville bare informere at vi hadde fått avslag, og barna har også fått avslag.

3.3 Barnas reaksjoner og familienes håndtering av situasjon etter avslag

3.3.1 Stor usikkerhet hos barna etter informasjon om avslag

Barna fikk en rekke negative reaksjoner da de fikk vite om avslaget. Avslaget skapte en stor usikkerhet i livet deres og uro for hva fremtiden ville bringe.

Flere av barna forklarte at de ikke visste at de kunne få avslag på asylsøknaden, og dermed heller ikke at de kanskje måtte reise tilbake til hjemlandet sitt. Basert på spørsmålene barna hadde etter avslag, fremsto avslaget som en overraskelse for mange. For noen handlet det om at avslag var en mulighet de ikke visste fantes, mens for andre handlet det om at man ikke kunne tro at deres søknad om beskyttelse ikke ble innvilget av norske myndigheter.

Etter å ha fått vite om avslaget, ble barna triste og lei seg. De ønsket å bo i Norge og ville være sammen med vennene sine her.

Usikkerheten om fremtiden som fulgte med avslaget gjorde barna bekymret og stresset. De lurte på hvor de skulle bo og hva som skulle skje med familien. Barna fryktet å bli tvangsreturnert av

---

²³ Se kapittel 3.5.2 for mer informasjon om bistanden som foreldrene etterspør.

politiet, og var redde for hva som ventet dem i hjemlandet. Barna fortalte om utfordringer som kom i kjølvannet av å ha fått vite om avslaget: atferdsendringer, negativt selvbilde, søvnmangel, manglende livsmotivasjon og konsentrasjonsproblemer på skolen.

Usikkerhet og manglende forståelse for egen situasjon, førte også til at noen av barna aktivt isolerte seg fra sine omgivelser og venner. Jente (15 år) fortalte:

Hva med vennene mine? Og da var jeg redd for å få nye venner også miste de, fordi jeg skal flytte, og da begynte jeg bare ... Jeg orker faktisk ikke få meg nye venner, fordi det er bare sånn at jeg skal flytte.

Ett foreldrepar beskrev hvordan de opplevde sønnen sin da han fikk vite om avslaget i barneskolealder:

Men vår sønn ble veldig trist og stresset [...] [H]an ble veldig trist, han ble tankefull og han ikke hadde lyst til å gå på skolen ikke leke og ble veldig mye inne, da han hadde ikke lyst til å gå ut på skolen eller leke eller noen ting. Og at han tenkte mye på det at vi hadde nettopp forlatt et land. Vi har på en måte gått glipp av det og blitt etterlatt og nå mister vi også denne muligheten. Gått glipp av og mistet to land, på en måte.

En mor forklarte hvordan sønnen i slutten av tenårene ble veldig usikker på situasjonen deres og nervøs, etter han fikk vite om avslaget. Han tenkte veldig mye på avslaget, og hva de kunne gjøre med det. Selv om han gikk på videregående skole, fikk han ikke lov til å gå i praksis fordi de ikke hadde oppholdstillatelse. Han reagerte med å bli lei seg, irritert og veldig sint:

Han sparket i sofaen og begynte å skrike. [...] Tenk på hva som skjer når man får er dårlig nyhet. I begynnelsen. Men etterhvert så gikk det over.

Gutt (19 år) beskrev selv situasjonen slik:

Jeg sa til [mor]: «Jeg gidder faktisk ikke mer. Jeg begynner å bli gal. Jeg begynner å slå meg. Jeg begynner å bli syk. Liksom, nå er jeg skjelven. Jeg vet ikke hvorfor det skjer. [...] Jeg har snakket med masse psykolog på skolen, helsetjenesten, lege. Det hjelper ikke.

Tristhet og lei seg var følelser som også ble tatt opp av ungdommene som deltok på workshopen. De forklarte hvordan de forsøkte å skjule fra foreldre og søsken at de var lei seg. De trakk fram at det er vanskelig å dele hvordan man egentlig føler seg, og heller later som at man er glad:

Man later som at alt er bra, men på innsiden har man det ikke bra. Så man «faker» det.

Jeg ville gråte, men jeg kunne ikke gråte fordi jeg ville ikke gjøre andre rundt meg trist. Det betyr at jeg ikke kunne gå til en person og gråte.

Ungdommene på workshopen beskrev videre at avslaget var noe som «knuser framtiden min» og at «livet stopper». Og dette var en situasjon som de følte seg alene i:

Man har ingen å snakke med.

Man føler seg alene, ensom i et nytt samfunn som man kjemper for å integrere seg i; et samfunn som styres av makt.

Disse uttalelsene gir mening særlig sett sammen med opplevelsen av håpløshet som flere uttrykte. Gutt (21 år) forklarte under workshopen:

Når vi får negativt vedtak, så føler vi at håpet er borte og vi vet ikke hva vi skal gjøre. Så prøver vi å få hjelp fra hvem som helst. I denne perioden, så sitter vi her og tenker på den (usikre) fremtiden vår, og kanskje du blir syk for en periode og så får du depresjon.

De trakk også frem usikkerheten som avslaget medførte og alle spørsmålene de hadde:

Hvor lenge skal vi leve her? Hvor lenge skal vi måtte leve sånn? Hva skal skje nå? Skal jeg hjem med en gang? Det er en ukjent framtid; vi vet ikke hva som skal skje.

Det som gjør det veldig vanskelig er at vi ikke vet når det er over. På ubestemt tid.

Noen av barna følte seg alene med usikkerheten, bekymringene og utryggheten i situasjonen de befant seg i. Barna uttrykte et udekket behov for å snakke om følelsene sine og hvordan de hadde det. Manglende trygghet etter avslag, førte til søvnmangel for flere av barna. Gutt (19 år) forklarte at han hele tiden tenkte på at familien ikke hadde oppholdstillatelse, og slet med å få sove:

Hele tiden. Det går rundt i hodet hele tiden. [...] Jeg kan ikke sove om natten heller. Jeg sover aldri. [...] Nesten aldri. Jeg tenker hele tiden. Tenke, tenke, tenke. Plutselig en dag jeg kommer til å bli, jeg kommer til å dø. Hvis jeg ikke sover. Hvis jeg ikke klarer å slappe av.

Etter å ha fått vite om avslag, opplevde flere av barna at det ikke var tid til å være et barn lenger. Gutt (21 år) beskrev hvordan han påtok seg en voksen-rolle i familien etter at de fikk gjentatte avslag, samtidig som han hadde et behov for å være et barn:

(...) nå var jeg jo voksen, på en måte. Jeg var jo 11 år. Nå kunne jeg bedre norsk, så jeg var på en måte, jeg hadde den tolk-rollen i familien da. Pappa hadde blitt syk, jeg måtte være der. Mamma hadde blitt syk, jeg måtte være med. Lillesøsteren min hadde blitt syk, måtte jeg være der. Hadde vi fått brev fra hvor som helst, så måtte jeg lese først. Så da var det jeg som fikk alt først. Altså da var det jeg som fikk vite alt først i familien. Var det noe som var kjipt, så måtte jeg vite det. Var det noe som var morsomt, noen hadde blitt dårlig, så måtte jeg. Ting gikk dårlig, også måtte jeg vite det ikke sant. Så da var jeg den personen som hadde mest kontroll i familien, egentlig. Det er jo mamma og pappa som skal ha det.

Det var ganske stort ansvar. [...] For når man er 11 år skal man jo tenke på annet, man tenker jo på sin fritid og skole, og aktiviteter. [...] utlendinger har det litt annerledes for å si det sånn. Det var ikke bare jeg, jeg kjenner mange andre på mottaket som hadde det sånn også. Alle de som var i min alder da.

Jente (16 år) opplevde at barndommen hennes ble satt på vent:

Det var, fordi før det, jeg husker jeg var ganske glad. Jeg var en ganske glad unge ikke sant, jeg var vanlig barn. Også lekte jeg og hadde det gøy og husker at det var bare glade minner, også senere etter ikke første avslag men jeg tror det var andre, da tenkte jeg at (gråter) ... da tenkte jeg at uansett om jeg er barn eller ikke så er det ikke tid for å leke nå (...) nå er det noe alvor, som jeg ikke, da må jeg ikke bruke opp tiden min for å leke, da må jeg liksom hjelpe familien min da på en måte selv om jeg er ganske ung, må jeg gjøre liksom alt jeg kan. Og det, jeg husker liksom jeg tenkte sånn hver natt før jeg la meg og sånt og da det ble ganske ja, hva man kaller det da, svarte minner, svarte tanker, også da fordi ja etter det andre avslag da tenkte jeg ja da er det ikke tid for å leke fordi familien min ble jo ganske redd for å bli sendt tilbake da [...].

Gutt (19 år) forklarte hvordan han hadde gjort alt han kunne for at ingen i familien skulle være lei seg. Han hadde forsøkt å få familien til å tenke på andre ting, og være sterk for familien sin, men «jeg vet at inni så er vi ødelagt». Han ville ikke fortelle oss nærmere om hvordan han hadde hatt det inni seg: «Fordi det bare gjør vondt å [snakke om det], så bare glem det her».

3.3.2 Familiene forsøkte å opprettholde normal hverdag

Familiene tilstrebet normalitet som en strategi for å komme seg gjennom den vanskelige hverdagen etter avslaget.

Selv etter at barna fikk vite om avslag, var avslag og retur for de fleste foreldrene ikke-temaer i deres kommunikasjon med barna. Tilnærmet normalitet var en beskyttelsesstrategi fra mange foreldres side, for å redusere belastningen de fryktet kunnskap om avslag ville ha på barna. Foreldrene prøvde å fortsette livet som normalt. De forsøkte å skape håp ved å tenke at familien likevel en gang skulle kunne få oppholdstillatelse i Norge.

Barna hadde behov for å gjøre de hverdagslige tingene som de gjorde før avslag. Foreldrene oppmuntret barna til å fokusere på skolen og være sammen med vennene sine. De forsøkte å skjermes barna fra sine egne tanker og reaksjoner på avslaget, men klarte det ikke alltid.

At andre manglet forståelse for barnas situasjon, gjorde det utfordrende for barna å snakke med foreldre og venner om hvordan de hadde det. Foreldrene var selv i en vanskelig situasjon og visste ikke alltid hvordan barnet hadde det. Barnas norske venner forsto ikke hvordan det var å være asylsøker med avslag. Barna opprettholdt en fasade overfor familie og venner, og snakket ikke om hva de egentlig følte i frykt for å ikke bli forstått og akseptert.

En svært vanskelig økonomisk situasjon etter avslag førte til at familiene ikke hadde penger til nok mat, klær, eller til å kunne gjøre det barna pleide før avslaget. De kunne ikke delta på fritidsaktiviteter og leve det livet som andre venner gjorde, fordi pengene ikke strakk til. Dette forsterket følelsen av å være annerledes.

Livet i mottak setter rammer for hvilke tilbud barna og ungdommene reelt har tilgang til. Ungdommene som deltok i workshopen etterlyste barns medvirkning i avgjørelser om hvilke aktiviteter som tilbys barn i mottak.

En mor forklarte at på tross av slitenhet og angst over situasjonen, så prøvde de å ha det gøy og hyggelig sammen. Gutt (19 år) beskrev hvordan moren og de eldste søsknene, inkludert ham selv,

endret samtaletema hvis de yngre søsknene begynte å snakke om avslaget. Han ledet samtalen over til hva de skulle gjøre i dag og i morgen; «livet fortsetter liksom». Han sa til småsøsknene at alt ordner seg til slutt og at de ikke skulle tenke på avslaget; «at det er vanlig å få, så det er ikke noe problem. Alt ordner seg til slutt. Ikke tenk på det». Familiens filosofi var at hvis de var «vanlig», ville også de yngste barna være «vanlige». Selv om han gjorde alt han kunne for at søsknene skulle ha det så bra og så normalt som mulig, visste han innerst inne at de hadde det alt annet enn vanlig: «Vi tar det vanlig, men det er egentlig ikke en vanlig dag».

For barna i ovennevnte familie ble det en motsetning mellom forsøket på å late som ingenting og tankene om avslaget som var der hele tiden, som preget kommunikasjonen i familien og økte følelsen av utrygghet for barna. Selv om foreldrene og de eldste søsknene gjorde sitt ytterste for å opprettholde en normalitet i hverdag og skåne de yngste barna fra prat om avslaget, klarte de ikke det. Mens moren påpekte hvordan hun gråt på rommet alene for å skjerme barna sine, trakk datteren frem hvordan hun hadde overhørt morens gråt: «Hver dag når jeg har kommet tilbake fra skolen, så hører jeg mammaen min gråte fra rommet». Ett av de yngre søsknene syntes det var «dårlig» at foreldrene og eldre søsken lot som at alt var bra. Da vi spurte gutt (19 år) om hvordan han egentlig hadde hatt det, ble han veldig stille og begynte nesten å gråte. Han forklarte at han holdt skjult for moren og resten av familien hvordan han egentlig hadde det, og at han trodde de også gjorde det:

Det var ganske tøft, men jeg visste ikke det til mamma og [søsken]. [Jeg gjorde det] for å være sterk foran dem og la de stå. [...] Nei, de skjulte det sikkert [hvordan de hadde det]. [...] men jeg visste at inni så er vi ødelagt.

En far forklarte hvordan han forsøkte å hindre at barna ble stresset ved å gjøre aktiviteter sammen. Han forsto at situasjonen var veldig vanskelig for barna:

Så vi prøvde veldig mye å hjelpe barna. Vi sitter ikke hjemme. Vi tar med barna ut. Vi går på tur eller sykler, aktiviteter, slik at barna ikke stresser seg. Fargelegger kunst. Så jeg forsto at barna hadde det veldig vanskelig i slike situasjoner, så derfor var vi veldig opptatt av barna og å gjøre ting sammen og fargelegge og sånne ting. Så jeg selv kunne ikke sparkesykkel, men jeg lærte det for henne slik at vi kan sykle sammen slik at hun ikke har noe stress i hode.

En far skilte seg ut ved å forholde seg mer direkte til den vanskelige situasjonen enn andre foreldre. Fra en svært ung alder fikk gutt (21 år) rollen som farens oversetter når de fikk nye vedtak. For ham var det vanlig å snakke om avslaget, når han først fikk vite om det. Samtidig som faren var avhengig av hans norskkunnskaper, var det tydelig at faren forsøkte å dempe belastningen på sønnen, ved å sikre at han gjorde helt andre ting etter de hadde snakket sammen om avslaget:

Hver gang jeg leste sånn her brev [...] pappa sa «Ja, gå ut og spill litt fotball og gå ut og vær litt med venner. Få litt luft i hjernen» og sånt da. Og da var det jo han og mamma som snakket sammen.

3.4 Barnas behov for informasjon

3.4.1 Barnas spørsmål

Etter å ha fått vite om avslaget, hadde barna fremdeles et udekket informasjonsbehov. De tenkte mye på avslaget og hadde mange spørsmål om avslaget og familiens situasjon. Det var veldig vanskelig for barna å ikke tenke på avslaget etter først å ha fått vite om det.

Barna lurte på hvorfor de hadde fått avslag, og hva det betydde. De lurte på hvorfor de må reise fra Norge. De stilte også spørsmål ved hensikten med å fortsette på skole og andre aktiviteter. Barna sammenlignet seg selv med andre i mottaket som hadde fått oppholdstillatelse, særlig de fra sammen land. Barna som var født i Norge eller som kom til Norge som små barn, begynte etterhvert å stille spørsmål om hvorfor familien hadde reist fra hjemlandet og hvorfor de ikke kan bo der.

Barna lurte også på hvem er det som bestemmer over livene deres. Hvem er UDI og UNE? De visste at barn har særlige rettigheter i Norge, og lurte på hvorfor disse rettighetene ikke også gjaldt dem. De ønsket bare å kunne være som alle andre barn i Norge.

Jente (16 år) ønsket å forstå familiens situasjon bedre etter å ha fått vite om avslaget. Hun ønsket å få oppdateringer og kunne være forberedt på hva som kunne skje videre for å unngå sjokk:

Jeg vet ikke, men jeg bare ville vite hva som skjedde med oss. Jeg ville ikke gå rundt å være glad når det ikke er en glad situasjon da, også plutselig skjer det noe, også får jeg sjokk. Så jeg ville egentlig hele tiden være obs på hva som skjer.

Jente (15 år) lurte på om det var noe vits å fortsette på skolen etter avslaget:

Hva er avslag? Hva betyr det? Hva skal vi gjøre videre? Skal jeg klare å får meg nye venner igjen? Er det vits i det hele tatt å få seg nye venner? Er det vits å gjøre det bra på skolen? Og da var det sånn at jeg ikke orket å følge med. Jeg orket ingenting på skolen. Jeg orket ikke. For da var det sånn at hva er vitsen med å gjøre det, når du skal tilbake til hjemlandet ditt? Hva er vitsen med å gjøre det, og det, og det og det, når du skal tilbake?

Noen barn hadde opplevd at foreldrene ikke svarte på spørsmålene deres. Jente (16 år) forklarte at foreldrene bare svarte at de måtte vente og at de ikke må gi opp å få oppholdstillatelse i Norge, da hun spurte om hvorfor de hadde fått avslag. Jente (12 år) forklarte at faren svarte «vet ikke» da hun spurte om hvorfor de hadde fått avslag:

Jeg hadde jo veldig lyst til å vite om hvorfor vi fikk [avslag], men jeg fikk ikke vite det. [...] Det er liksom litt dumt. [...] Fordi man vil gjerne få svar på det man lurer på. [...] Kanskje man blir lei seg [hvis man ikke får svar].

3.4.2 Barn skjulte eget informasjonsbehov

Flere barn ønsket ikke å gjøre foreldrene sine lei seg eller bekymret. Derfor valgte disse barna å ikke snakke med foreldrene sine om hvordan de egentlig hadde det.

Jente (19 år) hadde vært veldig bekymret for hvordan det ville være å returnere til hjemlandet. Selv om sikkerhetssituasjonen i hjemlandet hadde gjennomgått store, positive endringer siden hun hadde bodd der, hadde hun ikke klart å riste av seg vonde minner. I hjemlandet hadde hun blitt utsatt for bomber. Når hun tenkte på dette, begynte hun å gråte. Men det hadde hun skjult fra foreldrene sine for å skåne dem:

Jeg tenkte at «skal jeg oppleve den bombegreia igjen?», og jeg begynte å gråte veldig mange ganger. Ikke foran foreldrene mine, men inne på rommet mitt. Jeg har aldri grått foran foreldrene mine. Jeg vil ikke at de skal bli lei seg. Barn tenker at de vil ikke gjøre foreldrene lei seg og foreldre tenker at jeg vil ikke gjøre barnet mitt lei seg så liksom, jeg begynte å gråte og tenkte at jeg vil ikke dra dit.

Jente (16 år) hadde opplevd at en nabofamilie ble pågrepet av politiet på mottaket. Da hun spurte moren om hva som skulle skje med dem, forklarte moren at den familien skulle bli sendt til hjemlandet sitt fordi de ikke hadde lov til å være i Norge. Hun tenkte på at også de hadde fått beskjed om dette, og ble bekymret for at politiet kunne gjøre det samme med dem. Hun valgte ikke å spørre om moren, for unngå at moren ble bekymret:

Men det spurte jeg ikke om, jeg bare tok imot det de sa også gikk jeg rundt og tenkte på det samme. [...] [Jeg spurte ikke mamma] fordi jeg burde egentlig ikke blande meg i det her, og hvis jeg blander meg for mye så blir hun bekymra og da får hun bare mer ting å bekymre seg for og hun har allerede mye ting å bekymre seg for uansett, så jeg skal ikke plusse på mer.

3.4.3 Barn oppsøkte selv andre informasjonskilder

Noen av barna valgte selv å ta grep da de ikke fikk tilstrekkelig informasjon om egen situasjon. De oppsøkte forvaltningen og/eller nettsider for å supplere den informasjonen de opplevde som mangelfull. Også andre barn i mottaket var informasjonskilder. De beskrev møter mellom barn i mottak hvor status i asylsaken var tema og hvor de lekte «asyl»; hvilke land kan de reise til som vil ta dem imot. De var «barn med voksne tanker».

Gutt (21 år) prøvde å kontakte UNE for å få en forklaring på hvorfor de hadde fått avslag, selv om han selv hadde lest vedtakene og avslagsgrunnen. Likevel ønsket han å snakke direkte med UNE. Men han fikk aldri snakke med noen i UNE om avslagene, noe han ikke var fornøyd med:

[Jeg synes ikke noe om det i det hele tatt. Jeg må jo vite, altså, på et brev selv om det står ganske klart og tydelig at det er avslag, men det står ikke klart og tydelig hvorfor det er avslag. Ikke sant. Så jeg vil helst høre det fra en person, hvorfor. Altså hva er det som har gjort deg til å komme fram til beslutningen? Hva er bakgrunnen, hva er årsaken?

Imidlertid trodde han uansett ikke at han ville fått et ordentlig svar fra UNE, da han var et barn:

Fordi jeg vet hvordan folk i Norge er, altså; de respekterer barn, de vet at barn har en periode som barn skal være barn, ikke sant.

Jente (16 år) opplevde at familien ikke ville involvere henne i saken, og tok derfor egne grep for å få mer informasjon:

Prøvde å få kontakt med UDI og alt mulig [...] de [familien] ville jo ikke innblande meg, men jeg var veldig nysgjerrig på hva dette handlet om, så jeg var sånn prøve å blande meg inn, prøvde [å] lære meg hva UDI var og hva andre ting var da. Hva asyl var da, alt det vi var i, situasjonen og hvorfor vi var i et asylmottak, fordi jeg visste jo ikke hva det var egentlig. Og vi hadde jo en PC da så jeg husker at hver gang jeg kunne få tak i PC-en så gikk jeg og søkte på sånne ting, hva er UDI, hva gjør det, ikke sant.

Imidlertid syntes hun det var ganske tøft å få mer innsikt i familiens situasjon:

Så når de snakket om UDI osv., så visste jeg hva det var, så visste jeg situasjonen da. Og det var ganske tøft fordi jeg tenkte sånn, det her er en sånn voksen sak som jeg vet om. Nei det var ganske annerledes, fordi før det så trengte jeg ikke å tenke på noe sånt, da var jeg bare sånn barn.

Noen av barna beskrev også at de fikk informasjon fra andre barn i mottaket. Samtidig ble lek mellom barna en måte å snakke om situasjonen deres. Jente (16 år) forklarte:

Jeg hadde jo mange venner på mottaket, som følte og tenkte som en voksen. Og det alle oss, det var ikke bare en eller to, fordi barn samler seg og leker med dokker og sånt, liksom lager mamma og pappa og sånt ikke sant, leker med dokker. Vi samla oss og snakka om «Ja, hva har du fått nå i dag? Hvordan går det med dere, er det positivt eller er det negativt?» Det var sånne ting da som vi gikk rundt og snakka om. Så det var jo liksom ikke barn, det var liksom barn med voksne tanker. [...] uansett om vi lekte med dokker eller om vi bare prata, så handla det om asylmottak. Lekte med dokker om «Å, nå skal vi reise til det landet også kommer vi oss inn der», sånne ting da.

3.4.4 Forsterket opplevelse av annerledeshet og utenforskap

Jente (16 år) hadde hørt at de som får avslag på asyl i Norge, er kriminelle mennesker. Derfor var hun redd for at alle andre trodde at hun var et dårlig menneske, siden de hadde fått avslag. Hun skjønte ingenting, fordi hennes familie var jo ikke kriminelle eller dårlige mennesker. Hun skjønte ikke hvorfor de hadde fått avslag, og hun fikk ikke informasjon av foreldrene om årsaken til avslaget.

Hun hadde fått noe informasjon fra foreldre og noe informasjon som hun selv hadde funnet på internett. Hun beskrev at de ulike informasjonskildene ble som puslespillbrikker, som hun ikke klarte å sette sammen riktig:

Jeg får jo noen brikker fra foreldrene mine for de sier litt, jeg får brikker fra andre fordi de sier litt ikke sant. Men hvordan jeg setter de sammen er jo jeg selv, så jeg satte jo dem sammen dårlig vil jeg si. For jeg tenkte jo på situasjonen min verre enn det det var.

Hver gang hun gikk ute, trodde hun at alle hun møtte ikke ønsket at familien hennes skulle være her. Dette gjorde henne redd. Hun tenkte i økende grad over forskjellen mellom seg selv og andre. Hun stilte spørsmål ved hvorfor det er forskjell mellom oss og dem; «er jeg et menneske eller er jeg ikke det?» Hun følte at hun hørte til der hun var, og prøvde hele tiden å tenke på hvordan hun kunne passe inn. Hun fikk «svarte» og «tunge» tanker. Hun ble mer og mer opptatt av hvilke konsekvenser enhver handling hun gjorde kunne få. Hun sluttet å leke, fordi det «ikke var tid for å leke» siden familien var redd for å bli sendt tilbake.

Etter hvert begynte hun å gå til en psykolog. Men hun sluttet å gå da psykologen informerte moren hennes om at hun hadde «store» og «voksne» tanker om situasjonen og konsekvenser av ting, for å være så ung. Hun ønsket ikke å gjøre moren sin mer bekymret. I stedet begynte hun å si at det gikk bra med henne, og hun sluttet å snakke om følelsene sine. Men tankene gikk ikke bort.

I dag lurer hun på om hun kanskje ikke ville fått disse tankene og vært så redd for hva andre mennesker tenkte, dersom hun hadde fått forklart hvorfor de fikk avslag.

3.5 Kommunikasjon om avslaget – barna og foreldrenes tanker

3.5.1 Barna ønsker å få vite om avslag

På tross av sterke reaksjoner på informasjon om avslaget, mener barna vi møtte at barn må få vite om avslag på asylsøknaden. De trakk særlig fram at det er viktig for barn å være forberedt på hva som kan skje etter avslag og å unngå at en mulig pågrepelse og tvangsretur kommer som et fullstendig sjokk. Jente (15 år) trakk frem positive sider ved å fortelle barn om avslag:

For da vet du hva som skjer, dersom den dagen kommer at du skal flytte tilbake til hjemlandet ditt. Da vet du hvorfor det skjer [...] Hvis jeg hadde visst hva avslag betydde og jeg hadde fått avslag, da kunne jeg ha gjort det annerledes, og det og det. Så det er litt bra at mamma har sagt det til meg. [...] Da visste jeg hva som skulle skje videre.

Flere av barna påpekte hvordan foreldre ikke kan unngå å fortelle barn om avslaget. Selv om foreldrene deres ikke hadde fortalt dem, så hadde de uansett begynt å skjønne at noe var galt og hadde stilt spørsmål.²⁴ Gutt (21 år) forklarte:

La oss si at du går rundt med et fotballag, og så forventer du at dere ikke skal snakke om fotball. Det går ikke. Det er jo sånn på mottaket også. Hvor du går rundt på mottaket, og så forventer du at folk ikke skal snakke om oppholdstillatelse og avslag. Så du får jo høre ting uansett [på mottaket].

Noen barn mente at foreldre bør spørre barna om de ønsker å vite om avslag eller ikke. Det må være en dialog mellom foreldrene og barna. Jente (12 år) fortalte:

Foreldre kan spørre barn om de vil vite om avslag eller ikke. De kan kanskje spørre før avslag, slik at man kan være sikker på om man skal si det eller ikke hvis man har fått det. Men kan også spørre barna etter å ha fått det.

3.5.2 Hvem skal snakke med barna om avslag?

Flesteparten av barna og foreldrene mente at det er foreldrene som først bør fortelle barna om at de har fått avslag på asylsøknaden og som bør snakke med dem om en eventuell retur.

²⁴ Se kapittel 3.1.

Barna stolte mest på foreldrene sine og de kjente seg tryggest hos dem. Å kjenne barnet ble trukket fram som viktig for individuell tilpasning av hvordan man gir informasjon om avslaget. Gutt (21 år) forklarte:

Det er de du stoler mest på og det er de som kjenner deg best egentlig, av alle rundt deg. Så de vet hvordan du tenker og de vet hvordan de skal snakke med deg og hva slags språk de skal bruke.

Avslaget ble beskrevet av barna som en veldig personlig og privat hendelse. Derfor var barna skeptiske til at andre enn foreldrene skulle være de første til å fortelle dem om det. Hvis man ikke har tillit til personen som forteller om avslaget, så er det vanskelig for barna å stole på at informasjonen er sann. Jente (16 år) forklarte:

Foreldre, for hvis noen andre gjør det, så er det bare mer forvirrende. [H]vis jeg hadde blitt fortalt det av de som jobba på mottaket, så hadde jeg tenkt hvorfor vet du så mye om mitt personlige liv, eller er det du som bestemmer?

Noen barn mente at kun familiemedlemmer bør snakke med barn om avslaget fordi familien kjenner barna best. For eksempel mente jente (15 år) at lærere og helsesøstre ikke bør snakke med barn om avslag fordi de skal holde seg til jobben sin. De skal ikke være innblandet i noe så personlig som dette.

Gutt (19 år) beskrev at han ikke hadde opplevd mottaket som et sted hvor han kunne snakke om hvordan han hadde det: «De driter i hva du skal ha [av ting] eller hvordan du har det nå.».

Jente (19 år) stilte seg spørrende til hvilke forventninger man kan ha til foreldre i den vanskelige situasjonen som oppstår ved avslag. Hun mente foreldre er i en så vanskelig situasjon selv etter avslag at de ikke klarer å filtrere ut hvilken informasjon som bør og ikke bør gis til barn. Hun forklarte:

Noen foreldre de er i så dårlig situasjon og så dårlig depresjon at de kan si ... «Ja, vi skal og møte bombe igjen» og sånn og sånn og sånn. Gjøre det verre for barna. De gjør det ikke med vilje, men de er ikke i stand til å si det akkurat. For de kan ikke forvente at du skal være en perfekt forelder hele tiden.

Hun tenkte at kanskje heller barnepsykologer eller lærere, som kjenner barna godt, først bør fortelle barn om avslag:

Egentlig så vet ingen foreldre hvordan de skal forklare. [...] Fordi de er selv i depresjon. Hvordan skal et depresjonsmenneske hjelpe en annen? De er selv i sjokk og de er selv i sånn ... Hva heter det ... Trist situasjon. Så jeg tror ikke de hadde klart å forklare det til barna. Jeg tror alle feiler på den delen. Jeg føler det, men kanskje noen veldig modne folk de kan klare det.

3.5.3 Hvem kan hjelpe foreldrene med å snakke med barna?

Selv barn og foreldre som mente at det er foreldrene som bør fortelle barna om avslag og snakke med dem om veien videre, trakk frem at foreldrene har behov for profesjonell bistand til dette.

Foreldrene forklarte at de ikke hadde fått hjelp til å snakke med barna. En mor som har endelig avslag i dag, forklarte at det ikke finnes et slikt sted:

Du tenker et sted som kan støtte foreldrene med hvordan de kan forklare situasjonen? Men det finnes ikke noen steder.

En far mente det må kartlegges om foreldrene er i stand til å fortelle barna sine på en god nok måte. En viktig faktor i vurderingen var om foreldre hadde fått god nok informasjon om sin egen sak og situasjon.

Barna og foreldrene ga ulike eksempler på typer kompetanse og hvem som kan hjelpe dem med å snakke med barna om avslag og retur. Det som gikk mest igjen blant svarene deres var bistand fra personer som kan kommunisere med barn og hjelpe foreldrene med å kommunisere på en barnesensitiv måte. De etterlyste «eksperter på barn». Foreldre etterspurte slik kompetanse, fordi de var usikre på hvordan barna ville reagere på informasjonen. De ønsket hjelp til å formidle informasjon om avslag og en eventuell retur på en måte som ville kunne skade barnas mentale helse i minst mulig grad. En mor etterlyste en «barnespesialist»:

Når jeg fortalte [det til barna], så sa jeg bare at vi har fått avslag også ferdig. Men det jeg savner er hvordan kan man fortelle dette til barn, altså hvordan kan man gi informasjon om dette. På hvilken måte skal man forklare det til barn? Det er noen som har ansvar for det, som har kunnskap om dette. For eksempel en barnespesialist eller noen som har ansvar for dette og kan forklare hvordan man bør formidle det til barn.

En mor etterspurte et sted hvor foreldrene kan få hjelp til hvordan de bør snakke med barna sine:

Jeg hadde likt at det var et sted for foreldrene om hvordan de snakker med barna. Altså de vet bedre, de har mer erfaring. For eksempel, hvis vi har fått avslag, og dere vet bedre enn meg hvilken metode man burde bruke når man forteller det til barn og da særlig de som jobber med barn, hvilken metode se burde snakke med barn om situasjonen. [...]

Gutt (21 år) mente foreldrene har behov for veiledning fra eksperter på barn:

De kan få veiledning, altså det finnes jo sikkert mange: advokat, kanskje noen på mottaket som er ekspert på det her da [ekspert på barn]. En psykolog, en lege.

For det andre trakk de frem mennesker som kjenner barna og som familien stoler på. En mor forklarte:

En eller noen som har en tilknytning til barna, eller har ett bra forhold til barna. For eksempel en lærer som er godt likt av barna, en venn som har bra forhold med familien, eller en advokat som virkelig er omsorgsfull og likt av barna.

En tredje gruppe som ble trukket fram var personer med helsefaglig kompetanse som kan veilede og støtte mennesker i utfordrende livssituasjoner. En far forklarte at før foreldre kan snakke med barna sine om avslaget, så må foreldrene selv være i en rolig tilstand. En mor forklarte at det er veldig vanskelig å få avslag og man vet ikke hvordan man skal snakke eller tenke, noe som igjen gjør det vanskelig å snakke med barna:

[Skulle ønske] først at jeg hadde nok informasjon, og så etterpå snakket med barna. Fordi kanskje du er opptatt og du er ikke helt OK og du er ikke helt i form. Og da når du snakker med barna så blir det vanskelig. Fordi når du får avslag, så er det veldig, veldig vanskelig. Man vet ikke hvordan man skal snakke eller hvordan man skal tenke.

For det fjerde trakk de frem mennesker som har erfaring med asylsøkere og som har erfaring fra utlendingsfeltet inkludert juridisk kunnskap. Jente (15 år) forklarte:

Altså, personer som deg. [...] Du vet hva det er og du har snakket med mange andre om det.

Foreldrene hadde delte meninger om hvilken rolle mottaket eventuelt kan spille.

To foreldre mente at mottaket kan ha samtaler med foreldre for å planlegge foreldrenes formidling til barna om avslaget og hvordan man burde følge opp barna i etterkant. En mor mente det var mottakets ansvar å hjelpe foreldrene med å forenkle informasjonen og planlegge hvordan hun skulle formidle avslaget til barna. En annen mor mente at informasjon bør gis direkte til barn fra mottaket, siden noen foreldre ikke forteller det videre til barna eller ikke klarer å videreformidle på riktig måte.

Andre avviste at mottaket som et aktuelt sted for å få slik bistand. For flere barn og foreldre var mottaket et sted som bisto med praktiske ting, som økonomisk støtte og aktiviteter. En far trakk frem at mottaket ikke kan ha en slik rolle. Han hadde ikke tillit til mottaket fordi de får betalt av UDI for å gi informasjon. Han så på mottaket som «en instans som skal tjene penger som en slags businessmann, og ikke noe annet».

Selv om foreldre og barn var åpne for at andre, eksterne personer kunne bistå familien i denne prosessen, trakk en mor frem at slik ekstern bistand forutsatte samtykke fra foreldrene.

Noen foreldre og barn kom med konkrete forslag til hvordan slik bistand kan finne sted.

En far påpekte hvor vanskelig foreldrene har det mentalt etter å ha fått vite om avslag. Han mente derfor at foreldre bør forberede seg på hvordan de skal snakke med barna allerede før de får et svar fra utlendingsforvaltningen.

Gutt (21 år) foreslo et samarbeid mellom aktørene som gir bistand til foreldrene og advokaten. Han foreslo at advokaten kontakter «ekspertpersonen» og gir asylsøknaden og vedtaket til eksperten. Så kaller eksperten først foreldrene inn til et møte, og forklarer vedtaket og situasjonen til foreldrene. Deretter har eksperten en egen samtale med barna. Angående samtaler om veien videre og en eventuell retur til hjemlandet, mente han at barn bør ha noen andre enn sine foreldre å snakke med om dette. Han tenker barn kanskje tar denne personen mer seriøst enn foreldrene, og dermed også informasjonen. Samtidig tenker han at barn kanskje kan åpne seg mer overfor denne personen, enn foreldrene. Så kan denne personen videreformidle barnets tanker og idéer til foreldrene.

En far reflekterte over hvordan han ville håndtert en slik situasjon i dag, i lys av erfaringene med det offentlige i Norge:

[M]an fikk vite etter hvert at her fikk man hjelp og for eksempel fra psykolog, at politiet ikke er så strenge og voldelige, at de håndterer ting på en annen måte og at man ikke trenger å være redd for politiet på samme måte her som man måtte der, og flere andre helsesøstre har vi snakket med og flere møter i offentlige instanser, der hvor opplevelsen er annerledes, og møte med det offentlige er annerledes enn hjemlandet. Det visste vi ikke da, men det vet vi nå og det er den måten vi har lært på.

3.5.4 Hvilken informasjon, når og hvordan?

Barna etterspurte voksne som er ærlige, direkte og tydelige i sin kommunikasjon med barn. Barna forklarte at voksne må kommunisere på en barnesensitiv måte; på en «mild» og «snill» måte. Informasjonen må være tydelig og det må gis en god forklaring.

Samtidig var det viktig for barna at foreldrene tenker på hvordan de bør fremstå når de skal snakke med barna. De ønsket at foreldre skal holde seg så rolige som mulig og ikke gråte foran barna, siden det kan skremme barn hvis voksne gråter og er sinte foran barna.

Flere barn trakk frem viktigheten av å snakke positivt når voksne forteller barn om avslag. Det var viktig for barna at ikke alt var negativt, og at foreldre samtidig ga håp om fremtiden. Gutt (21 år) forklarte om behovet for å fokusere på mulige løsninger for familien til å få opphold i Norge:

[Man bør] si hvor alvorlig det kan være og. For får du utvisning, så må du jo vite om det. Du kan faktisk bli sendt tilbake. Men det finnes hjelp ikke sant, det finnes sånne veier det finnes ditt det finnes datt, du kan gjøre sånn eller sånn ikke sant. At de kommer med løsninger til de dårlige tingene også.

Noen barn hadde konkrete forslag til hvordan foreldre kan snakke med barn om avslag.

Foreldre kan si «Kom her, vi må snakke med deg – vi må si deg noe. Egentlig så fikk vi avslag. Det betyr at vi ikke kan bo i Norge, men vi kan klage. Men det er en liten sjanse for at vi må dra tilbake, og hvis vi drar tilbake så kan du være med vennene dine igjen». Jente (19 år)

Du skulle sagt at «Dere fikk avslag. At dere kanskje ikke kunne bli i Norge». Jente (12 år)

Flere av barna ønsket å få vite at avslaget betyr at de ikke har lov til å bo i Norge og at politiet kan sende familien tilbake til hjemlandet, mens andre barn ikke ønsket å vite dette.

For eksempel mente gutt (21 år) at barn under 15 år ikke bør få vite om risikoen for tvangsretur, mens barn over 15 år bør få vite hva familien kan gjøre for å få oppholdstillatelse og at de kan bli sendt tilbake. Jente (16 år) mente generelt at mindre barn ikke bør få vite om risikoen for tvangsretur etter endelig avslag og at voksne heller bør trekke frem håpet om oppholdstillatelse:

At de ikke forteller at avslag betyr at du må tilbake til landet når du er så liten. Men at de sier at avslag betyr at vi må søke på nytt igjen. Vi kan ikke gi opp. Vi må ha troen på det.

Jente (19 år) trakk frem hvor viktig det er at barna fra ankomst forstår at de er i en asylprosess som innebærer at de kanskje ikke får lov til å bo i Norge. Dette er nødvendig for å unngå at barn blir skuffet og får sjokk ved avslag:

Du vet at barn tenker at «Nå har vi kommet til ett nytt land, og nå er fremtiden min her». [...] Tenk du har planlagt en fremtid her og en person kommer og ødelegger og forteller at du får ikke være her. Så, fra starten, barn må få vite at dette er ikke sikkert. Fordi foreldrene kommer sikkert til å si at dette er sikkert og at nå skal vi få en fremtid her. Ikke sant, fordi de håper på det beste de også. Men barn, de vet ingenting, og de tror at dette er sikkert. [...] Jeg tenkte liksom at min fremtid er her. Det var derfor jeg var så uenig med alt som skjedde med meg. Det er fordi jeg tenkte alltid at min fremtid er her. [...] Det blir bombe.

Også i workshopen uttalte deltakerne at det er viktig med tidlig informasjon til barn om asylprosessen og mulig utfall av å søke om beskyttelse i Norge: at de kan få avslag. Det vil kunne minske graden av sjokk. De mente en slik forutsigbarhet kan styrke barns helse. De mente også det var viktig med rask saksbehandling, slik at barn ikke har bodd i Norge lenge når de får avslag. Det er vanskeligere å reise fra Norge hvis man har bodd her lenge.

3.6 Kommunikasjon om veien videre etter avslaget – barna og foreldrenes tanker

3.6.1 Foreldrene involverte barna i liten grad etter avslag

Med unntak av to familier, diskuterte ikke foreldrene med barna hvorvidt de skulle reise eller ikke. Disse foreldrene snakket om retur med barna, men kun i form av om at de ikke skulle returnere til hjemlandet sitt.

For de to familiene var det kun en viss grad av dialog mellom foreldrene og barna. I det ene tilfellet hadde jente (15 år) sagt til moren at det kanskje ikke var så farlig å reise til hjemlandet siden de hadde familie der. Men da moren ga en nærmere forklaring om en type forfølgelse som hun mente datteren risikerte ved retur til hjemlandet, tok datteren dette til seg og sa seg enig i morens returvurdering:

Så det er mamma veldig redd for at det skal skje med meg. Ja, at jeg skal bli giftet bort veldig tidlig. [...] Det eneste jeg visste var at vi hadde familie der og det hadde vært koselig og sånt. Jeg visste ikke at det var sånn faktisk i [hjemlandet].

I den andre familien snakket moren og sønnen i tidlig barneskolealder sammen om hva de tenkte om å reise tilbake til hjemlandet. Gutten var opptatt av hvor bra han hadde det i Norge med venner og skole, men han spurte moren om hun hadde likt seg i hjemlandet. Moren var da ærlig på at hun ikke hadde likt seg så mye der. Sønnen fortalte moren sin:

«Hvis du ikke vil reise tilbake, så vil ikke jeg heller, mamma, men hva skal vi gjøre her?»

3.6.2 Ulike vurderinger om involvering av barn etter avslag

Foreldrene hadde delte meninger om det å snakke med barn om retur. Noen foreldre syntes det var vanskelig å vite hvor mye det kan skade barn å snakke om retur. Andre mente at det er viktig at barna vet at avslag innebærer at man ikke kan bli værende i Norge og det forventes at de returnerer til hjemlandet. Noen mente at man ikke bør snakke med barn om retur. Mange foreldre trakk frem at barnefamilier burde få oppholdstillatelse i Norge fremfor avslag.

Flere barn mente at foreldrene må avklare hva barna selv mener om å returnere og ta hensyn til barnas meninger når de skal vurdere retur:

De kunne spurt om du trives her og sånt. Om du synes det er veldig fint å være her, eller om du vil flytte dit. Jente (8 år)

Selvfølgelig må de snakke med meg [med en gang]. Det er ikke en vanlig ting. Det er en stor ting. Gutt (19 år)

[...] hør med ungen om hun eller han vil høre det. Jente (16 år)

Det er ikke bra å ikke snakke sammen med familien om retur. Man må snakke sammen for å finne en løsning. Hvis en dør er stengt, så må man finne en annen utgang (...) Foreldre må ta barnas tanker og beslutninger til vurdering i returspørsmål. Gutt (21 år)

Andre barn mente dette var en avgjørelse som kun foreldre har forutsetninger for å ta; barn har ikke forutsetninger for å vurdere risikoen ved å returnere. Jente (15 år) mente at man bør skille mellom de yngste barna og eldre barn. Eldre barn bør bli hørt i spørsmålet om retur:

Barna kan ikke bestemme så mye hva familien skal gjøre, fordi de vet ikke. De vet ikke alt det positive og negative om hjemlandet. Foreldre bør gjøre det som er best for barna. Men foreldre bør høre når barnet er stort nok. Hvis barnet er 6, 7, 8 og sier at de vil tilbake til hjemlandet, da burde ikke foreldrene høre, fordi barnet vet ikke det beste for seg selv.

Flesteparten av barna mente at barn bør få informasjon fra foreldrene om hvorvidt foreldrene ønsker å returnere til hjemlandet. Barna mente at beskjeden om at de skal returnere til hjemlandet må komme på et tidspunkt før avreisedagen, slik at barna får tilstrekkelig tid til å forberede seg til returen og få sagt farvel til miljøet sitt i Norge.

Barna vi har snakket med vektla ulike ting som viktig å vite i en potensiell retursituasjon. Noen av barna trakk frem betydningen av å vite hva som skjer i hjemlandet og hvordan landet fungerer, fordi lover og skikker kan være annerledes enn i Norge. Men denne informasjonen må også være tilpasset det enkelte barnets alder og modenhet.

Ungdommene som deltok i workshopen trakk også frem behovet for informasjon om hva som venter familien i hjemlandet, herunder arbeidsmuligheter og tilgang til skole.

Flere av barna trakk frem at det er viktig å snakke positivt om hjemlandet; at det finnes muligheter der og at det er håp for fremtiden. Det var viktig at barna ikke skal være redde for å reise tilbake til hjemlandet. Noen barn mente barn burde få vite om både positive og negative forhold ved retursituasjonen, slik at de får forberedt seg. Noen barn mente yngre barn bare bør få høre positive ting om hjemlandet.

Flere barn og foreldre mente at familiene har behov for hjelp fra eksterne personer til å snakke om retur. De etterlyste i all hovedsak personer med samme kompetanse, som de etterlyste i forbindelse med bistand til å snakke med barna om avslag.²⁵

Noen familier uttalte seg om det å reise til andre land for å søke asyl etter å ha fått avslag i Norge.

En mor hadde tatt med barna sine og søkt beskyttelse i et annet europeisk land. Der hadde barna hennes nektet å gå på skole fordi de ikke kjente språket og ikke hadde venner der. Da hun i det landet ble informert om at de skulle returneres tilbake til Norge, flyktet hun videre til et tredje europeisk land. Da familien til slutt skulle reise tilbake til Norge, ble barna veldig glade: «Vi kommer tilbake til Norge!»

Barna i en annen familie påpekte også at alt startet på nytt da de reiste til et annet europeisk land: «Når vi kom til Norge i starten så hadde jeg jo startet ett nytt liv, så måtte jeg jo avslutte livet også starte ett nytt liv i [europeisk land]».

To barn som selv ikke hadde opplevd dette, mente det var en dårlig idé å reise til andre land:

Spør meg og jeg sier nei. Jeg gidder ikke. Jeg gidder ikke å få ett nytt land. Jeg gidder ikke å lære på nytt. Jeg har fått lært nok. Nok er nok. Gutt (19 år)

Gi [barn] råd og hele pakka, og ikke si til de at vi skal gå tilbake til landet vårt og så prøve å finne ett annet europeisk land. Ikke si det. Det husker jeg at en jente fortalte meg «Jeg tror vi må dra til ett annet europeisk land». Og hun bare «jeg må snakke nytt språk og sann». Det er så dårlig ide! [...] Fordi de lærte norsk, også forventer de at vi skal gå til ett annet land og lære ett nytt språk. Hva er det de vil? Ikke si sånne ting til barna. Jente (19 år)

3.7 Tanker om hvordan barn kan følges opp etter avslag

Både barn og foreldre understreket foreldrenes ansvar for egen oppførsel etter avslag. De må være bevisste på hvordan de oppfører seg når barna er hjemme og «ikke være i en sånn boble» (jente 16 år). Foreldre må tenke på at det påvirker barna hvis de blir lei seg. En mor forklarte:

Barn ser opp til foreldre. Foreldre er rollemodell. Barn ser etter dem. Dersom de ser at foreldrene er glad, så er de glad. Hvis de ser at foreldrene er belastet, så blir de belastet også, uansett om man prøver å skjule det. De forstår, eller føler det, og dermed blir de også belastet eller triste.

Barna hadde mange tanker og meninger om hvordan man bør følge opp barn som har fått vite om avslag.

Flere av barna mente det er viktig å fortsette å leve som normalt, og at foreldre må gi håp til barna for fremtiden: De vil få det bra uansett hvor de bor i verden. Foreldrene må få barna til å ikke tenke så mye på avslaget. De har behov for å kunne være barn og ungdom, akkurat som alle andre barn. Samtidig var det barn som mente at det ikke var ønskelig å late som at familien ikke har fått avslag på asylsøknaden.

²⁵ Se kapittel 3.5.2.

Barna fortalte om behov for å gjøre de hverdagslige tingene som de gjorde før avslag. Gå på skole, trene, kjøpe ting og være med venner. Barna visste at foreldrene ikke hadde så mye penger, og at det viktigste var at foreldre og barn gjør ting sammen. Barna mente at foreldre bør gjøre ting sammen med barna for å sikre at de ikke tenker på avslaget og har det fint. Foreldre bør spørre barna hvordan de føler seg og prate med barna, og sjekke om barna har matlyst. Noen barn trakk også frem eksempler på når «varsellampene bør lyse» hos foreldrene, som hvis barn slutter å leke eller ikke ønsker mat.

Barna hadde behov for at personer rundt dem forstår hvordan det er å være et barn med avslag. De ønsket anerkjennelse og trengte nærhet til personer som får dem til å føle seg bra.

Barna hadde også behov for å føle seg trygge i mottaket. I workshopen tok barna opp at de ønsker å være i mottak med kun barnefamilier, og ikke også enslige voksne. Flere av barna hadde opplevd uønsket seksuell oppmerksomhet fra andre voksne i mottak og hadde følt seg utrygge. De mente det var vanskelig for barn å snakke om uønskede hendelser i frykt for at de ikke skal få bli i Norge. Barna fortalte at dette også har skjedd på sosiale medier, der voksne sendte meldinger og bilder til andre barn via blant annet Snapchat.

I workshopen understreket barna at det er bedre for barn å få penger av UDI, enn å måtte låne av venner. Barna forklarte hvordan den svært vanskelige økonomiske situasjon med følelse av utenforskap, fører til at barn begår kriminelle handlinger som å stjele penger, for å tilstrebe en hverdag med normalitet og være som andre barn rundt dem. De sa også at det å føle seg annerledes etter avslag og ikke være som andre barn i Norge, var vanskelig og påvirket deres personlighet. Barna mente at det også kunne påvirke deres psykiske helse.

4 Rapportens hovedfunn

4.1 Barn trenger informasjon fra tidlig i asylprosessen

Å få avslag på asylsøknaden kan føre til en krisesituasjon i familien. En slik krise kan være traumatiserende både for foreldrene og barna. Tiden rundt avslaget, både før og etter, er en situasjon med sterkt psykisk stress, en akutt opplevelse av hjelpeløshet og usikkerhet.

Felles for barn og voksne som utsettes for potensielt traumatiserende hendelser, er deres behov for hjelp og oppfølging som kan redusere hendelsens skadepotensiale.²⁶

Barn er særskilt sårbare og har andre behov enn voksne.²⁷ På mange måter betinges barns liv av de voksne menneskene rundt seg. Asylsøkende barn er ytterligere sårbare fordi de også er asylsøkere. Det er barn som ofte bærer på traumatiske opplevelser fra hjemlandet, som vold og krig, negative opplevelser fra å være på flukt. De har i tillegg et langvarig opphold på mottak, som er en usikker og midlertidig situasjon. Disse barna vil være ekstra på vakt når de observerer at foreldrene endrer atferd eller er utydelige overfor dem.

Det å skjønne at noe er galt, men ikke forstå hva som er galt, kan skape usikkerhet og forvirring. Barn har i utgangspunktet manglende kognitiv kapasitet og erfaring til å forstå komplekse og sammensatte forhold rundt seg, slik voksne gjør. Derfor trenger de forståelige forklaringer fra voksne.

Barnekonvensjonen gir barn rett til informasjon og medvirkning. Konvensjonens artikkel 12 om rett til medvirkning innebærer at barna har rett til å få informasjon om avslag og å delta i beslutningsprosesser om veien videre etter avslag. De har videre rett til å bli hørt om hvordan familien eventuelt skal returnere til hjemlandet, dersom barna ønsker dette. En forutsetning for å kunne utøve retten til å bli hørt, er at barn får forståelig informasjon om hva som skjer og på denne bakgrunn kan gi uttrykk for sine synspunkter.²⁸

4.1.1 Likhetstrekk med barn som er pårørende ved sykdom

Informasjonsbehovene til barna vi møtte har likhetstrekk med behov som forskning²⁹ har identifisert hos barn med foreldre som har kreft. I særlig grad gjelder dette funn om barn som skjønner at noe er galt før de får informasjon, barn som skjærmer foreldrene sine og barn som selv oppsøker informasjon for å dekke eget behov for å forstå situasjonen.

I likhet med barnefamilier som får endelig avslag på asylsøknaden, kan det oppstå en kritisk situasjon i familien når et familiemedlem får kreft. Det er i begge tilfeller en nyhet som foreldrene kan kvie

²⁶ Hauge, Schultz og Øverlien (2016), s. 13.

²⁷ Ibid. s.12.

²⁸ FNs Barnekomité (2009).

²⁹ For en oversikt over forskning om barn som pårørende når foreldre får kreft, se Vorvik (2010) og Esp (2013).

seg til å fortelle barn og hvor de ikke har kontroll over hvordan familiens situasjon vil utvikle seg.

Forskning om mødre med brystkreft fant at barna mistenkte at noe var galt før de ble fortalt om morens sykdom.³⁰ Mistanken oppsto på bakgrunn av endringer som barna observerte i foreldrenes atferd, kroppsholdning, ansiktsuttrykk og atmosfæren i hjemmet. Noen barn hadde også overhørt foreldrene snakke om sykdommen, funnet bøker om sykdommen eller funnet brev fra sykehuset hjemme.

Foreldre og barn som skjermer hverandre var også et funn i flere forskningsartikler om barn som pårørende til foreldre med kreft.³¹ Barna trakk frem frykten for å forverre foreldrenes bekymringer. I stedet for å snakke med foreldrene sine, snakket barna med venner eller holdt tankene sine for seg selv.

Forskning har også funnet at kunnskap medfører en viss forutsigbarhet for barn som blir pårørende når foreldre får kreft.³² Kunnskap om hva de kan vente seg, hva som vil skje med familien, hva som forventes av barna og hvordan de eventuelt kan hjelpe. Også i disse familiene fantes det barn som selv tok grep da de ikke fikk informasjon fra foreldrene om hva som skjedde.³³

Barns behov for tilbud om oppfølging fra andre personer enn foreldrene ble også funnet i forskning om barn som pårørende. Forskning fant at barn finner det nyttig å ha noen utenfor familien som de kan prate med og dele sine tanker og følelser med.³⁴ Manglende støtte fra foreldre, usikkerhet og konflikter, har konsekvenser for barns evne til å mestre situasjonen.³⁵ Barna ønsket en profesjonell person som har kunnskap om sykdommen og om hvordan barn har det i en slik situasjon.³⁶ Sykepleiere kan hjelpe barn som bevisst undertrykker følelser for å skåne foreldrene sine.³⁷ Annen forskning har også funnet at familierhabiliteringskurs positivt påvirket stressnivået, mestringsstrategier og følelsen av kontroll hos barn som ble sine foreldres pårørende.³⁸ Barna fikk økt kunnskap og kommuniserte sin egne tanker og følelser. Barna fikk også følelsesmessig støtte.

4.1.2 Barn trenger informasjon for å skape mening og forståelse

Sosiologen Antonovsky (1987) forsket på forholdet mellom stress og helse, hva som kan opprettholde god helse og hvordan skape mestring («sense of coherence»)³⁹ Antonovsky identifiserte tre sentrale forhold som kan redusere stress og skape sammenheng i tilværelsen for mennesker i vanskelige situasjoner: 1) situasjonen må være forståelig, 2) du må ha mulighet til påvirkning, og 3) du må oppleve situasjonen som meningsfull.

Forskerteamet Hobfoll et al. (2007) gikk igjennom relevant forskningslitteratur og identifiserte fem forebyggende prinsipper som kunne bidra til at mennesker som hadde opplevd traumer ikke skulle få vedvarende helseplager. Disse fem forholdene var 1) gjenoppsettelse av ro, 2) trygghet, 3) videreføre sosiale relasjoner og sosialt fellesskap, 4) muligheten til å påvirke egen situasjon og 5) håp for fremtiden.⁴⁰

30 Forrest et al. (2006).

31 Bugge, Helset og Darbyshire (2008) og Finch og Gibson (2009).

32 Kennedy og Lloyd-Williamson (2009).

33 Finch og Gibson (2009), Forrest et al. (2006) og Kennedy og Lloyd-Williamson (2009).

34 Bugge, Helset og Darbyshire (2008), Kennedy og Lloyd-Williamson (2009) og Finch og Gibson (2009).

35 Bugge og Røkholt (2009).

36 Reinertsen (2012).

37 Tveiten (2012).

38 Ensby, Dyregrov og Landmark (2008), s. 118–127.

39 Antonovsky (1987).

40 Hobfoll et al. (2007).

I våre intervjuer forklarte barna hvorfor de ønsker og bør få informasjon om avslaget. De ønsket om å forstå hva som skjer og å forberede seg på hva som kan skje videre. Barnas ønsker og behov har likhetstrekk med forhold som Antonovsky og Hobfoll et al. mente kan bidra til å skape mening og virke stressreducerende.

Informasjon om avslaget og familiens situasjon er viktig for å skape forståelse hos barn for egen situasjon, noe som igjen kan bidra til å redusere stress. Uten en slik forståelse lager barna sine egne historier og forestillinger, som kan føre til større usikkerhet, utrygghet og stress, enn det er grunnlag for.

Selv om foreldrene ikke fortalte barna om avslaget, skjønte barna på et tidspunkt at noe ikke stemte. På ulike måter fikk de informasjon som gjorde det nødvendig for dem å konfrontere foreldrene sine om familiens situasjon. Det var ikke mulig for foreldrene å skjule avslaget for barna sine; i hvert fall ikke over lengre tid. Barna merket seg endringer i foreldrenes oppførsel og hvordan stemningen i hjemmet endret seg etter avslag. Foreldre oppnådde ikke å skåne barna ved å ikke fortelle om avslaget, selv om de skulle hatt intensjoner om dette.

Etter å ha fått vite om avslaget, «skjermet» flere barn foreldrene sine fra spørsmål og informasjon om hvordan de hadde det, samtidig som foreldrene forsøkte å skjerme barna. De var opptatt av at foreldrene ikke skulle bli mer bekymret enn det de allerede var. Noen barn oppsøkte informasjonskilder uten at foreldrene visste det, for å bedre forstå asylprosessen og hva det betyr å få avslag.

For ett av barna medførte manglende forståelse for egen situasjon en forsterket opplevelse av annerledeshet og utenforskap. Mangelen på meningsskapende informasjon fikk store konsekvenser for hennes identitetsbilde og selvbilde i hverdagen. Hun fortolket familiens situasjon feil – satte sammen brikkene feil – og hennes verdensbilde og oppfatning av seg selv ble en annen enn virkeligheten tilsa. Barnet fikk oppfølging fra psykolog for å forstå egen situasjon.

Barna trakk særlig fram at de trengte å forstå hva som skjer rundt dem. De ønsker og trenger å være forberedt, slik at de ikke får sjokk dersom politiet plutselig kommer på mottaket for å tvangsreturnere familien. Videre trakk de fram at de uansett vil skjønne at noe er galt, selv om foreldrene ikke har fortalt dem om avslaget. Flere barn etterlyste foreldre som spør barna om hvor involvert de ønsker å være i beslutningsprosessen om hva familien skal gjøre etter avslaget.

Barna vi møtte var tydelige på at de ønsker å få informasjon tidlig i asylprosessen om at det er mulig å få avslag og hva det innebærer. De ønsker også å få vite om avslag, hvis familien får det. Det er viktig å sikre at barn får informasjon tilpasset deres behov og hvordan medvirkning kan skje på deres premisser. Barn trenger god og alderstilpasset informasjon om begrunnelse for avslaget, hvilke konsekvenser avslaget får, og hvilke alternativer familien har etter endelig avslag som for eksempel assistert retur.

I praksis blir det ofte spørsmål om når (tidspunkt, alder), hvor mye informasjon og i hvilken grad de skal medvirke i beslutningsprosessen om hva familien skal gjøre etter avslag. Hva som vil være det riktige svaret, vil avhenge av forhold ved det enkelte barnet (for eksempel alder) og dets foreldre. Det finnes ikke én fremgangsmåte som vil være til alle barns beste; man må identifisere hva som vil være til det beste for hvert enkelt barn.

Redd Barna kom i 2018 med en rapport om barn og ungdom som hadde returnert til Afghanistan. I rapporten fortalte barna at de burde fått mer og bedre informasjon i forkant av returen.⁴¹ Rapporten identifiserte barns behov for psykososial oppfølging og informasjon som forberedte barna på hvordan returen skulle skje og forholdene som ventet dem i hjemlandet.

Utlendingsforvaltningen har selv funnet at barn som søker beskyttelse har et udekket informasjonsbehov.

At medfølgende barn i liten grad er godt informert om egen situasjon, bekreftes også av Politiets utlendingsenhet (PU) erfaringer ved pågrepelse for uttransportering etter endelig avslag. Ved uttransportering av barnefamilier, er PUs inntrykk at barn som pågripes som oftest vet at de har fått avslag, men de har ikke forstått prosessen de har vært igjennom i Norge.⁴² Etter PUs erfaring har barna ved pågrepelse mange spørsmål om situasjonen i hjemlandet. Barna har mange spørsmål om hva som skjer når de kommer tilbake til hjemlandet. I flere saker har PU møtt barn som er redde for å bli drept etter retur. De vi har snakket med hos PU er usikre på om barna tenker dette på bakgrunn av informasjon fra foreldre eller om barna har sin egen oppfatning av situasjonen i hjemlandet. PUs inntrykk er at familier kan bli lett traumatiserte ved pågrepelse, og det er vanskelig å nå frem med informasjon når de ikke har forstått hvorfor de har fått avslag. I flere saker reagerer familier med mye gråt og fortvilelse. Barna blir også utsatt for belastninger når foreldre reagerer med apati, river av seg klær eller truer med selvmord. Familiene viser liten forståelse for returen, egen asylsak og situasjon. PU opplever at barna speiler foreldrenes reaksjoner ved pågrepelse. Dersom foreldrene blir redde, blir barna redde.

Prosjektet «Barn i asylkjeden A-Å»⁴³ (2017–2019) identifiserte at asylsøkende barn har et udekket informasjonsbehov om asylprosessen.⁴⁴ De har også behov for å bli bedre forberedt på møtene med utlendingsforvaltningen som politiregistrering, asylintervjuer og nemndmøter, i tillegg til advokatens rolle. På bakgrunn av kartleggingen, iverksatte forvaltningen en rekke informasjonstiltak. Nettsiden www.asylbarn.no ble opprettet for barn og har skriftlig informasjon og tematiske videoer om de ulike fasene i asylprosessen tilgjengelig på flere språk. NOAS og Redd Barna deltok i prosjektets referansegruppe. Utviklingen av informasjonsmaterialet rettet mot og tilpasset barn, er tiltak som bør videreføres og styrkes ifølge denne rapportens hovedfunn.

4.2 Mangelfull bistand til foreldre med avslag

Norske myndigheter legger til grunn at foreldrene har et selvstendig ansvar for å ivareta barnas interesser og behov i asylprosessen.⁴⁵ Det er foreldrene som forventes å informere barna om avslaget og forberede dem på retur.

For foreldrene var det et gap mellom hva norske myndigheter forventet av dem og hva de faktisk evnet. Vår kartlegging viser at foreldrene manglet tre grunnleggende forutsetninger for å kunne gi barna informasjon om avslag og veien videre.

41 Redd Barna (2018).

42 Korrespondanse mellom NOAS og PU på epost og i møter.

43 For mer informasjon, se «Forkortelser og begrepsavklaringer».

44 PU, UDI og UNE (2019).

45 UDIs rundskriv 2018-002.

For det første må foreldre selv forstå vedtaket og ha grunnleggende kunnskap om asylprosessen for å kunne ivareta barnas informasjonsbehov og gi dem grunnlag for å delta i informerte valg. For det andre har foreldre behov for psykososial oppfølging slik at de selv er rustet til å håndtere avslaget og evner å gi omsorg til barna. For det tredje har foreldre behov for bistand til å kommunisere med barna om avslag og veien videre.

4.2.1 Foreldrene må selv forstå vedtaket

Da barna fikk vite om avslaget, hadde de mange spørsmål. For eksempel lurte de på hvorfor de hadde fått avslag og hva som skulle skje videre. Samtidig som foreldrene ikke selv hadde forstått hvorfor utlendingsforvaltningen hadde gitt dem avslag.

Skal foreldrene være barnas informasjonskilder, må de ha forstått avslaget og dets konsekvenser og ha grunnleggende kunnskap om asylprosessen.

Dersom foreldrene ikke har slik kunnskap, mangler de en vesentlig forutsetning for å kunne ta ansvar for familiens situasjon og barnas informasjonsbehov. Hvordan kan norske myndigheter forvente at foreldrene forklarer noe til barna som de selv ikke har forstått?

Foreldrenes manglende forståelse og aksept for avslaget, sammen med usikkerhet om hvordan barna ville håndtere en slik nyhet, gjorde det vanskelig å fortelle barna om avslaget. Å komme til det punktet at man forteller barna, forutsetter en forutgående refleksjonsprosess som disse foreldrene ikke evnet å stå i alene.

Noen foreldre mente at en bedre forståelse for lover og regler og dermed vedtaket kunne gjort det enklere for dem å kommunisere avslaget til barna. Flere foreldre fryktet å få spørsmål fra barna, noe som kan tenkes å ha sammenheng med at de selv manglet kunnskap og forståelse for avslagets begrunnelse og deres manglende aksept for avslaget.

Grunnleggende kunnskap om asylsystemet og forståelse for vedtaket og dets konsekvenser, er også nødvendig for at foreldre skal kunne ta informerte valg om familiens framtid.

Funnene i denne rapporten tyder på at det er svakheter ved dagens tilbud om informasjon og veiledning gjennom asylprosessen. Svakheter som bidrar til at foreldrene mangler grunnleggende kunnskap om egen sak og situasjon og som igjen svekker kommunikasjonen med barna. Norske myndigheter bør i større grad sikre at foreldre har slik grunnleggende kunnskap.

Forslag til tiltak for å styrke informasjon, veiledning og rettshjelp gjennom asylprosessen presenteres i kapittel 6.1

4.2.2 Foreldrenes behov for psykososial oppfølging

Forskning om barn og traumer viser at foreldrenes stress og uro kan overføres til barna⁴⁶, noe som skjedde i familiene i vår kartlegging. Ifølge forskningen kan foreldre som håndterer situasjonen godt og oppfører seg kontrollert og rolig overfor barnet, bidra til å redusere angst og uro hos barn som har opplevd traumer. Dersom foreldre overveldes av følelser, kan det gå utover foreldreskapet og evnen til å ivareta barnas behov.

---

⁴⁶ Holt (2016), s. 67.

Forholdet mellom behov for psykososial oppfølging og informasjonsarbeid har tidligere blitt påpekt i en NOVA-rapport fra 2010 om returforberedende arbeid med barnefamilier på asylmottak.⁴⁷ Rapporten påpekte hvordan sterkt deprimerte eller psykisk ustabile foreldre i liten grad er mottakelige for informasjon.

Foreldrenes reaksjoner på avslaget viser klart et behov for psykososial oppfølging fra tidlig i asylprosessen, slik at de er mentalt rustet til å håndtere livet som asylsøkere og et eventuelt avslag på asylsøknaden. Videre vil tidlig psykososial oppfølging kunne bidra til at foreldrene i større grad evner å ta imot informasjon, håndtere situasjonen som oppstår ved avslag og være rustet til å ta informerte valg etter avslag om veien videre. Foreldre og barn bør få tilbud om psykososial oppfølging etter flytting til ordinært mottak.

Forslag til tilbud om psykososial oppfølging presenteres i kapittel 6.2.

4.2.3 Foreldrene ønsker bistand til å kommunisere med barna

Vår kartlegging viser at foreldrene hadde behov for faglig bistand til å kommunisere med barna sine, og at de ønsker hjelp til dette. Foreldrene kviet seg for å fortelle barna om avslag. Både barna og foreldrene etterspurte hjelp til foreldrene fra personer som er eksperter på barn og kommunikasjon med barn.

NOAS har erfart gjennom rettshjelpsarbeidet at foreldre ofte trenger hjelp og veiledning i valget om å fortelle barna sine om avslaget, hvordan de skal fortelle barna sine og i å identifisere hvilke oppfølgingsbehov barna har etter å ha fått vite om avslaget. Det er en utfordring at det ikke er et bestemt sted som foreldrene kan henvises til for oppfølging av sitt behov for veiledning i kommunikasjon med barna, og som kan følge opp barna etter at de har fått vite om familiens situasjon. I praksis oppfordrer NOAS foreldrene til å sikre at barna får oppfølging av helsesykepleieren på skolen.

UNICEF (2019) fant i sin kartlegging om retur fra Tyskland, Nederland, Sverige og Storbritannia at foreldre ikke alltid informerte barn om avslag eller en kommende retur, fordi foreldrene forsøkte å beskytte barna sine eller på grunn av manglende støtte og informasjon.⁴⁸ I disse landene anser myndighetene det som foreldrenes ansvar å informere barn om avslag og retur og forberede dem på retur.

En NOVA-rapport fra 2010 fant også at både foreldre og mottaksansatte kviet seg for å fortelle barn om avslag og snakke med dem om hva familien skulle gjøre videre. Selv om asylsøkende foreldre trodde de skånte barna ved ikke å fortelle om avslag, ble barna utsatt for belastninger gjennom foreldrenes frustrasjoner og depresjoner over avslag og livet på mottaket.⁴⁹ For mottaksansatte utgjorde dette et dilemma siden de ofte så at barna trengte å få vite og forstå hva som skjedde. Både mottaksansatte og UDI uttrykte at foreldrene har en plikt til å informere barna om avslag og at barna har mer vondt enn godt av ikke å få vite hva som foregår, siden de uansett forstår at noe er galt.

Forslag til tilbud om veiledning til foreldre i kommunikasjon med barn presenteres i kapittel 6.3.

47 Winsvold og Engebriktsen (2010), s. 83.

48 UNICEF (2019), s. 77.

49 Winsvold og Engebriktsen (2010).

5 Helsesektorens ansvar når barn blir pårørende

Helsepersonell og spesialisthelsetjenester plikter gjennom kartlegging og veiledning å bidra til å ivareta mindreårige barn som er pårørende til foreldre eller søsken ved sykdom eller skade gjennom veiledning.⁵⁰ Formålet er å sikre at barna og deres behov identifiseres tidlig. Slik oppfølging vil kunne virke forebyggende og bidra til at barn og foreldre evner å mestre situasjonen i størst mulig grad.⁵¹ Helsepersonell har plikt til å undersøke barnets behov og ivareta deres særskilte behov for informasjon og oppfølging. Helsedirektoratets rundskriv trekker frem at en slik prosess sammen med forelderen «kan i seg selv fungere som en bevisstgjøring, og kan sette forelderen i stand til selv å ivareta barnets informasjons- og hjelpebehov».

Barn som søker beskyttelse er selvstendige rettssubjekter, men de står i praksis dårligere stilt når det gjelder rett til informasjon og medvirkning enn barn med foreldre eller søsken som rammes av sykdom eller skade. Gitt asylsøkerbarnas særlige sårbarhet⁵² og at avslaget omhandler dem direkte, vil barn med endelig avslag på asylsøknad også ha et stort behov for oppfølging og veiledning.

Helsepersonell har ansvaret for aktivt å vurdere hvilket informasjons- og oppfølgingsbehov barn som pårørende har.⁵³ En viktig rettesnor i vurderingen er om helsetilstanden til pasienten er egnet til å gjøre barnet utrygt, sårbart, skape mestringsproblemer eller redsel. Terskelen skal være lav. Normalt bør helsepersonell gjøre noe dersom foreldrene selv ikke er eller ser seg i stand til å ivareta barnas behov. Helsepersonell skal ha en egen samtale med pasienten om barnets informasjons- eller oppfølgingsbehov og tilby informasjon og veiledning om aktuelle tiltak.⁵⁴ De skal også tilby barnet og andre som har omsorg for barnet å være med på en slik samtale.⁵⁵ Det foreligger videre en plikt å bidra til at barnet og personer som har omsorg for barnet, i overensstemmelse med reglene om taushetsplikt, gis informasjon om pasientens sykdomstilstand, behandling og mulighet for samvær.⁵⁶ Informasjonen skal gis i en form som er tilpasset mottakerens individuelle forutsetninger.

Våre funn om medfølgende barns informasjonsbehov og foreldrenes veiledningsbehov gjennom asylprosessen har likhetstrekk med funn om samme type behov i helseforskning om når barn er pårørende til foreldre som får kreft⁵⁷.

Familier som får avslag på asylsøknaden i Norge har i dag ikke noen lovfestet rett til samme type kartlegging av barns informasjonsbehov eller veiledningstilbud til foreldre om kommunikasjon med barna.

50 Helsepersonelloven § 10 a og spesialisthelsetjenesteloven § 3-7 a.

51 Helsedirektoratets rundskriv IS-2010-5.

52 Se kapittel 4.1.

53 Ot. prp. nr. 84 (2008–2009) kapittel 10, s. 40.

54 Helsepersonelloven § 10 a tredje ledd bokstav a.

55 Ot. prp. nr. 84 (2008–2009) kapittel 10, s. 41.

56 Ibid.

57 Se kapittel 4.1.

6 Forslag til styrking av eksisterende tiltak og utredning av ny ordning for barnefamilier som søker beskyttelse

I denne rapporten har vi kartlagt barn og foreldres erfaringer og synspunkter på hvordan det er å få avslag på søknad om beskyttelse, behovene som oppstår i den situasjonen og hvordan de bør følges opp.

Rapporten viser at barnefamilier som får avslag på asylsøknaden i dag har et udekket behov for informasjon og veiledning og psykososial oppfølging.

1. Foreldrene har behov for bedre å forstå hvorfor de har fått avslag på asylsøknaden og konsekvensene som følger av avslaget (veiledning med saks- og situasjonsavklaring – juridisk kompetanse). Barna har behov for å få informasjon om at familien har fått avslag, og få svar på sine spørsmål.
2. Barna og foreldrene har behov for psykososial oppfølging (helsefaglig kompetanse).
3. Foreldrene har behov for bistand til å kommunisere avslaget og hva det betyr for familiens situasjon til barna (barnefaglig kompetanse).

Med utgangspunkt i disse funnene, foreslår vi at norske myndigheter styrker informasjon og veiledning gjennom asylprosessen, utvider advokatordningen og forlenger utreisefristen etter endelig avslag.

I tillegg foreslår vi utredning av en ny ordning for barnefamilier som søker beskyttelse i Norge. En slik ordning kan bidra til å sikre barns rett til informasjon og medvirkning i asylprosessen etter barnekonvensjonens artikkel 12.

Formålet med ordningen er å sikre at barnefamiliene er rustet til å håndtere situasjonen som oppstår dersom de får avslag. Herunder at familiene er i stand til å ta informerte valg, at foreldrene og barnas mentale helse ivaretas gjennom prosessen, at foreldrene evner å gi nødvendig omsorg til barna sine og at barna får nødvendig og tilpasset informasjon gjennom hele asylprosessen. Ved å følge opp familiens behov fra starten av asylprosessen, fremfor kun etter avslag, vil ordningen kunne virke forebyggende på familiens evne til å håndtere et eventuelt avslag.

Modellen vi foreslår er delt opp i tre komponenter: 1) juridisk saks- og situasjonsavklaring fra uavhengig aktør og 2) psykososial oppfølging og 3) bistand til å kommunisere med barna.

Modellen må sees i sammenheng med de øvrige anbefalingene vi kommer med i dette kapitelet.

6.1 Styrket informasjon, veiledning og rettshjelp gjennom asylprosessen

Vi ser her nærmere på UDIs advokatordning og rammene for rettshjelp, utlendingsforvaltningens informasjonstiltak, informasjon og veiledning fra uavhengige aktører og utreisefristens lengde.

6.1.1 Informasjon og veiledning i ankomst

Asylsøkere har rett til individuell veiledning fra en uavhengig organisasjon i forbindelse med at de søker om asyl.⁵⁸ I dag gir NOAS' informasjonsprogram informasjon og veiledning til asylsøkere i ankomstfasen på oppdrag fra UDI. Informasjonsprogrammet har hovedkontoret på ankomstsenteret i Råde.

Asylsøkere får mye informasjon i ankomstfasen. Ikke alle klarer å ta til seg all informasjon, eller huske den i ettertid. Noen er i for stor grad preget av erfaringer fra før og under flukt. Andre opplever selve ankomstsituasjonen, som i dag er svært kort og hektisk, som forvirrende. Særlig vanskelig kan det være å holde fast ved ankomstinformasjon når det går lang tid fra ankomst til asylintervju og/eller vedtak.

NOAS har tidligere anbefalt UDI at informasjons- og veiledningsoppdraget i ankomst også bør inneholde tilbud om veiledning på telefon eller Skype for asylsøkere som bor i mottak og som fremdeles venter på asylintervju eller svar. Da vil asylsøkere kunne få oppdatert, muntlig informasjon om prosess og praksis på eget språk.

En slik anbefaling har støtte i forskning om informasjonsbehovet til asylsøkere i Norge. I en rapport fra Proba samfunnsanalyse (2019) fremkommer det at asylsøkere får veldig mye informasjon på kort tid i ankomstfasen.⁵⁹ I mange tilfeller går det lang tid fra informasjon gis til det gjennomføres asylintervju og deretter vedtak fra UDI. I disse periodene oppstår det et «vakuum» hvor de har et udekket informasjonsbehov. Erfaringen fra mottak er at det i denne fasen oppstår rykter og ulike tolkninger om årsaken til ventetiden. For UDI er språk og mye skriftlig informasjon utfordringer i deres kommunikasjon med asylsøkere.

Anbefalinger

Utlendingsdirektoratet bør:

- utvide informasjonstilbudet i det faste informasjonsprogrammet i ankomst for barnefamilier i forbindelse med at oppholdstiden i Ankomstsenteret Råde forlenges.
- utvide det faste informasjonsprogrammet i ankomst med et oppfølgingstilbud om veiledning på telefon eller Skype til asylsøkere i ordinære mottak. Gjennom dette tilbudet kan søkerne få svar på spørsmål som oppstår i løpet av asylprosessen. Et slikt tilbud vil kunne bidra til at foreldre bedre kan svare på barns spørsmål om familiens situasjon.

⁵⁸ Utlendingsforskriften 17-17 annet ledd annet punktum.

⁵⁹ Proba samfunnsanalyse (2019) s. 16.

- styrke den barnefaglige kompetansen til aktører som møter barn på ankomstsenteret på Råde gjennom å tilby målrettede kurs i barnesamtaler tilsvarende de som UDIs ansatte får. Slikt tilbud bør gis til medarbeidere i det faste informasjonsprogrammet, den kommunale helsetjenesten og informasjonsansvarlig hos driftsoperatøren.

6.1.2 Advokatordningen og rettshjelp

Angående UDIs advokatordning og rammene for statlig betalt rettshjelp⁶⁰, er det særlig tre problemstillinger.

For det første er som regel de statlig betalte advokattimene brukt opp når det endelige avslaget fra UNE kommer. Ytterligere bistand fra advokat er tilgjengelig kun mot betaling. Antall timer med statlig betalt advokatbistand er ikke tilstrekkelig for å dekke advokatens oppgaver.

For det andre anerkjennes ikke barn under 14 år som selvstendige rettssubjekter i det norske asylsystemet, så lenge det gis betalte statlige rettshjelpstimer kun for barn over 14 år. Aldersskillet ble innført uten begrunnelse i 2000.⁶¹ Å sikre en forsvarlig asylprosess for barn, i tråd med deres rettigheter, er en tidkrevende oppgave som vanskelig kan gjennomføres med rammene som følger av dagens stykkprisforskrift.

For det tredje er det grunn til å stille spørsmål ved om advokatene har nødvendig kompetanse til å informere og høre barn i denne prosessen. Da advokatordningen ble evaluert i 2012, fant Oxford Research behov for mer faglig spesialisering blant advokatene, herunder om særlig sårbare grupper og barn.⁶² Det ble imidlertid ikke spesifisert hva som lå i begrepet «barnefaglig kompetanse».

Anbefalinger

Stortinget og regjeringen bør:

- endre stykkprisforskriften og innføre salær etter medgått tid, slik at advokatene får betalt for den tiden som er nødvendig å bruke i hver enkelt sak.
- Dersom det ikke innføres salær etter medgått tid, bør forskriften økes til 8 timer i vanlig asylsak, med tillegg på 10 timer ved nemndmøter (som vil inkludere forberedende arbeid) og tillegg på 3 timer for ektefelle og 2 timer per barn.

Utlendingsdirektoratet bør:

- innføre krav om deltakelse på kurs i høring av barn for advokater i UDIs advokatordning.

60 Stykkprisforskriften.

61 FOR-2000-05-03-377, rundskriv G-45/2000 og G-2/2001 fra Justis- og beredskapsdepartementet.

62 Oxford Research (2012), s. 52.

6.1.3 Utlendingsforvaltningens informasjonstiltak etter avslag

NOAS' erfaringer fra rettshjelpsarbeidet og veiledningstjenesten⁶³ er at asylsøkere med avslag i liten grad har utbytte av utlendingsforvaltningens informasjonstiltak, herunder vedtakssamtaler og retursamtaler.

Asylsøkere kan få forklart vedtaket gjennom vedtakssamtaler med rådgivere fra UDIs regionkontor. NOAS har fått tilbakemeldinger fra asylsøkere om at rådgiverne ikke er villige til å diskutere vedtaket, slik asylsøkerne ønsker. Noe som kan skape frustrasjon. Vi har også fått tilbakemeldinger fra asylsøkere som etter vedtakssamtaler har trodd at de skal få saken sin behandlet på nytt.

Vedtaksamtalen etter UDIs avslag kommer først etter samtale med advokat. Dersom UDI skal gjennomføre vedtakssamtaler ved sitt avslag, bør samtalen gjennomføres før advokaten har samtale med asylsøkeren. Slik vil asylsøkeren i større grad kunne møte advokaten forberedt og rettshjelpstimen brukes mer effektivt.

NOAS' erfaring er at heller ikke retursamtaler med returrådgivere i mottak gir foreldrene anledning til å diskutere spørsmål og nødvendige avklaringer knyttet til avslaget. Retursamtalene på mottaket legger ikke opp til at foreldrene kan diskutere avslagets innhold. Mottaksansatte har heller ikke innsyn i vedtakene, med mindre asylsøkere gir dem innsyn. Asylsøkere ønsker på sin side ikke å diskutere alle spørsmålene de måtte ha knyttet til situasjonen etter avslag, fordi returrådgiveren ikke har taushetsplikt overfor forvaltningen.

NOAS, Redd Barna og Norsk Folkehjelp mener at både UDI og UNE bør tilby vedtakssamtaler til barnefamilier og andre asylsøkere som får avslag på søknad om beskyttelse. Vedtakssamtaler bør også tilbys barn, eventuelt sammen med foreldrene, etter at foreldrene selv har hatt vedtakssamtale. UDI tilbyr i dag vedtakssamtaler til asylsøkere, men først etter samtale med advokaten, mens UNE ikke har egne vedtakssamtaler.

Anbefalinger

Utlendingsdirektoratet bør:

- tilby vedtakssamtale etter sitt avslag, før advokatens samtale med søkeren.

Utlendingsnemnda bør:

- tilby vedtakssamtale etter sitt endelige avslag.

Begge instanser i utlendingsforvaltningen bør:

- i asylvedtak hvor barn er part, innføre en egen del som oppsummerer sakens faktum, vurderingen, utfallet og dets konsekvenser på et språk tilpasset barnets alder og modenhet.

⁶³ For mer informasjon, se «Forkortelser og begrepsavklaringer».

6.1.4 Kort utreisefrist etter endelig avslag

Etter utlendingsloven § 90 sjette ledd annet punktum skal utreisefristen settes til mellom syv og tretti dager. Ifølge UNEs rutinebeskrivelse om fastsettelse av utreisefrist og underretning om vedtak, er standard utreisefrist tre uker. Det kan settes en lengre utreisefrist enn tretti dager.⁶⁴ Det fremgår av departementets rundskriv at adgangen til å gi en utvidet utreisefrist skal være snever, og at forlengelse av en allerede fastsatt frist bare bør gis dersom det foreligger særlige grunner.⁶⁵ Departementet understreker at en frist på tretti dager som hovedregel må anses som en tilstrekkelig frist for en ordnet og frivillig utreise, også for barnefamilier og utlendinger som har familiær tilknytning til Norge. Hovedregelen og unntaksmuligheten følger av EUs returdirektiv.

NOAS' erfaringer fra veiledningstjenesten er at utreisefristen på tre uker i praksis er for knapp tid for asylsøkere til å områ seg og ta informerte valg. For at foreldre skal få tid til å områ seg, informere barna på en best mulig måte og så gjøre reelle vurderinger om familiens situasjon og mulig assistert retur, trenger de en forlenget utreisefrist.

Det er imidlertid ikke nok med en forlenget utreisefrist alene. Effekten av en forlenget utreisefrist må sees i sammenheng med anbefalingene om styrket rettshjelp og informasjon og veiledning gjennom hele asylprosessen.

I UNICEF-rapporten (2019) om retur av barn fra Tyskland, Sverige, Storbritannia og Nederland ble det påpekt at korte utreisefrister ikke gir foreldre nok tid til å forholde seg til avslaget og forberede seg til retur.⁶⁶ UNICEF mente dette igjen fikk konsekvenser for foreldrenes kommunikasjon med barna. UNICEF påpekte at muligheten til å forlenge utreisefristen ut over 30 dager, som følger av returdirektivet, i for liten grad benyttes.

Anbefalinger

Stortinget og Regjeringen bør:

- innføre en utreisefrist på minst 30 dager fra selve underrettingen om vedtaket i alle asylsaker. Det bør innføres som et minimum i alle tilfeller hvor barn omfattes av eller berøres av vedtaket. Barnets beste må være et grunnleggende hensyn i fastsettelsen av utreisefristen, jf. barnekonvensjonen artikkel 3, Grunnloven § 104 og returdirektivet.

6.2 Uavhengig juridisk veiledning etter avslag

Siden 2015 har NOAS i ulike tidsperioder, på oppdrag fra UDI, tilbudt saks- og situasjonsavklaring til asylsøkere som NOAS ikke har kunnet bistå rettslig. Hittil har midler til slik veiledning kun blitt gitt i avbrutte, korte perioder, som gjør det vanskelig å etablere nødvendig kontakt og tillit blant asylsøkere. Videre har UDI avgrenset tilbudet til kun å gjelde personer utenfor asylmottak.

64 Utlendingsloven § 90 sjette ledd tredje punktum.

65 Rundskriv fra Justis- og beredskapsdepartementet G-15/2010.

66 UNICEF (2019).

Erfaringene fra NOAS' veiledningstjeneste, hvor vi tilbyr juridisk saks- og situasjonsavklaring etter avslag, er at økt kunnskap om egen sak og situasjonsavklaring bidrar til informerte valg og kan være av betydning for valg av assistert retur.

Foreldrenes forståelse for egen sak og situasjon er grunnleggende i NOAS' veiledningsmodell, hvor målet er at asylsøkere med endelig avslag skal kunne ta best mulig informerte valg om egen framtid. Det er NOAS' erfaring at tillit fra asylsøker til veileder er av vesentlig betydning for at søkerne skal kunne stille alle spørsmål de har og lufte tankene sine. Erfaringen er at organisasjonens uavhengighet er avgjørende for tillitsrelasjonen.

Forskning om retur støtter opp om NOAS' erfaring: Asylsøkers tillit til den som gir informasjon har betydning for om informasjonen oppleves som troverdig. Og asylsøkere har større tillit til uavhengige organisasjoner enn til myndighetene.⁶⁷

Rammene for veiledning etter avslag, som i dag gis i form av anbudsoppdrag for UDI, avskjærer aktørene fra å gi veiledning til personer som bor i mottak. Dette er problematisk. NOAS' erfaring er at også personer i mottak har behov for slik veiledning og at de ønsker kontakt med en uavhengig organisasjon om spørsmål knyttet til egen sak, avslagsgrunnlag og konsekvenser av avslag.

Anbefalinger

- etablere en fast ordning med juridisk saks- og situasjonsavklaring fra en uavhengig aktør for barnefamilier og andre personer med avslag på asylsøknaden, som lever i og utenfor mottak. En slik ordning bør forskriftsfestes, slik det er gjort med informasjonsprogrammet for asylsøkere i ankomstfasen.⁶⁸ Dersom et slikt tilbud ikke innføres for alle asylsøkere, må det som et minimum innføres for barnefamilier.

Vi foreslår følgende nytt tredje ledd i utlendingsforskriften § 17-17:

Utlending som søker beskyttelse og får avslag, skal gis tilbud om individuell veiledning fra en uavhengig organisasjon om avslaget på søknad om beskyttelse og fremtidige alternativer, herunder returmuligheter.

6.3 Psykososial oppfølging av barn og foreldre

Asylsystemet mangler i dag et tilbud som gir psykososial oppfølging til barn og foreldre som har søkt beskyttelse i Norge. Etter endelig avslag, begrenses helserettighetene.

Foreldre har behov for tilbud om psykososial støtte og råd om hvordan de skal mestre situasjonen gjennom asylprosessen, ikke bare etter endelig avslag. Og de har behov for å snakke om egne følelser og tanker, og situasjonen til familien, særlig etter avslag. Slik bistand er nødvendig for at foreldre bedre skal være i stand til å ivareta barnas omsorgs- og informasjonsbehov. Videre har barn et selvstendig behov for psykososial oppfølging gjennom asylprosessen. Det er viktig å identifisere barns oppfølgingsbehov (omsorg, mental helse og informasjon) og om barn tilstrekkelig ivaretas av foreldrene og andre relevante instanser, som barnehage, skole og kommunal helsetjeneste.

67 Sønsterudbråten (2018), s. 98-9.

68 Utlendingsforskriften § 17-17 annet ledd.

I en undersøkelse fra Fafo (2017) om oppholdstiden i mottak, ble det gjort undersøkelser av tilgang til helsetjenester.⁶⁹ De fant at det var forskjeller mellom mottak. Noen hadde tilknyttet en kommunalt ansatt helsesøster og kunne gi beboerne et lavterskel helsetilbud en eller to ganger i uken, mens andre mottak ikke hadde et slikt tilbud. Ikke alle mottaksledere så behovet for å etablere et slikt helsetilbud. Noen mottaksledere ønsket ikke å fokusere på traumer og sårbarhet, siden dette kunne gjøre beboere sykere. Mottaksansatte ble ofte ufaglærte terapeuter, uten at de hadde kunnskap eller teknikker for å håndtere informasjon som kom fram i samtaler med beboere. Forskerne bak FAFO-rapporten mente det er av vesentlig betydning at beboere på et asylmottak har tilgang til helsetjenester. De anbefalte et lavterskel, psykososialt tilbud vil kunne bidra til større trygghet og raskere kartlegging også av alvorlige helseproblemer.

Vi foreslår at det bør utredes om barnefamilier som søker beskyttelse bør få tilbud om psykososial oppfølging når de flytter til ordinært mottak etter ankomstfasen. Tilbudet bør følge familiene gjennom asylprosessen, både mens de venter på svar og i etterkant av et eventuelt avslag.

Formålet er å virke forebyggende ved å sikre at foreldre bedre blir i stand til å håndtere sin egen livssituasjon. Herunder bedre rustet til å kunne nyttiggjøre seg av tilbud om saks- og situasjonsavklaring, som er en forutsetning for å kunne ta informerte valg etter et avslag. Graden av oppfølging vil variere etter de konkrete behovene i den enkelte familie. Ved å tilby oppfølging av familiens behov underveis i asylprosessen, vil aktøren kunne ha en etablert relasjon til familien på et eventuelt avslagstidspunkt. Familiene vi har intervjuet opplevde avslaget som en krise. Det vil være vanskeligere for aktøren å ha etablert nødvendig tillit, dersom familien først får tilbud om bistand ved avslag.

Det bør utredes om for eksempel statlig familievernkontor eller kommunal helsetjeneste eller barneverntjeneste kan tilby psykososial oppfølging til barnefamilier som bor i asylmottak, eventuelt om slik oppfølging kan tilbys av ansatte ved asylmottaket.

Aktøren må ha taushetsplikt overfor utlendingsforvaltningen. Dette er nødvendig for å sikre et tillitsbasert forhold, og et rom hvor foreldre og barn åpent kan diskutere sin sak og situasjon.

Tilbudet om psykososial oppfølging skal ikke erstatte informasjon fra returrådgivere eller veiledning fra asylfaglig uavhengige aktør.

Det må være frivillig for familiene å benytte seg av tilbudet. Dette må også ses i lys av foreldreansvaret og foreldrenes rett til å velge i hvilken grad barna får informasjon. Det faller innunder foreldreansvaret å informere egne barn. Men det er norske myndigheters ansvar å sikre at foreldrene settes i stand til å ta informerte valg på vegne av barna.. At tilbudet er frivillig er en nødvendig forutsetning for et tillitsbasert forhold mellom aktøren og foreldrene. De må ikke på noen måte straffes dersom de velger å takke nei til tilbudet og det må være rom for å ombestemme seg. Også barna bør få informasjon om tilbudet. Barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til selv å velge om det ønsker å motta et slikt tilbud.

Tilbudet må være inkluderende og innebære en medvirkningsbasert prosess for barna. Det er viktig at aktøren ser barnet som en selvstendig part i denne prosessen, og ikke kun som et vedheng til foreldrene. Barnas egne behov må identifiseres og adresseres av aktøren. I praksis blir det viktig å få til et godt samarbeid mellom aktøren og foreldrene.

---

69 Fafo (2017), s. 53 og 79.

Oppfølgingens innhold vil styres av familiens behov. Det er derfor viktig at aktøren med helse- og barnefaglig ekspertise, også har grunnleggende forståelse av utlendingsrett og forvaltningens praksis. Det vil være opptil familiene om de ønsker å dele vedtaket med aktør som tilbyr psykososial oppfølging og om denne aktøren skal kunne kommunisere med familiens advokat eller annen uavhengig aktør/rettshjelper som gir asylfaglig veiledning etter avslag. Aktøren som står for tilbud om psykososial oppfølging kan fange opp udekket behov for ytterligere saks- og situasjonsavklaring.

Det bør utredes hvordan tilbudet kan være oppsøkende. Prosessen kan for eksempel iverksettes ved at familien får tilbud om å møte aktøren kort tid etter flytting til ordinært mottak, hvor de får informasjon om tilbudet. Deretter kalles de inn til en senere samtale for å avklare om familien ønsker å benytte seg av tilbudet. Dersom familien ønsker å benytte seg av tilbudet, blir

Anbefaling

Regjeringen bør:

- utrede et tilbud om systematisk psykososial oppfølging av barn og foreldre som bor i ordinære mottak. Psykososial oppfølging betyr oppfølging av barna og foreldrenes mentale helse, som bistand til å håndtere asylprosessen og et eventuelt avslag.

Det bør utredes om tilbudet bør gis av statlige aktører som familievernkontoret eller kommunale aktører som barneverntjenesten eller helsetjenesten. Ved vurdering av om ansatte i asylmottak under UDIs ansvar skal tilby slik oppfølging, må det utredes hvilken psykolog- og/eller barnefaglig kompetanse som må kreves av den ansatte.

6.4 Bistand til å kommunisere med barna

Barna og foreldrene vi møtte fortalte at foreldrene har behov for barnefaglig hjelp til å finne ut hvordan de best mulig skal informere barna om avslag og involvere barna i prosessen videre.

Om barna skal få informasjon og hvordan, faller inn under foreldreansvaret. Samtidig er det viktig å sikre barna tilgang informasjon om familiens reelle situasjon. Barn må få anledning til å ta egne valg om hvilken informasjon de ønsker å få og hvor involvert de ønsker å være.

Vi foreslår derfor at det bør utredes om aktøren som tilbyr psykososial oppfølging også kan veilede foreldre i kommunikasjon med barna om asylprosessen og mulig avslag.

Tilbudet skal bistå foreldrene i hvordan de kan informere barna om et eventuelt negativt vedtak. Aktøren bør kunne samarbeide med advokat eller annen asylfaglig aktør for å sikre at informasjon om asylprosess og praksis er korrekt og tilpasset familiens og det enkelte barnet. Det vil være opp til foreldrene og barna om de ønsker at aktøren skal være til stede når foreldrene snakker med barna. Aktøren kan identifisere barns informasjonsbehov, og avklare om barnet bør få tilbud om tilpasset saks- og situasjonsavklaring. I så tilfelle bør aktøren være tilstede når barnet informeres, for å kunne følge opp barnets umiddelbare reaksjoner og identifisere videre oppfølgingsbehov. Aktøren bør kunne samarbeide med asylfaglig aktør for å sikre at informasjonen er korrekt og tilpasset det konkrete barnet.

Anbefaling

Regjeringen bør:

- utrede om tilbudet om psykososial oppfølging også kan omfatte veiledning til foreldre om hvordan de bør kommunisere med barna om familiens situasjon. Tilbudet skal også kartlegge barnas forståelse av familiens situasjon.

Litteraturliste

Antonovsky, A (1987), *Unraveling the mystery of health: how people manage stress and stay well*, Jossey-Bass 1987.

Berg, B og K.R. Tronstad (red.) (2015), *Levekår for barn i asylsøkerfasen*, NTNU Samfunnsforskning, 2015.

Bråten og Sønsterudbråten (2017), *Veiledningserfaringer. Forsøk med veiledning (ICDP) av foreldre med radikaliseringsbekymringer og foreldre i asylmottak*, Fafo, 2017:02.

Bugge, K.E. og E.G. Røkholt (2009), *Barn og ungdom som sørger, Faglig støtte til barn og ungdom som opplever alvorlig sykdom eller død i nær familie*, Bergen, Fagbokforlaget.

Bugge, K.E, S. Helset og P. Darbyshire (2008), Children's experiences of participation in a family support program when their parent has incurable cancer, *Cancer Nursing*, vol. 31 nr. 6.

Ensby, T. K. Dyregrov og B. Landmark (2008), Å treffe andre som virkelig forstår, *Sykepleien forskning*, nr. 3, s. 118–127.

Esp, A.L. (2013), *Barn som pårørende – når mamma eller pappa har kreft*, bacheloroppgave ved Nord universitet. Hentet fra: <https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/handle/11250/146583?show=full>

Finch, A. og F. Gibson (2009), How do young people find out about their parent's cancer diagnosis: a phenomenological study, *European journal of oncology nursing*, nr. 13, s. 313–222.

FNs Barnekomité (2009), *Generell kommentar nr. 12 om barnets rett til å bli hørt*.

Forrest et al. (2006), Breast cancer in the family – children's perceptions of their mother's cancer and its initial treatment: qualitative study, *Bmj*, 332, no. 7548, s. 998–1003.

Gamst, K. T., & Langballe, Å. (2004). *Barn som vitner. En empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør. Utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming. Avhandling for dr. polit. graden*, Institutt for Spesialpedagogikk, Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.

Hauge, M-I, J-H. Schultz og C. Øverlien (2016), *Møter med barn i utsatte livssituasjoner*, i Øverlien, C, M-I. Hauge og J-H Schultz (red.), *Barn, vold og traumer. Møter med unge i utsatte livssituasjoner*, Universitetsforlaget, s. 11–20.

Haugen et al. (2012) *Foreldre og barns erfaringer i møte med barneverntjenesten i Trondheim kommune*, NTNU Samfunnsforskning.

Helsedirektoratet og Utlendingsdirektoratet (2014), *Direktoratenes vurdering av anbefalingene fra pilotprosjektet for tidlig identifisering av oppfølgingsbehov hos asylsøkere.*

Hobfoll, S. et al. (2007). Five essential elements of immediate and mid-term mass trauma intervention: Empirical evidence, *Psychiatry*, 70(4), s. 283–315.

Holt, T (2016), Betydningen av foreldres reaksjoner og støtte, i Øverlien, C, M-I. Hauge og J-H. Schultz (red.), *Barn, vold og traumer. Møter med unge i utsatte livssituasjoner*, Universitetsforlaget, s. 63–75.

Hundeide, K. (2018), *Rapport om ICDP tilpasset omsorgsgivere i asylmottak*, ICDP.

Kennedy, V.L og M. Lloyd-Williamson (2009), Information and communication when a parent has advanced cancer, *Journal of affective disorders*, nr. 114, s. 149–155.

Kommunehelsetjenesten Ankomstsenter Østfold (2018), *Pilotprosjekt, Tidlig Helsekartleggings-samtale, Sluttevaluering.*

Kvale, S (2001), *Det kvalitative forskningsintervju*, Gyldendal.

NOAS og Redd Barna (2017), *Jeg har ikke gjort noe galt – barn og foreldres opplevelse av tvangsretur.*

Oppedal et al. (2019), *Mestring i mottak og kommuner. Implementering og evaluering av Teaching Recovery Techniques i asylmottak og bosettingskommuner*, Folkehelseinstituttet.

Oxford Research (2012), *Evaluering av advokatordningen.*

Proba samfunnsanalyse (2019), *Asylsøkeres digitale hverdag.*

PU, UDI og UNE, (2019) *Barn i asylkjeden A-Å*, hentet fra: <https://www.udi.no/om-udi/brukerundersokelser/>

Redd Barna (2018), *From Europe to Afghanistan. Experiences of Child Returnees.*

Reinertsen, K (2012), Barn til kreftsyke vil vite mer, *Sykepleien*, nr. 8, s. 66–69.

Sønsterudbråten, S (2018), *Assistert retur. En kunnskapsstatus*, Fafo, 2018:16.

Tveiten, S (2012), Hva er spesielt ved sykepleie til barn og familiesentrert sykepleie, i: Tveiten, S, A. Wennick og H.F. Steen (red.), *Sykepleie til barn – familiesentrert sykepleie*, Oslo, Gyldendal Akademisk Forlag AS, s. 42–78.

UNICEF (2019), *Child-sensitive return: comparative report.*

Vis, Svein Arild, et al. (2011), Participation and health – A research review of child participation in planning and decision-making, *Child and Family Social Work*, Blackwell Publishing Ltd.

Vorvik, N.K (2010), *Barn som pårørende – å være pårørende til sin forelder med kreftsykdom*, bacheloroppgave ved Nord universitet, hentet fra: <https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/bitstream/handle/11250/146539/Eksamen-SPU110-kandidat-Nina%20Kvam%20Vorvik.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Weiss, N, A.B. Djuve, W. Hameling og H. Zhang (2017), *Opphold i asylmottak. Konsekvenser for levekår og integrering*, Fafo-rapport 2017:07.

Winsvold, A og A. Engebriksen (2010), *For barnas skyld – en undersøkelse av returforberedende arbeid med barnefamilier på asylmottak – med forslag til nye modeller og arbeidsformer*, NOVA, Rapport 17/2010.

Vedlegg 1: Intervjuguider

Intervjuguide – samtale med barn

Samtalestruktur

1. Fri fortelling om a) avslag og b) retur
2. Sondering om a) avslag og b) retur

Fri fortelling

Avslag

Nå skal vi snakke om hvordan du fikk vite at familien din ikke får bo i Norge

- Fortell meg hva avslag betyr.
  - Hvis ikke barnet vet, forklar. Så kan du bruke avslag videre
- Har noen snakket med deg om at dere har avslag?
- Fortell meg om da du fikk vite det!
  - Hvor var du?
  - Hvem var der?
  - Hva ble sagt (minnestimulerende teknikker, så konkret som mulig)
  - Fortell hvordan det var for deg!
  - Har du et tips/råd til meg om hvordan du synes det skulle være/hva voksne skal si?

Så en kort oppsummering hva barnet har fortalt om avslag

Nå skal vi snakke om å reise tilbake til (land).

Retur

Har noen snakket med deg om å reise tilbake LAND?

Hvem har snakket med deg om å reise tilbake til LAND?

Sondering hvis nødvendig for å hjelpe i gang den frie fortellingen om retur:

- Fortell mer om det!
- Hva fortalte X deg?
- Hva fortalte du til X?
- Hvor var du? Når skjedde det?

Sondering – hva som har skjedd

Avslag

Hvis noen fortalte barnet om at de har avslag:

- Hvem fortalte deg at dere har avslag og ikke lov til å bo i Norge?
- Når fortalte X deg dette?
- Hva tenkte du når X fortalte deg dette?
- Hva følte du når X fortalte deg dette?
  - Hvordan er det for barn å høre at de ikke får lov til å bo i Norge?
- Var det noe bra med å få vite om avslag? Hva?
- Var det noe dårlig med å få vite om avslag? Hva?
- Hva mener du: Bør barn få vite om avslag?
- Hva lurte du på/hvilke spørsmål hadde du?
- Hvilke svar fikk du på spørsmål fra X?
- Hva lurte du på før du snakket med X? Hva lurte du på etter du snakket med X?
- Hvilke andre personer enn X har du snakket med om at dere har avslag og ikke lov til å bo i Norge?

Foreldre	UDI	Mottaksansatte	Lærere	Helse	Andre
Advokat	UNE (nemndmøte)	Venner	Mottaksbeboere	Frivillige i mottak	

- Når snakket du med X om dette [avslag]?
- Hva tenkte du når du og X snakket om dette?
- Hva følte du når du og X snakket om dette?
- Hva har du fått vite om hvorfor dere kom til Norge?
- Hva har du fått vite om hvorfor fikk dere avslag?
- Hvem bestemmer om dere har lov til å bo i Norge eller ikke?

Hvis barnet skjønte det før barnet fikk konkret informasjon om at familien har avslag eller hvis ingen har fortalt barnet om avslag, men barnet har «skjønt» at familien har avslag:

- Hvordan skjønte du at dere hadde fått avslag?
- Hva tenkte du/ følte du når du skjønte dette?
- Gjorde du noe da du skjønte det? Hva?
- Hvorfor tenkte du at dere ikke hadde lov til å bo i Norge?
- Hva synes du om at ingen fortalte deg at dere hadde avslag?
- se spørsmål ovenfor – hvis relevant
Nå har vi snakket om [...].

Retur til hjemlandet

I forkant av samtale med barn, har vi avklart gjennom foreldrene om foreldrene har snakket med barna om retur til hjemlandet, og hva som har fremkommet i eventuelle samtaler.

Samtale med foreldre

Nå skal vi snakke litt om familien din.

- Jeg lurer på hvordan det var i familien din da dere fikk vite at dere må reise tilbake til ...
- Fortell meg hva mamma/pappa har sagt?
- Har søsknene dine snakket om det, hva har de sagt?
- Mange barn kan synes det er vanskelig å snakke om det å reise tilbake til hjemlandet. Hvordan var det for deg å snakke med mamma og pappa om å reise tilbake til LAND?
- Var det noe bra med å snakke om reise tilbake hjemlandet? Hva?
- Var det noe dårlig med å snakke om reise tilbake hjemlandet? Hva?

Spørsmål som kan være vanskelig for de yngste barna å svare på:

- Hva tenker mamma og pappa om å reise tilbake til LAND?
- Hva tenker du om å reise tilbake til LAND?
- Hva tenker søsknene dine om å reise tilbake til LAND?
- Hva føler du når du tenker på det å reise tilbake til LAND?
- Hva syntes mamma og pappa om det du tenkte om å reise tilbake til LAND?

Andre personer

- Hvilke andre personer har du snakket med om å reise tilbake til LAND?

- Hvordan var det for deg å snakke med X om å reise tilbake til LAND?
- Når snakket du med X om dette [retur til hjemlandet]?
- Hva tenkte du når du og X snakket om dette?
- Hva følte du når du og X snakket om dette?
- Var det noe bra med å snakke om reise tilbake hjemlandet? Hva?
- Var det noe dårlig med å snakke om reise tilbake hjemlandet? Hva?
- Hva lurte du på/hvilke spørsmål hadde du?
- Hvilke svar fikk du fra X?

Hvis man ikke har snakket med foreldrene om retur til hjemlandet

- Hva tenker du om å snakke med mamma og pappa om det å reise tilbake til hjemlandet?
- Hva synes du om at mamma og pappa ikke har snakket med deg om dette?
- Hva tenker du om å reise tilbake til hjemlandet?
- Hva føler du når du tenker på det å reise tilbake til hjemlandet?
- Hvilke spørsmål har du om det å reise tilbake?
- Var det noe bra med ikke å snakke om reise tilbake hjemlandet? Hva?
- Var det noe dårlig med ikke å snakke om reise tilbake hjemlandet? Hva?

Hvis man ikke har snakket med andre personer om retur til hjemlandet

- Hvem ønsker du å snakke med om det å reise tilbake til hjemlandet?
- Hva synes du om at x, y og z ikke har snakket med deg om dette? Mottak, skole, helsesøster
- Hvilke spørsmål har du til disse?

Sondering – anbefalinger

Avslag

- Hva synes du om at barn om får vite at man har fått avslag og at de ikke har lov til å bo i Norge?
- Hvem bør fortelle barn at man har fått avslag og ikke har lov til å bo i Norge?
- Hva er viktig for barn å vite hvis de har fått avslag og ikke har lov til å bo i Norge
  - hvor mye ønsker barn å vite? Ønsker de å vite hvorfor man har fått avslag? Ønsker de å vite om hvorfor man har kommet til Norge?

- Hvordan bør man si til barn at de har fått avslag og ikke har lov til å bo i Norge?
- Hva bør man passe sånn at barnet føler at man blir godt tatt vare på?
- Når bør man si til barn at de har fått avslag og ikke har lov til å bo i Norge?
- Hva tenker du om at foreldre forteller barna sine at de har fått avslag og ikke har lov til å bo i Norge?
- Hva tenker du om at barn kan snakke med andre voksne om at dere har fått avslag og ikke har lov til å bo i Norge? Hvem skal det være? Hva tenker du om å snakke med:
- Hvem kan hjelpe foreldre med å fortelle barna om avslag?
- Det er mange måter man kan gi informasjon om hva avslag er og hvorfor det betyr at man ikke har lov til å bo i Norge. Man kan for eksempel se en film, lese en liten bok, nettside og app på mobilen. Hva tenker du er en god måte for barn å få informasjon på?

Retur

- Dessverre finnes det familier som har avslag, og hvor foreldrene ikke ser annen mulighet enn å kanskje måtte reise tilbake til hjemlandet.
  - Dersom foreldre må snakke med barna sine, om det, hvordan bør voksne snakke med barn om det å kanskje reise tilbake til hjemlandet?
- Hva synes du om at barn får informasjon fra voksne om å reise tilbake til hjemlandet?
- Hvem bør snakke med barn om å reise tilbake til landet de kommer fra/foreldrene kommer fra?
- Hvordan bør voksne snakke med barn om å reise tilbake til landet de kommer fra/foreldrene kommer fra?
- Hva er viktig for barn å vite hvis de må reise tilbake til landet de kommer fra/foreldrene kommer fra?
- Når bør man snakke med barn om det å reise tilbake til landet de kommer fra/foreldrene kommer fra?
- Hva tenker du om at foreldre snakker med barna sine om å reise tilbake til hjemlandet/landet foreldrene kommer fra?
- Hva tenker du om at barn kan snakke med noen andre enn foreldrene sine om å reise tilbake til landet de kommer fra/foreldrene kommer fra? Hvem skal det være?
- Hvem kan hjelpe foreldre med å fortelle barna om avslag/snakke med barn om retur?
- Det er mange måter man kan gi informasjon om retur til hjemland. Man kan for eksempel se en film, lese en liten bok, nettside og app på mobilen. Hva tenker du er en god måte for barn å få informasjon på? Hva er bra med film/bok/nettside/app? Hva er dårlig med film/bok/nettside/app?

Intervjuguide – samtale med foreldre

Avslag

- Fortell meg om da dere fikk vite om avslaget på asylsøknaden?
  - Når dere fikk avslag, hvem snakket dere med om dette? (advokat, mottak, UDI, andre)
  - Hvilken informasjon fikk du?
  - Ble det brukt tolk?
  - Hvilke familiemedlemmer var med på samtalen? Var barna med på samtalen? Hvorfor/ Hvorfor ikke?
  - Hvordan opplevde dere samtalen?
  - Følte dere at dere forsto hvorfor dere hadde fått avslag og konsekvensene av det?
  - Fikk dere informasjon om hvordan dere bør snakke med barna om avslaget?

Barna

- Hvordan ble barna dine kjent med at dere fikk avslag på asylsøknaden?
  - Hvem fortalte barna om avslaget?
  - Hvem var tilstede da barna fikk vite om avslaget?
  - Hvor gamle var barna da de ble kjent med avslaget?
  - Hvordan reagerte barna på den beskjeden?
    - Hva sa barna dine da?
    - Hvilke spørsmål hadde barna? Hva lurte de på?
    - Hva svarte du barna?
  - Hva vet barna om hvorfor dere har fått avslag? Forsto barna hva det innebar å få et avslag?
    - Hvordan forklarte du hva et avslag betyr?
  - Forsto barna hvorfor dere er i Norge? Vet de hva det betyr å ha søkt asyl?
  - Hvordan forberedte dere dere på å fortelle barna om avslaget?
  - Er det noe informasjon du har fått som var nyttig for deg da snakket med dine barn om avslaget?
  - Hvorfor valgte du å fortelle barna dine om at dere hadde fått et avslag? Hvorfor det tidspunktet?
  - Hvordan var det for deg å snakke med barna dine om avslaget? Hva følte du?
    - Hvem andre har snakket direkte med barna dine om avslag?

Retur

- Hva tenkte du om å reise tilbake til (LAND) etter dere fikk avslaget?
  - Hvilke personer har du snakket med om å reise til (LAND)?
  - Hva tenker du nå om å reise tilbake til (LAND)? (til personer som har avslag)
  - Er det noe informasjon du har fått som har vært nyttig når du har snakket med dine barn om det å reise tilbake til LAND?

Barna

- Har du snakket med barna dine om å reise tilbake til (LAND)?
  - Hvordan var/er det for deg å snakke med barna dine om å reise tilbake til (LAND)?
  - Hvordan reagerte/reagerer barna på det å snakke om å reise tilbake til hjemlandet?
  - Hva vet barna om dine meninger om å reise tilbake til (LAND)?

- Hva mener barna om å reise til LAND?
- Er barna kjent med hva du mener om å reise tilbake?
  - Hva syntes barna om dine synspunkter om å reise tilbake til (LAND)?
  - Hvordan har barnas meninger påvirket ditt synspunkt om å reise tilbake til (LAND)? Hvor viktig er barnas meninger for deg og dine meninger?
  - Hvordan har dine meninger påvirket dine barns synspunkter om å reise tilbake til LAND?
- Hvem andre har snakket med barna dine om å reise tilbake til (LAND):
- Hva tenker du om at andre voksne snakker med barna dine om å reise tilbake til (LAND)?
  - Uten at foreldre er tilstede i samtalen?
- Hva tenker du om at andre voksne snakker med barna dine om retur, uten å ha spurt deg om lov til å snakke med barna dine?

Anbefalinger

Avslag

- Hva tenker dere om at barna får vite om avslag?
  - Bør de få vite det eller ikke?
  - Hva er bra/dårlig med at barn får vite om at man har avslag, og hva det betyr?
- Hvem bør fortelle barn at man har fått avslag?
  - Hvilken person bør fortelle barn at de har fått avslag?
- Hvordan bør man forklare til et barn at de har avslag – og hva det betyr?
- Hva er viktig for barn å vite hvis de har fått avslag?
- Er det noe informasjon du har savnet som kunne hjelpe deg til å snakke med dine barn?
- Når bør man si til barn at de har fått avslag?
  - Hva er et godt tidspunkt?
  - Hvor gamle bør barn være?

Retur

- Hva tenker dere om at voksne snakker barn om å reise tilbake til hjemlandet?
- Hvem bør snakke med barn om å reise tilbake til hjemlandet?
- Hvordan bør man snakke med barn om å reise tilbake til hjemlandet?

- Hva er viktig for barn å vite hvis de må reise tilbake til hjemlandet?
- Er det noe informasjon du har savnet som kunne hjelpe deg til å snakke med dine barn om det å reise tilbake til LAND?
  - Hvem bør gi den informasjonen til foreldre?
- Når bør man snakke med barn om at de kanskje må reise tilbake til hjemlandet?

Generelt

- Hva kunne gjort det enklere for dere å snakke med barna om avslag og retur?
- Hvem kan hjelpe foreldre med å fortelle barna om avslag/snakke med barn om avslag og retur?
  - Forberede til samtale
  - Hvem kan fortelle barn om avslag?
  - Skal den personen gjøre det sammen med foreldre eller alene?
  - Hvem skal gi første beskjed vs. oppfølging
  - Hva bør mottaket gjøre?
- Hvilken informasjon trenger foreldre for å snakke med barn om avslag
- Det er mange måter man kan gi informasjon om hva avslag er og hvorfor det betyr at man ikke har lov til å bo i Norge. Man kan for eksempel se en film, lese en liten bok, nettside og app på mobilen. Hva tenker du er en god måte for barn å få informasjon på?
- Hva ville du gjort annerledes i dag?
- Hvilke råd har du til andre foreldre som kommer i samme situasjon som dere?

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

NOAS, Norsk Folkehjelp og Redd Barna-rapport om samtaler med medfølgende barn etter avslag på asylsøknad

NOAS, Redd Barna og Norsk Folkehjelp skal skrive rapport i 2019 om hvordan voksne kan snakke med barn om avslag og retur til hjemlandet, basert på erfaringer og anbefalinger fra barn og foreldre med avslag.

Hvem er NOAS, Norsk Folkehjelp og Redd Barna?

Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS) er en politisk nøytral og uavhengig medlemsorganisasjon som arbeider for asylsøkeres rettssikkerhet i Norge. NOAS bistår asylsøkere i ulike faser av asylsøkerprosessen. NOAS har en avdeling som tilbyr informasjon og veiledning til asylsøkere som nylig har kommet til Norge. NOAS har en annen avdeling som gir gratis rettshjelp i asylsaker. Asylsøkere som har fått avslag hos Utlendingsdirektoratet (UDI) eller Utlendingsnemnda (UNE) kan få saken sin vurdert av NOAS. Hvis NOAS tror det er mulig å få endret avslaget, skriver vi til UDI eller UNE på vegne av asylsøkeren. NOAS jobber også for å påvirke norsk asylpolitikk og regelverk.

Norsk Folkehjelp er en politisk nøytral og uavhengig humanitær solidaritetsorganisasjon som jobber både i Norge og internasjonalt. Norsk Folkehjelp jobber med utviklings- og demokratiarbeid, humanitær nedrustning, sanitet og redningstjeneste, og flyktning, asyl og integreringsarbeid. Målene er mål er menneskeverd og like rettigheter for alle, uansett kjønn, handikap, etnisk tilhørighet, religion, alder, seksuell legning eller sosial status. Norsk Folkehjelp har tidligere driftet flere asylmottak i Norge.

Redd Barna (Save the Children) er en politisk nøytral og uavhengig medlemsorganisasjon som arbeider for barns rettigheter i Norge og internasjonalt gjennom å legge til rette for barns medvirkning i saker som angår dem og innsikt i barns rettigheter og levevilkår gjennom utvikling og deling av kunnskap. Redd Barna jobber også for å påvirke norsk asylpolitikk og regelverk. Redd Barna arrangerer aktiviteter for barn, inkludert på asylmottak.

Hvem ønsker vi å snakke med?

Vi ønsker å snakke med foreldre og barn i barnefamilier som enten har avslag på asylsøknaden og der barna vet at familien har fått avslag på asylsøknaden eller som nå har oppholdstillatelse etter først å ha fått avslag. Vi ønsker deres samtykke til å snakke med både dere voksne og med barna deres.

Hvorfor ønsker vi å snakke med dere?

I rapporten vil vi komme med konkrete råd til hvordan man kan ha samtaler med barn om avslag og retur. Vi ønsker å snakke med barn og foreldre om dette, for å få informasjon om deres erfaringer og anbefalinger.

Deres erfaringer og meninger er viktig for at organisasjoner og norske myndigheter kan ta bedre vare på og hensyn til barn som opplever å få avslag på sin asylsøknad i Norge. Vi vet ikke hva barn tenker og hva de ønsker når det gjelder informasjon om avslag på asylsøknad og involvering i familiens beslutningsprosesser etter avslag. Dette vet vi ikke fordi vi ikke har spurt barn om dette før. Det er dere som er eksperter på hvordan situasjonen etter å ha fått avslag oppleves, fordi dette har skjedd dere.

Vi ønsker å gi dere familier som har opplevd det å få avslag en mulighet til å fortelle om deres opplevelse og gi deres egne forslag til endringer i det norske systemet, slik at NOAS, Redd Barna og Norsk Folkehjelp kan bruke dette til å påvirke norske myndigheter til å endre hvordan norske myndigheter informerer familier og barn om avslag på asylsøknaden.

Kunnskapen vil gjøres tilgjengelig for voksne som har ansvar og viktige roller overfor barna i asylprosessen (mottaksansatte, returrådgivere, foreldre, forvaltningen og rettshjelpere). De vil få viktig innsikt i hva barn selv tenker om hvorvidt og hvordan de kan og bør informeres og involveres etter avslag på asylsøknad.

Hva ønsker vi å snakke med dere om?

Vi ønsker å snakke med barn og foreldre for å høre deres opplevelser av det å få avslag på asylsøknaden. Vi ønsker å snakke om hvilke spørsmål barn har når det foreligger et avslag i saken og hva de lurer på. Hva synes barn om å vite eller ikke vite at det foreligger et avslag? Vi ønsker å vite hva barn selv opplever at de har nytte av å vite når det foreligger et avslag. Er det noe de har savnet å vite? Har de fått vite noe de ikke ønsket eller hadde behov for å vite?

Vi ønsker å snakke om i hvilke omstendigheter barna ønsker eventuelt å bli informert om et avslag, og hvem barna selv synes eventuelt bør informere om avslaget, og hvordan det skal gjøres.

Vi ønsker å snakke om hvilken rolle barna ønsker eventuelt å ha i en beslutningsprosess om veien videre etter avslag. Vi ønsker å vite hva slags kunnskap foreldre og andre voksne trenger for å informere og involvere barna på en meningsfull måte.

Viktig å vite!

Vi har taushetsplikt og dere vil være anonyme i rapporten

Vi har taushetsplikt, som betyr at vi ikke gir informasjon om deres deltakelse eller hva dere har sagt i prosjektet til noen uten deres samtykke. Dersom dere gir oss informasjon som kan få konsekvenser for fornyelse av oppholdstillatelse eller muligheter til å få oppholdstillatelse, vil denne informasjonen ikke bli benyttet i rapporten med mindre dere gir spesifikt samtykke til det

NOAS, Redd Barna og Norsk Folkehjelp vil spre rapporten bredt for å nå ut til så mange som mulig, også innad i Internasjonale Redd Barna. Informasjon, sammendrag og konklusjoner kan bli brukt i åpne diskusjoner og media.

Notatene og rapporten vil bli anonymisert. Det vil si at ingen andre enn prosjektgruppen vil vite hvem som vi har snakket med, og informasjonen vil ikke kunne tilbakeføres til dere. Dere kan selv velge om dere ønsker å stå fram med deres ekte navn i rapporten. Det vil bli tatt lydopptak av samtalene, men ingen bilder. Lydopptakene vil bli slettet når samtalene er skrevet ned på papir. Lydopptakene og senere de skriftlige nedtegnelsene av intervjuene vil bli oppbevart i samsvar med NOAS' personvernsrutiner. Vårt personvernombud, Florentina Grama, vil påse at rutinene følges. All informasjon om dere vil bli slettet ved prosjektets slutt, senest ved utgangen av 2019.

Det er frivillig deltakelse i prosjektet

All deltagelse er frivillig, og dere kan trekke dere når som helst. Dere kan når som helst avslutte samtalen eller trekke tilbake informasjon som er gitt under samtalen. Dersom dere velger å trekke dere vil all informasjon om dere bli slettet umiddelbart. NOAS har ingen forventninger til deltakelse, selv om dere har fått oppholdstillatelse etter bistand fra NOAS eller dersom dere ønsker bistand fra NOAS. Dersom NOAS har avvist saken deres, så vil ikke deltakelse i dette prosjektet medføre at NOAS engasjerer seg i saken deres allikevel. NOAS engasjerer seg kun i saker der NOAS mener det finnes en realistisk mulighet til å få beskyttelse eller annet oppholdsgrunnlag i Norge.

Hvem betaler oss for å lage denne rapporten?

NOAS, Redd Barna og Norsk Folkehjelp har selv søkt om og fått økonomisk støtte fra Extrastiftelsen for å skrive rapporten. Extrastiftelsen er en veldedig organisasjon som støtter prosjekter som fremmer fysisk og psykisk helse, mestring og livskvalitet. NOAS, Redd Barna og Norsk Folkehjelp har ikke fått økonomisk støtte fra norske myndigheter til å skrive rapporten.

Hvordan skal samtalene gjennomføres?

NOAS-rådgiver Siril Berglund er prosjektansvarlig og det er hun som skal ha samtaler med barna i deltakende barnefamilier. Hun har mange års erfaring fra saksbehandling i NOAS og har ansvaret for saksbehandling i lengeværende barn-saker hos NOAS. Hun har derfor god erfaring med å snakke med barn om deres sak og situasjon.

NOAS-rådgiver Eirin Hindenes er prosjektmedarbeider og hun skal ha samtale med foreldre i deltakende barnefamilier. Hun har mange års erfaring fra saksbehandling i NOAS og har god erfaring med å snakke med voksne som har fått avslag på asylsøknad om deres situasjon.

Vi ønsker å gjennomføre samtaler med barn og foreldre ansikt til ansikt. Dette betyr at vi ønsker å komme til dere og møtes der dere bor. Vi kommer først til å kontakte dere per telefon for å informere dere mer om prosjektet og høre om dere ønsker å delta. Dere trenger ikke å bestemme dere på telefon om barna og/eller dere voksne ønsker å delta.

Dersom dere kanskje ønsker å delta eller helt sikkert vet at dere ønsker å delta, så vil dere få besøk av Siril Berglund og Eirin Hindenes. De vil ved hjemmebesøket gi dere nærmere informasjon om prosjektet og kunne svare på spørsmål dere har. De vil også kunne gi barna informasjon om prosjektet på en måte som er tilrettelagt for barn. Dere vil altså kunne bli bedre kjent med prosjektet, Siril Berglund og Eirin Hindenes før barna og dere bestemmer om dere ønsker å delta i prosjektet.

Dersom dere etter første møtet ønsker å delta, så fyller dere ut samtykkeskjemaet sammen med Siril Berglund og Eirin Hindenes. Deretter vil samtaler starte så fort det er mulig; enten samme dag eller dagen etter. På grunn av økonomiske hensyn, så er det i utgangspunktet kun mulig å gjennomføre én reise til hver familie. Det er mulig for de som deltar å ha kontakt på telefon eller e-post etter samtalen er gjennomført, dersom dere ønsker å endre eller legge til opplysninger.

I samtalen vi gjennomfører med barn benytter vi kun tolk dersom barnet ønsker det eller vi vurderer at barnet har behov for det. Når vi har samtaler med voksne vil vi som et utgangspunkt benytte oss av telefontolk. Dersom den voksne ønsker det, er det mulig å bruke en venn som tolk når vi er på besøk og gir informasjon om prosjektet.

Barns deltakelse

I prosjektet ønsker vi å løfte frem barns egne stemmer. Vi ønsker derfor å snakke med barn, dersom foreldrene samtykker til det og dersom barnet selv ønsker å delta. Vi vil tilrettelegge slik at barnet kan formidle sine tanker på egne premisser, alene eller sammen med andre søsken. Med mindre barnets behov eller ønsker tilsier noe annet, ønsker vi å snakke med barn uten at foreldre er tilstede.

Dersom barn og foreldre samtykker og det er relevant for rapporten, ønsker NOAS, Redd Barna og Norsk Folkehjelp også å innhente skriftlig informasjon fra enkelte av følgende instanser om deres sak og situasjon:

- Mottaksansatte
- Skole
- Barnehage
- Flyktningkonsulent
- Helsevesen
- Andre personer dere ønsker at vi skal snakke med

Dersom dere samtykker til informasjonsinnhenting fra noen av de ovennevnte instansene, vil disse få vite at dere deltar i prosjektet. Dere bestemmer selv hvilke, om noen, av disse instansene dere samtykker til at vi kontakter og innhenter informasjon fra. Dersom dere ikke ønsker at vi innhenter informasjon fra noen av instansene kan dere fremdeles delta i prosjektet. Det viktigste for oss er å snakke med dere!

Samtykke- og fullmaktsskjema

Informasjon om prosjektet og informasjonsinnhenting

NOAS, Redd Barna og Norsk Folkehjelp skal skrive rapport i 2019 om samtaler med medfølgende barn etter avslag på asylsøknad. Vi ønsker å kartlegge barns tanker og ønsker knytte til å bli informert om avslag på asylsøknad og å bli involvert i familiens beslutningsprosesser etter avslag. NOAS vil stå for informasjonsinnhenting gjennom å gjennomføre intervjuer med foreldre og barn. Vi ønsker også intervju andre relevante personer som mottaksansatte og lærere, hvis dere samtykker. Det vil bli tatt lydopptak av intervjuene. Disse vil bli skrevet ned (transkribert) i ettertid. Lydopptakene vil bli slettet etter at de er transkribert.

Vi vil også innhente relevant skriftlig informasjon som vedtak fra utlendingsmyndighetene og andre aktuelle instanser. Den skriftlige informasjonen (inkludert de transkriberte intervjuene) vil bli oppbevart frem til prosjektet er avsluttet ved at rapporten er ferdigskrevet.

Informasjonen om deg/dere vil bli brukt i anonymisert form med mindre du selv sier at du ønsker å stå frem med navn. Dersom du samtykker til å delta i prosjektet kan du når som helst trekke tilbake ditt samtykke. All informasjon om deg/dere vil da bli slettet umiddelbart.

Samtykke

Vi samtykker til at NOAS kan bruke informasjon og historier fra følgende familiemedlemmer i forbindelse med rapporten om samtaler med medfølgende barn etter avslag på asylsøknad (skriv navn med store bokstaver):

Barn:

Foreldre:

Vi gir NOAS fullmakt til å innhente informasjon og vedtak om vår situasjon fra følgende instanser:

- Mottaksansatte
- Skole
- Barnehage
- Helsevesen (for eksempel fastlege, helsesøster, psykolog)
- Andre personer (venner, nettverk som for eksempel kirke, frivillige organisasjoner, idrettslag) som dere ønsker at vi skal snakke med:

_____

_____

Vi har lest og forstått informasjon ovenfor og gir vårt samtykke til å delta i prosjektet:

Sted og dato:

Signatur (far):

_____

_____

Signatur (mor):

_____

Signatur barn/ungdom: _____

_____

Norsk organisasjon for asylsøkere

Adresse: Torggata 22, 0183 Oslo

Telefon: 22 36 56 60, Telefaks: 22 36 56 61

E-post: noas@noas.org

www.noas.org

Redd Barna

Postboks 6902, St. Olavs plass, 0130 Oslo

Besøksadresse: Storgata 38, 0182 Oslo

Telefon: 22 99 09 00

www.reddbarna.no

Norsk Folkehjelp

Adresse: Postboks 8844, Youngstorget, 0028 Oslo

Telefon: 22 03 77 00

E-post: norsk.folkehjelp@npaid.org

www.folkehjelp.no

Norsk organisasjon
for asylsøkere

NOAS

